

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1924.

Första kammaren.

Nr 33.

Lördagen den 3 maj f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Anmälles och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 131, till Konungen i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående rättsskydd för alster av konsthantverk och konstindustri.

Anmälles och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 132, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om utförande och nyttjande av elektrisk anläggning för telegrafering eller telefonering utan tråd m. m.

Anmälles och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss ändring i grunderna för förvaltningen av den i 19 § av lagen den 17 juni 1916 om försäkring för olycksfall i arbete omförmälda fond m. m.;

nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för upprätthållande av riksförsäkringsanstaltens verksamhet; samt

nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till bestridande av kostnader i samband med domstolsbehandling av frågan om tillstånd till Vänerens reglering;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsmonopol å tobakstillverkningen i riket ävensom i ämnet väckta motioner; samt

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 28 oktober 1910 om taxeringsmyndigheter och förfarandet vid taxering, m. m.;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 39, i anledning av väckta motioner rörande pensionsförbättring för vissa f. d. underofficerare vid armén;

nr 40, i anledning av vissa framställningar rörande elfte huvudtiteln, innefattande anslagen till pensions- och indragningsstaterna; samt

nr 42, i anledning av väckt motion om borttagandet av det till statsrevisorerna vid resor utgående särskilda dagtraktamente; ävensom

andra lagutskottets utlåtande nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 16 § i lagen den 17 juni 1916 om försäkring för olycksfall i arbete.

Företogs val av sex revisorer för den granskning av statsverkets och riksgäldskontorets tillstånd, styrelse och förvaltning, som skall taga sin början den 1 juli 1924; och befunnos efter valförrättningens slut hava blivit till revisorer utsedda följande ledamöter av riksdagens första kammare:

herr Rosén, E. J. G.	med 86 röster,
» Pålsson, J.	» 86 »
» Johansson, J. B., i Fredrikslund	» 86 »
» Frändén, A. O.	» 86 »
» Nilsson, J., i Malmö	» 86 »
» Bårg, A. J.	» 86 »

Anställdes val av tre revisorssuppleanter för den granskning av statsverkets och riksgäldskontorets tillstånd, styrelse och förvaltning, som skall taga sin början den 1 juli 1924; och befunnos efter valförrättningens slut hava blivit därtill utsedda följande ledamöter av riksdagens första kammare:

herr Larson, V. Edward	med 54 röster,
» Björnsson, J. E.	» 54 »
» Rooth, A. R.	» 54 »

sedan ordningen dem emellan blivit genom lottning bestämd.

Företogs val av sex revisorer för den granskning av statsverkets, riksbankens och riksgäldskontorets tillstånd, styrelse och förvaltning, som skall taga sin början den 1 oktober 1924; och befunnos efter valförrättningens slut hava blivit till revisorer utsedda följande ledamöter av riksdagens första kammare:

herr Rosén, E. J. G.	med 35 röster,
» Pålsson, J.	» 35 »
» Johansson, J. B., i Fredrikslund	» 35 »
» Frändén, A. O.	» 35 »
» Nilsson, J., i Malmö	» 35 »
» Bårg, A. J.	» 35 »

Anställdes val av tre revisorssuppleanter för den granskning av statsverkets, riksbankens och riksgäldskontorets tillstånd, styrelse och förvaltning, som skall taga sin början den 1 oktober 1924; och befunnos efter valförrättningens slut hava blivit därtill utsedda följande ledamöter av riksdagens första kammare:

herr Larson, V. Edward	med 21 röster,
» Rooth, A. R.	» 21 »
» Björnsson, J. E.	» 21 »

sedan ordningen dem emellan blivit genom lottning bestämd.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran första lagutskottets utlåtande nr 29 samt första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtanden nr 4 och 5.

*Ang.
godkännande
av ett handels-
avtal med
Ryssland.*

Föredrogos ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 199 angående godkännande av ett mellan Sverige och de Socialistiska Sovjetrepublikernas Union avslutet handelsavtal.

Till konstitutionsutskottets handläggning hade båda kamrarna hänvisat en av Kungl. Maj:t till riksdagen avlåten proposition, nr 199, däri Kungl. Maj:t under

åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollen över handelsärenden och över utrikesdepartementsärenden för den 15 mars 1924 samt över handelsärenden för den 19 i samma månad ävensom med överlämnande av ett förstnämnda dag, under förbehåll av riksdagens godkännande, mellan Sverige och de Socialistiska Sovjetrepublikernas Union avslutet handelsavtal, som bildade ett oskiljaktigt helt, i vars bestämmelser någon förändring icke kunde äga rum, äskat riksdagens godkännande av berörda avtal.

Ang.
godkännande
av ett handels-
avtal med
Ryssland.
(Forts.)

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att förevarande kungl. proposition måtte av riksdagen bifallas.

Reservationer hade anmälts

- 1) av herr *Thulin*, i fråga om motiveringen;
- 2) av herr *Reuterskiöld*, som ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att förevarande kungl. proposition måtte av riksdagen bifallas;
- 3) av herr *Engberg*, som, med instämmande av herrar *Fast* och *Borg*, ansett, att utskottets utlåtande borde ha haft den lydelse, som i denna reservation angivits, och avslutas med en hemställan, att Kungl. Maj:ts förevarande proposition måtte av riksdagen bifallas.

Herr *Thulin*: Herr talman, mina herrar! Jag skall be att med några ord få motivera det yrkande jag nu går att framställa, nämligen om bifall till utskottets kläm, men med avslag på den förebragta motiveringen.

Redan vid den förberedande behandlingen inom utskottet gjorde jag mig till tolk för den meningen, att utskottet borde kort och gott, utan något omsvep tillstyrka bifall till propositionen om det ryska handelsavtalet. Det fanns ingen, som tänkte motsätta sig regeringens förslag, åtminstone hade, när behandlingen av ärendet pågick i utskottet, ingen varit så djärv, att han öppet framträtt med ett sådant yrkande.

Den föreliggande traktaten är avslutad av en regering, som inrymmer medlemmar, vilka år 1922 såsom ledamöter av riksdagen energiskt motsatte sig antagandet av en handelstraktat, som i det stora hela taget var av samma innebörd som det nu framlagda förslaget, och såsom underhandlare vid avslutandet av denna traktat har medverkat ledaren för ett borgerligt parti, som år 1922 också motsatte sig det då framlagda traktatförslaget.

I denna situation, detta tvångsläge eller vad man skall kalla det, finnes ingenting att särskilt orda om. Situationen är helt enkelt den, att riksdagen utan vidare har att taga vad som är framlagt. Vad som säges för att försköna läget är endast puder i ögonen på dem, som år 1922 mest högljutt ropade på avslag. Vad som säges för att kritisera den träffade överenskommelsen är både olämpligt och överflödigt, olämpligt därför, att vi icke böra göra upp trätor om det lämpliga eller olämpliga i vissa utrikespolitiska åtgärder inför öppna dörrar, och överflödigt därför, att den avslutade traktaten, med hänsyn till vad som vunnits i jämförelse med år 1922 års förslag, talar för sig själv.

Jag är för min del mycket tveksam, om det överhuvud taget är lämpligt att konstitutionsutskottet, som har att granska traktatspropositioner, giver sig in på utläggningar i ena eller andra riktningen av förutsättningarna för traktaternas tillkomst eller deras innebörd. Detta gäller naturligtvis under den förutsättningen, att en för riksdagen framlagd traktat tillstyrkes. Undantagsfall låta sig ju visserligen tänkas, men i allmänhet kan man säga, att, enär riksdagen i avseende på ett traktatförslag endast har att helt bifalla eller helt avslå, det är lämpligast, att konstitutionsutskottet, vars utlåtande, om det av riksdagen

Ang.
godkännande
av ett handels-
avtal med
Ryssland.
(Forts.)

bifalles, blir riksdagens skrivelse, i största möjliga utsträckning avhåller sig från uttalanden, vilkas följder icke kunna överblickas. Jag tror det är klokt, att utskottet avhåller sig från alla slag av utrikespolitiska stilövningar, vilka — det kan icke hjälpas — lätt få ett drag av diletterantism. Konstitutionsutskottet tillkommer givetvis att noga granska traktatförslag, men det synes icke alldeles nödvändigt att låta resultatet av granskningen framkomma i ett utförligare uttalande, i all synnerhet som saken kan vara ömtålig. I avseende å traktater föreligger ju ett helt annat förhållande än i fråga om lagar. Den motivering, som ett utskott och sedan riksdagen förebringar för ett lagförslag, blir ju i allmänhet bindande för tolkningen av den ifrågavarande lagen, men den motivering, som ett utskott och, vid bifall till utskottets förslag, riksdagen förebringar för en traktat, binder ingalunda den part, som man måhända helst skulle vilja binda, men väl den egna regeringen, som väl i stället bör hava den största möjliga handlingsfrihet, så att traktaten kan tillämpas i en för landets bästa möjliga riktning.

Det kan nu sägas, och jag föreställer mig, att det kommer att sägas, att konstitutionsutskottets motivering icke innehåller några tolkningar av föreliggande traktat, tolkningar som kunde binda regeringens handlingsfrihet. Jag är emellertid icke säker på denna sak. Jag tillåter mig i detta hänseende hänvisa till en synnerligen tvivelaktig utläggning om konfiskations- och rekvisitionsförfarandet på sidan 11 i utskottets motivering. Är utläggningen i motiveringen riktig, kunna konsekvenser inträda av den art, som herr Engberg hänvisat till på sidan 42 i sin reservation. En annan tolkning kan vara möjlig, beroende på vad som inlägges i uttrycket »these laws being» i den autentiska texten i punkt 5 av artikel II. Det kan visserligen göras gällande, att, om riksdagen godkände motiveringen, den i alla fall icke kommer längre än till regeringen. Jag kan för min del icke inse, vad det skall vara för fördel och nytta med att på detta sätt uppvakta regeringen med skrivelser, vilkas innebörd säkerligen icke kan vara regeringen obekant.

Jag frågar vidare: Kan det vara nyttigt eller lämpligt att särskilt understryka, att man icke fått allt vad man velat. Jag tillåter mig hänvisa till vad utskottet säger på sidan 10, där utskottet på tal om svenska statens och svenska medborgares fordringsanspråk yttrar, att »dessa anspråk hava endast så till vida vunnit beaktande, att i här ovan intagna deklaration förbehåll gjorts för desamma. Med hänsyn till styrkan av ifrågavarande rättskrav hade man enligt utskottets mening med skäl kunnat förvänta, att i samband med erkännandet de jure en tillfredsställande reglering av nämnda fordringar skulle åvägabragts». Varför användes just detta uttryck: »med skäl»? Enligt min uppfattning är hela satsen mer eller mindre meningslös. På sidan 11 säger utskottet: »Sveriges ekonomiska förbindelser med Ryssland gynnas jämväl därigenom, att vårt land i åtskilliga hänseenden tillförsäkrats behandling såsom mest gynnad nation. Beklagligtvis inskränkes värdet av detta medgivande av ett i art VIII intaget förbehåll.» Varför just »beklagligtvis»? Saken undergår, såvitt jag förstår, ingen förändring, om utskottet underlåtit att göra något som helst uttalande på dessa punkter. Varför skall det med nödvändighet utsägas, såsom det sker i näst sista stycket å sid. 11, att »överenskommelsen icke fullt ut tillgodoser de önskemål, som från svensk sida böra göra sig gällande»? Är det här fråga om ett nytt »beklagligtvis», eller är det fråga om en anmärkning mot det sätt, varpå regeringen skött saken? Jag tror för min del, att det kan finnas åtskilligt att säga om den fråga jag nu sist berört, men jag tror icke riktigt lämpligt att beröra den saken i detta sammanhang. Är det meningen att gå in på kritik av regeringen? Ja, då är rätta platsen dechargebetänkandet, och det är av denna anledning jag icke kunnat inom utskottet ansluta mig till herr Engbergs reservation, som visserligen innehåller en hel del obestridliga sanningar om detta ärende.

För att nu sammanfatta mina skäl för avslag å motiveringen vill jag säga: För det första är det ingen, som till synes har tanke på att motsätta sig ett bifall till propositionen. Då brukar man under sådana förhållanden ingenting skriva. För det andra är saken sådant, att endast ett bifall är möjligt, och då behöver man icke heller skriva någonting. För det tredje är det i allmänhet olämpligt att konstitutionsutskottet på grund av ett förslag om traktat skall gå in på en utläggning om traktatens tillkomst och innebörd, och för det fjärde är det alldeles särskilt olämpligt att göra sådana uttalanden, om uttalandena kunna komma att innehålla tolkningar av traktaten.

Då således några uttalanden i frågan utöver ett enkelt tillstyrkande av traktatförslaget enligt min bestämda mening äro av ondo, hemställer jag, herr talman, om bifall till utskottets kläm med uteslutande av motiveringen.

Herr Möller: Herr talman! Jag vill icke påstå, att jag icke mycket väl förstår den föregående ärade talarens ståndpunkt, ty det kan utan tvivel sägas ganska mycket till förmån för den tanken, att när svenska riksdagen skall taga ställning till en sådan fråga som denna, bör dess beslut, då det gäller bifall, icke åtföljas av några allt för bestämda uttalanden. Men man kan icke i detta fall komma från, att saken har en historia. Och när man skall taga ställning till densamma, nödgas man göra en undersökning, om det avtal, som föreligger, motsvarar de anspråk på ett handelsavtal med Ryssland, som svenska riksdagen år 1922 uppställde.

Jag tillåter mig att fästa herrarnas uppmärksamhet på, att i den mycket ingående debatt, med vilken avslaget på 1922 års handelsavtal beledsagades, var det icke mindre än tre av den nuvarande regeringens ledamöter, som energiskt arbetade för avslag, och bland dessa ledamöter befinna sig två, som nu enligt sakens natur i egenskap av medlemmar av regeringen ha tagit alldeles särskild befattning med detta ärende, nämligen statsministern och den nuvarande handelsministern. Jag kan icke neka till, att det är ganska intressant att jämföra de synnerligen starka anspråk på en traktat av denna beskaffenhet, som av t. ex. herr Clason uppställdes, och vidare av handelsministern samt av hans excellens herr statsministern. Den nuvarande ecklesiastikministern yttrade: »Jag för min del är fullt övertygad, att om den svenska riksdagen intager en sådan fast hållning genom att tillbakavisa de dåliga punkterna i detta avtal, så skall detta långt mer än något annat medföra, att *vi framdeles skola kunna komma att sluta ett vida bättre handelsavtal.*» Jag kan icke för min del godkänna, att dessa ord år 1922 ej skulle nu, 1924, till någonting förplikta. Vad handelsministern beträffar har han förklarat, att vi genom antagandet av 1922 års avtal »skulle utlämna svenska medborgares elementäraste krav på ersättning för förlorad egendom i Ryssland». Jag behöver icke erinra om, att i 1922 års avtalsförslag fanns en klausul, i vilken ryssarna gingo med på att, i ungefärlig överensstämmelse med det förutvarande engelska handelsavtalet, dessa fordringar skulle »rättvisst regleras». Vidare förklarade, 1922, nuvarande handelsministern »att ett accepterande från vår sida av avtalet inför ryska ögon måste framstå som en vår svaghet vid förhandlingsbordet, en svaghet, som dessvärre kännetecknat svensk diplomati vid andra och ännu viktigare tillfällen, men som jag hoppas hädanefter så småningom skall utbytas mot en större förmåga att tillvarataga vårt lands intressen». Ja, jag skall tillåta mig att återkomma till frågan, huruvida nu föreliggande avtal kan anses vittna om en »större förmåga att tillvarataga vårt lands intressen» hos de herrar, som för närvarande stå i spetsen för detta land.

Vad statsministern beträffar, har han bland annat yttrat: »För övrigt är det ju så, att det anseende, som Sverige åtnjuter i Ryssland, hava vi icke förvärvat genom ett vekligt undfallande för ryska krav, utan det har förvärvats genom

Ang.
godkännande
av ett handels-
avtal med
Ryssland.
(Forts.)

Ang.
godkännande
av ett handels-
avtal med
Ryssland.

(Forts.)

att vi hävdade vad vi ansett vara rätt och billigt i vårt förhållande till Ryssland.» Han har vidare förklarat, att 1922 års avtal skulle äventyra viktiga svenska intressen.

Jag tror icke, att jag begår någon orättvisa, om jag sätter alla dessa uttalanden i sammanhang med ett uttalande av andra kammarhögerns ledare, amiral Lindman, vid samma tillfälle, då han förklarade, att »erkännandet av Ryssland, såsom det föreligger i detta avtal» — d. v. s. det då ifrågasatta de facto-erkännandet — »skulle vara ett kompensationsobjekt, med vilket man kunde tilltvinga sig något bättre förmåner, då det gäller en rättvis reglering av dessa svenska fordringar i Ryssland».

Ja, mina herrar, det har alltså av väsentligen samma personer, som bära det närmaste ansvaret för nu föreliggande avtalsförslag, ställts det anspråk på ett ryskt handelsavtal, att frågan om de svenska fordringarna i Ryssland skulle faktiskt komma att regleras. Herr Lindman ansåg sig kunna antaga, att till och med ett de facto-erkännande skulle vara tillräckligt för att framtvinga en reglering av fordringarna. Nu i dag har Sverige erkänt Ryssland de jure, men vi måste väl medgiva, att frågan om de svenska fordringarna i Ryssland ligger i dag på precis samma sätt, som den låg 1922 och som den skulle hava kommit att ligga, under förutsättning att 1922 års handelsavtal hade kommit att bifallas. Det torde — jag vet icke, om jag behöver ingå på någon detaljbevisning därför — med fullt fog kunna sägas, att Sverige genom 1922 års handelsavtal hade erhållit praktiskt taget ett avtal, som varit lika bra som det handelsavtal, som vi nu erhållit mot ett s. k. de jure-erkännande, ehuru det kanske funnits större möjligheter att rädda sig från undantagsklausulen, som försätter Sverige i ogynnsammare ställning än Tyskland, England och Italien. Jag nämner endast dessa makter. Vad randstaterna beträffar, är det naturligt, att i fråga om dem principen om mest gynnad nation icke tillämpas. I det avseendet göra vi för övrigt själva förbehåll i fråga om de nordiska länderna. Men beträffande de tre stormakterna, hade man måhända kunnat slippa denna förbehållsklausul.

Vad man kan konstatera är alltså — och för min del anser jag, att det kräves, att det konstateras, för att man skall göra rättvisa åt hela frågans historia — att varken genom uppskovet eller genom de jure-erkännandet eller därigenom, att den skickligare diplomati, som herr Wohlin 1922 talade om, fått hand om saken, — en skickligare diplomati än den, som den socialdemokratiska regeringen på sin tid besatt — har kunnat åstadkommas någon verklig förbättring, som kan utläsas ur detta avtal jämfört med förslaget av 1922.

Men i detta sammanhang bör det också konstateras, att hela avtalshistoriens utgång vittnar därom — det är efter min uppfattning ingen självförhåvelse att säga det — att socialdemokraterna i den saken sett rätt, under det att de borgerliga partierna från sina utgångspunkter faktiskt bedömt Rysslands förhållande till Sverige liksom till andra makter efter revolutionen på ett alldeles falskt och felaktigt sätt. Jag har personligen aldrig trott på hela teorien om ett bytesvärde hos ett de jure-erkännande som vore större än hos ett de facto-erkännande, när det gäller ingåendet av en handelstraktat. För det första har saken ganska liten betydelse för Ryssland. Ryssland har haft tid att vänta, och det fanns ju ingen anledning för Ryssland att genom stora medgivanden, åtminstone när det är fråga om ett litet land, köpa ett de jure-erkännande, såsom det på sin tid talades så mycket om. Själva det fel man begått är, att man icke har satt sig in i det förhållandet, att det skett en total omvälvning i landet och att en sådan total omvälvning som den ryska revolutionen har sina naturliga konsekvenser icke bara för förhållandena mellan medborgarna inom landet utan även för förhållandet till främmande stater. Jag erinrar mig mycket väl från 1922, att jag då pekade på detta, att man icke ville erkänna, att revolutionen var ett faktum och att den måste värka ut, innan den kom till sin avslutning. Det har varit de borgerliga

partiernas fel hela tiden, att de icke ha kunnat förmå sig att acceptera själva revolutionens faktum.

Herr statsministern Trygger förklarade exempelvis 1922: »Vad utskottet däremot måste fasthålla vid är, att ett de jure eller ett därmed närstående de facto-erkännande av sovjetregimen är omöjligt, så länge sovjetregeringen icke vill med avseende å utläningar göra de modifikationer i sina samhällsprinciper och samhällsregler, som äro nödvändiga, för att vårt lands och vårt folks förbindelser med Ryssland verkligen skola för oss medföra, icke den mest påtagliga risk för skada, utan åtminstone någon fördel.» Det vill med andra ord säga, att man krävde t. o. m. för ett de facto-erkännande, om det liknade ett de jure-erkännande, att Ryssland skulle ändra sina samhällsprinciper och samhällsregler.

Allt detta har varit felaktigt, och man har, efter mitt sätt att se — och däri är icke Sverige ensamt skyldigt utan hela den övriga världen — genom att försöka komma förbi revolutionens faktum i Ryssland skadat och fördröjt hela återuppbyggnads- och tillfriskningsprocessen i Europa. För mig har alltid huvudsynpunkten efter det fruktansvärda världskriget, då det gällt förhållandet mellan oss och främmande länder, varit den: kan det gagna eller kommer det att skada Europas tillfrisknande? Och jag är övertygad om att, hade man på ett tidigare stadium intagit en annan hållning, så hade man på ett kraftigare sätt bidragit till återuppbyggnadsarbetet icke blott i Ryssland, vilket är en nödvändig förutsättning för Europas tillfrisknande, utan för hela Europa.

Vad förbehållsklausulen beträffar, är det naturligtvis vanskligt att säga vad den betyder. Det är möjligt, att den i praktiken icke kommer att medföra några mera avsevärda svårigheter för vårt land. Det är möjligt, att den tillhör den där knappålsdiplomati, så att den endast formellt är en försmädlighet för vårt land så till vida, att vi sättas i ett slags andra klass, och att man, när det kommer till kritan, icke utnyttjar den i praktiken. Så länge det i Ryssland är statsmonopol för utrikeshandeln, så kan jag icke riktigt fatta vad nytta Ryssland självt skulle ha av t. ex. några slags differentialtullar, enligt vilka engelska eller tyska varor skulle införas efter lägre tulltaxa än svenska varor, ty Ryssland självt måste, då det skall göra uppköp på världsmarknaden, hava ett alldeles bestämt intresse av att främmande länders konkurrens är fri. Det förefaller mig åtminstone påtagligt. Och även om icke utrikeshandeln är fullständigt monopoliserad, utan det finnes s. k. statstruster, som hava rätt att införa varor utifrån, kan jag icke förstå, att Ryssland skulle vilja ha en marknad i världen, som icke vore fullt fri. Ty om Sverige kunde lämna varor till samma eller billigare pris än ett annat land, t. ex. England, kan jag icke inse, att det för Ryssland kunde finnas någon anledning att förhindra införandet av dessa varor till billigare pris, bara därför att de komme från Sverige och därför att Sverige har erkänt Ryssland senare än England. Men det kan man icke veta, ty Rysslands politik är ibland nyckfull, och i det ögonblicket då det kommer att ske, att Rysslands utrikeshandel blir frigiven, kan en bestämmelse av denna beskaffenhet bliva en ganska vansklighet för Sverige. Jag tror, att verkningarna för Sverige av denna klausul kunna bliva värre beträffande Sveriges rederinäring än i fråga om själva importen, därför, att det är klart, att vi hava vår naturliga konkurrens på Östersjön med alla Östersjöhamnarna, däribland även Petrograd, med Tyskland och England kanske i främsta rummet. Om dessa länder försätts i den situationen, att de få väsentligt billigare hamngälder och i övrigt lindringar vid sjöfarten på Petrograd, är det klart, att det kan bli till betydande nackdel för Sveriges sjöfart på Petrograd. Det kan tänkas att det på den punkten kan uppstå allvarliga svårigheter. Men oavsett, om detta medför några praktiska olägenheter eller icke, kan jag för min del icke undgå att konstatera, att *om regeringen kunnat fatta sitt beslut om ett de jure-erkännande på ett tidigare stadium*, om regeringen hade kunnat lösgöra sig —

*Ang.
godkännande
av ett handels-
avtal med
Ryssland.
(Forts.)*

*Ang.
godkännande
av ett handels-
avtal med
Ryssland.*

(Forts.)

det är icke för mycket sagt — från de fördomar, som präglat alla svenska borgerliga synpunkter på förhållandet till Ryssland, borde vi i varje fall sluppet denna förbehållsklausul både som en försmädlighet och såsom en praktisk olägenhet.

Jag vet, att under en föregående debatt har statsministern sagt, då det gällde t. ex. Englands erkännande, att regeringen icke kunde handla med tidningsuttalanden som utgångspunkt. Jag har den uppfattningen, att då det gäller en så viktig angelägenhet som regleringen av förhållandet till ett stort främmande land, bör regeringen, om den ser en dylik uppgift i tidningarna, söka skaffa sig bekräftelse på uppgiften. Den bör göra en undersökning, som antingen bekräftar eller bestrider uppgiften. Nu förhåller det sig, såvitt jag förstår, så, att den svenska regeringen på ett mycket tidigt stadium fick fullkomligt säkra och klara underrättelser från London, att arbetarregeringen skulle komma att omedelbart erkänna sovjet utan några villkor. Enligt herr Engbergs reservation har Sveriges minister i London redan den 21 september 1923 meddelat sin regering, att man inom Foreign Office var övertygad om att en av Mr. Ramsay Mac Donalds första åtgärder komma att bli sovjets erkännande de jure för den händelse, att han finge tillfälle att besluta härom. Den 31 december 1923 meddelar det svenska sändebudet att i ett avseende en arbetarregering omedelbart torde kunna genomföra sin vilja, nämligen i fråga om erkännandet av Sovjet-Ryssland de jure och återställandet av de diplomatiska förbindelserna. Den 23 januari 1924 rapporteras, att det mest sannolika är, att Sovjetregeringen erkännes utan att några särskilda förhandlingar dessförinnan äga rum. Den 28 januari meddelas uppfattningar om att de jure-erkännandet utan villkor vore förestående. Den 1 februari inrapporteras, att Rysslands erkännande de jure utan ekonomiska villkor vore omedelbart förestående. Men även från Moskva har regeringen mottagit ifrågavarande meddelande. Den 2 februari 1924 underrättades den svenska regeringen genom den svenska handelslegationens chef i Moskva om förefintligheten av en viss benägenhet hos ryska vederbörande att godkänna icke mindre den svenska formuleringen av ersättningsdeklarationen än även de svenska kraven på mest gynnad nation, därest Sverige ville erkänna Ryssland de jure innan Italien gjorde det.

Det är icke för mycket sagt, att den svenska regeringen genom en något större handlingskraft och framför allt genom en större fördomsfrihet på ett tidigare stadium skulle ha kunnat undgå denna förbehållsklausul, som ju otvivelaktigt är den svagaste punkten i hela det nu föreliggande avtalsförslaget. Det har varit — det framgår av handlingarna — så, att den nuvarande svenska regeringen från början var inställd på att låta hela denna fråga om upptagandet av förbindelserna mellan Ryssland och Sverige praktiskt taget bara ligga i lugn och ro. Det växlades en skrivelse så där ett par gånger med sex veckor till ett par månaders mellanrum. Det var under den tid utrikesdepartementet stod under ledning av överståthållare Hederstierna. Man hade ställt in sig på att i själva verket icke bekymra sig så mycket om hur det gick med hela denna fråga om förbindelser mellan Ryssland och Sverige. Och även om den nuvarande utrikesministern har visat, efter vad jag skulle tro, bristande handlingskraft på denna punkt, måste ju det erkännandet ges honom, att det var, när han tillträdde sitt ämbete, som det i alla fall blev några verkliga förhandlingar och som det gjordes verkliga, allvarliga och energiska försök till uppgörelse med Ryssland.

När jag tänker på herr Thulins yrkande och ser på de uttalanden, som gjordes av flera medlemmar av den nuvarande regeringen år 1922, måste jag ju medge, att det kan vara förfärligt vanskligt att stå bunden av tidigare uttalanden, ty det är klart som dagen, att, hur intelligent en regering än anpassar sig efter olika situationer, ligga dock, när det gäller en uppgörelse av denna

beskaffenhet, såsom en black om foten sådana uttalanden, som visa sig omöjliga att genomföra i praktiken, när man själv sättes till att realisera sina önskemål. Det är ju vad som skett beträffande det här föreslagna handelsavtalets upprättande. Om riksdagen år 1922 ur rent saklig synpunkt uppförde sig på ett klokt sätt, *skulle nu år 1924 praktiskt taget precis samma skäl, som den gången anfördes för ett avslag, ord för ord kunna återupprepas.* Om det var en sakligt stark ståndpunkt, som riksdagen intog år 1922, och riksdagen skulle bedöma detta avtal ensamt ur sakliga synpunkter, skulle riksdagen i dag komma till precis samma resultat som förra gången. Jag tror, att detta också är en ganska nyttig lärdom att draga av hela denna avtalshistorias utveckling. För min del har jag ju icke någon anledning att yrka avslag på ett avtalsförslag av denna beskaffenhet, ty jag yrkade ju bifall redan år 1922 till det dåvarande avtalsförslaget, och dessutom måste ju var och en veta, att det är politiskt omöjligt för riksdagen att gå till ett avslag, därför att detta skulle försämra våra förhållanden till Ryssland på ett sätt, som ingen vågar taga ansvaret för. Det är en politisk omöjlighet att avslå avtalet, och jag förmodar — det är väl den för de borgerliga partierna mest acceptabla tolkning jag kan ge deras nuvarande ställningstagande — att när man nu går att, som jag tror, enhälligt bifalla detta förslag, beror det på politiska och icke på sakliga skäl.

Det var en ledamot i denna kammare, som år 1922 gjorde den reflexionen, att »de förhandlingar, som hade förts mellan svenskar och ryssar, hade resulterat i att svenskarna gentemot de ryska underhandlarna hade dragit det kortaste strået. — Jag vill inte använda ett så starkt uttryck, som att de hade blivit lurade, men nog hade litet var av oss en känsla av något i den vägen.» Ja, mina herrar, vi veta ju mycket väl, att de borgerliga partiernas uppskattning av de dåvarande förhandlingarnas och den dåvarande regeringens skicklighet var synnerligen låg, och man betraktar ju alltid ryssarna såsom några drivna diaboliska diplomater, som egentligen ingen kan riktigt klara och gentemot vilka alla äro underlägsna. Man förstod icke, att de bestämmelser, som den ena parten kunde vara med om och den andra icke kunde vara med om i själva verket grundade sig på objektiva förhållanden och icke på någon slags personlig överlägsenhet på vare sig ena eller andra sidan om förhandlingsbordet. Men om man skulle försöka bedöma resultatet av den nuvarande regeringens diplomatiska skicklighet efter detta avtal, måste man ju säga sig, att den måtte ha mött ännu mera överlägsna underhandlare från rysk sida. Den har ju givit bort alla de bytesobjekt, på vilka de borgerliga partierna praktiskt taget byggde sin ståndpunkt år 1922. Den har givit bort allting, som man den gången trodde åtminstone, att vi skulle kunna utnyttja till vår förmån, utan att uppnå någonting annat än att vi ha kommit i en slags andraklassposition, utan att uppnå någonting annat än att vi eventuellt, då man skall draga det ekonomiska gagnet av denna handelstraktat, få de svenska varorna och de svenska fartygen tillbaka visade här i Östersjön framför allt till förmån för tyska och engelska samt i Svarta havet till förmån för italienska. Det är intressant att konstatera, att alltså skickligheten i varje fall under den gångna tiden — om jag ser saken ur de herrars synpunkt, som den gången stodo på avslagslinjen — ingalunda har vuxit på de gångna två åren utan snarare gått ned ännu några få grader.

Jag har, herr talman, icke något annat yrkande än om bifall till utskottets förslag. Jag skulle för min del helst velat yrka bifall till herr Engbergs motivering, som efter min mening innehåller en historiskt riktig framställning av vad som här förekommit och som gör befogade anmärkningar på regeringens sätt att handlägga ärendet, men jag måste ju å andra sidan säga, att utskottets utlåtande också är ganska tillfredsställande ur de synpunkter, som jag hade tillåtit mig anlägga. Ty det står ju ändå uttryckligen, att »överenskommelsen icke fullt ut tillgodoser de önskemål, som från svensk sida böra göra sig gäl-

Ang.
godkännande
av ett handels-
avtal med
Ryssland.
(Forts.)

Ang.
godkännande
av ett handels-
avtal med
Ryssland.
(Forts.)

lande», och till denna slutsats kommer utskottet, sedan det i en hel rad av olika punkter framhållit sina allvarliga betänkligheter. Och jag måste för min del säga, att förnuftigtvis kan majoriteten i denna kammare icke antaga någonting annat, om det överhuvud taget skall finnas något sammanhang i herrarnas sätt att handlägga denna angelägenhet.

Herr statsrådet **Wohlin**: Herre greve och talman, mina herrar! Jag tror icke, att jag misstager mig, om jag konstaterar, att den i mars träffade överenskommelsen mellan Sverige och Rådssryssland i stort sett mötts av gillande inom alla kretsar i vårt land. Ett bevis därför får man väl se i det förhållandet, att pressdiskussionen efter uppgörelsens avslutande i stort sett varit välvillig mot den träffade överenskommelsen. Ett ytterligare bevis på riktigheten av mina iakttagelser torde ligga i den debatt, som fördes i andra kammaren vid remissen av förevarande proposition. Än mera torde denna iakttagelses riktighet bestyrkas därav, att konstitutionsutskottet enhälligt, om ock såsom naturligt är med något skiftande motiveringar, tillstyrkt det här framlagda förslaget till handelsavtal med Ryssland.

Jag skulle under sådana förhållanden icke haft anledning att begära ordet i denna kammare, om icke den föregående ärade talaren här hade framträtt och gjort en rad kritiska erinringar mot den nuvarande regeringens handläggning av avtalsfrågan och därvid i huvudsakliga delar anslutit sig till en reservation till konstitutionsutskottets betänkande, som är avgiven av en ärad ledamot i andra kammaren och som jag om en stund kommer att i andra kammaren närmare belysa. Här i denna kammare vill jag endast i korthet göra några beriktiganden med hänsyn till den siste ärade talarens uttalanden.

Jag vill först framhålla, att det var huvudsakligen två skäl, som gjorde, att riksdagsmajoriteten på våren 1922 såg sig förhindrad att acceptera den överenskommelse med Rådssryssland, som då var framlagd för riksdagen. Det ena av dessa skäl låg i den enligt riksdagsmajoritetens uppfattning mindre tillfredsställande form, vilken frågan om den ömsesidiga regleringen av rättsanspråken hade fått i det då framlagda de facto-avtalet. Det andra huvudskälet hänförde sig till den bestämmelse i förslaget till handelsavtal, som handlade om rätt till konfiskation och rekvisition av svensk egendom i Ryssland.

Med avseende på den första punkten får jag erinra därom, att riksdagens då fattade beslut inföll under en period mellan konferensen i Genua, som nyss hade avslutats, och den förestående konferensen i Haag. Vid Genuakonferensen hade västmakternas försök att uppnå en tillfredsställande reglering av fordringsanspråken på Rådssryssland icke lett till något resultat. Visserligen tillätos, som naturligt var, de stater, som då hade avtalsförhandlingar med Ryssland i gång, att fullfölja dessa. Men man kom dock överens om att sammanträffa vid en konferens i Haag för att söka få till stånd den reglering av de västeuropeiska rättsanspråken på Ryssland, som man icke lyckats uppnå i Genua. Jag vill framhålla, att det var med hänsyn till den stundande Haagkonferensen och i känslan av att de intresserade makterna på Ryssland vid denna konferens lämpligast borde uppträda efter gemensamma riktlinjer, som riksdagen fann olämpligt att binda sig vid en lösning av ersättningsfrågan, som icke ur svensk synpunkt kunde anses tillfredsställande. Den föregående ärade talaren har med lätt hand förbigått det förhållandet, att artikeln om fordringarnas reglering i det då framlagda avtalet endast innehöll, att fordringarna skulle »rättvist regleras», vilket ju icke innebar någon garanti för en framtida gynnsam reglering av fordringsanspråken. En verkligt positiv vinst har, trots vad den föregående talaren anført, vunnits vid de nu slutförda avtalsförhandlingarna därigenom, att detta obestämda uttryck »rättvist regleras» blivit ersatt med en fullt klar och bindande förklaring, att de svenska fordringsanspråken på Ryssland skola ha

karaktären av mest gynnad nations fordringar under i övrigt lika förhållanden, vilket innebär, att Sverige, för den händelse främmande länder med större maktresurser än vårt land framdeles kunna komma till en uppgörelse med Ryssland med avseende på sina fordringar på Ryssland, automatiskt i kraft av denna deklaration kommer i åtnjutande av samma fördelar. Ytterligare bör påpekas, att denna deklaration rörande fordringsanspråken icke är intagen i det på uppsägning ställda och enligt mångas mening av sekundär vikt varande handelsavtalet, utan står fristående från detta och är bindande utan ratificering och icke kan uppsägas. Det måste ju vid ett allvarligt bedömande av den föreliggande frågan anses, att denna omständighet utgör en vinst i den nu träffade uppgörelsen.

Med avseende å den andra punkten, som riksdagen vid behandlingen av 1922 års avtalsförslag särskilt fäste avseende vid, får jag erinra om följande. I det då framlagda avtalet var svensk egendom i Ryssland underkastad möjligheten av konfiskation och rekvisition. Nu har visserligen denna möjlighet icke alldeles undanröjts i det föreliggande avtalsförslaget, men en påtaglig och avsevärd förbättring har vunnits så till vida, att konfiskation och rekvisition enligt föreliggande avtal icke kan äga rum annat än i alldeles särskilda fall och då i överensstämmelse med vissa angivna artiklar i den nya ryska civillagen. Den ärade reservant i utskottet, som jag nyss omnämnde, har här gjort gällande, att denna formulering visserligen är en vinst, men att den så till vida dock innebär en alltjämt kvarstående svaghet, att för den händelse lagstiftningen i Ryssland på detta område kommer att gå i riktning mot en förbättring och icke mot en försämring av den nu gällande lagstiftningen, Sverige till följd av detta handelsavtal skulle bliva bundet vid den äldre och sämre ryska lagstiftningen. Denna hans uppfattning är enligt min tanke oriktig. För det första får jag framhålla, att Sverige genom en annan punkt i handelsavtalet har lyckats uppnå, att svenska medborgare och juridiska personer skola åtnjuta samma skydd till person och egendom, som medborgare från varje annat land. Denna punkt i avtalet är icke behäftad med något förbehåll, som inskränker dess giltighet. Om alltså utvecklingen i Ryssland kommer att gå i riktning mot en förbättring på civillagstiftningens område med avseende å bestämmelserna om konfiskation och rekvisition, komma svenska medborgare och juridiska personer i kraft av den nu av mig omnämnda punkten i åtnjutande av dessa förbättringar. Och det borde väl dessutom vara uppenbart, att det skulle vara en i hög grad ovänlig handling, som man icke har den minsta anledning att antaga såsom sannolik, om icke svenska undersåtar vid sådant förhållande skulle komma i åtnjutande av den förbättrade ryska lagstiftningen. Den ifrågavarande artikeln är naturligtvis tillkommen för att förhindra att Sverige, för den händelse den ryska lagstiftningen på ifrågavarande punkt skulle gå i riktning mot en försämring, kommer i ett sämre läge än som med nu gällande lagstiftning är fallet.

Utan att överskatta fördelarna och betydelsen av denna uppgörelse i övrigt får jag som min mening angiva, att de här av mig påpekade punkterna dock äro två otvivelaktiga vinster, som vunnits vid de nu förda förhandlingarna. Beträffande det av såväl utskottets majoritet som senast av den siste ärade talaren påpekade, helt säkert beklagliga förbehållet i handelsavtalets artikel VIII får jag anmärka, att den siste talaren nog i icke ringa grad överdrivit betydelsen av denna brist i avtalet. Såvitt jag känner, har varken England eller Italien i sammanhang med sina lämnade de jure-erkännanden fått några sådana koncessioner i Ryssland, som hava någon betydelse för svensk företagarverksamhet i detta land. Jag känner särskilt till de löften om italienska koncessioner, som givits i sammanhang med Italiens de jure-erkännande, och jag tror mig kunna antaga, att dessa koncessioner, belägna i södra Ryssland och innefattande vissa oljefält samt vissa kolgruveområden m. m., icke äro av den beskaffenhet, att

*Ang.
godkännande
av ett handels-
avtal med
Ryssland.
(Forts.)*

*Ang.
godkännande
av ett handels-
avtal med
Ryssland.
(Forts.)*

svenskt kapital kommer att ha något större intresse eller något intresse alls för dem. Med avseende å fartygsavgifter och hamnavgifter medför det ifrågavarande förbehållet, såvitt man nu kan se, ingen praktisk olägenhet, då verkställda undersökningar hava givit vid handen, att åtminstone hittills ingen differentiering här vare sig är införd eller påtänkt från rysk sida. Den enda punkt, där en verklig differentiering har blivit genomförd, gäller de ryska tullsatserna, i det att såsom anslutning till den rysk-italienska överenskommelsen en särskild tullkonvention avslutats mellan Ryssland och Italien, i vilken Ryssland medger Italien en del nedsättningar i vissa tullsatser för italienska exportprodukter på Ryssland. Dessa förmåner har Italien emellertid endast vunnit därigenom, att detta land å sin sida medgivit Ryssland vissa nedsättningar i sina tullsatser eller medgivit tullfrihet för vissa för Ryssland viktiga exportvaror på Italien. Jag håller för osannolikt, att vi i Sverige, såsom vår tull- och handelspolitik för närvarande är beskaffad, skulle anse oss vara i tillfälle att med ett land som Ryssland ingå på ett avtal, innebärande tulltariffkoncessioner å ömse sidor. Vidare bör bemärkas, att de italienska exportvarorna ifråga till övervägande del äro artiklar, som sakna intresse för den svenska exporten. Några få artiklar återstå visserligen, som jämväl äro svenska exportartiklar och där de av Italien kunna tullnedsättningarna möjligen kunna tänkas bliva till någon olägenhet för svensk export. Men denna olägenhet drunknar fullständigt i jämförelse med hela den mycket större fråga, som gäller möjligheten överhuvud taget att få ryska beställningar placerade i utlandet. Jag får erinra om att — såsom även den föregående talaren påpekade — i Ryssland fortfarande består statsmonopol på utrikeshandeln, och frågan om något lägre eller högre tullsatser vid införsel till Ryssland spelar ingen nämnvärd roll vid jämförelse med det mycket viktigare spörsmålet om de ryska statsmakternas principer för beställningar av varor i utlandet, principer, som ju i främsta rummet sammanhånga med kreditfrågan men även med frågan om artiklarnas kvalitet. Jag har alltså uppfattningen, att detta förbehåll i handelsavtalets artikel VIII visserligen öppet skall erkännas vara en brist i den nu träffade handelsöverenskommelsen, men ingalunda är en brist av den stora räckvidd och betydelse, som den siste talaren ville göra den till. Och jag finner det föga förmånligt för en fruktbar utveckling av våra handelsförbindelser med Ryssland, att man på svensk sida söker att på denna punkt göra för Sverige möjligast ogynnsamma tolkningar, ett förfarande, som ju icke kan bidra till att vare sig befördra en god utveckling av våra handelsförbindelser med Ryssland eller till att upprätthålla den svenska riksdagens anseende vid dess befattning med utrikespolitiska avgöranden, som det nu föreliggande.

Jag får vidare tillägga, att de anmärkningar, som den ärade talaren gjort mot den nuvarande regeringens handläggning av denna avtalsfråga, såvitt jag kan finna, i stort sett äro obefogade. Det förhöll sig så, att den nuvarande statsministern och med honom regeringens samtliga ledamöter hyste den uppfattningen, att, sedan 1922 års riksdag fått sig förelagd en proposition i detta ärende, innebärande ett förslag till de facto-överenskommelse med Ryssland, och fast synnerligt avseende vid vikten av detta ärende samt i sitt avslag på den då framlagda propositionen utförligt uttalat sig om sin uppfattning i frågan och framställt önskemål beträffande dennas fortsatta behandling, starka skäl förelågo för att icke träffa en överenskommelse med Rådssyssland, utan att denna överenskommelse förelades riksdagen för behandling. Redan det förslag till arrangemang, som innefattades i den aide-mémoire, som den 10 mars 1923 i en note från svenska regeringen överlämnades till den ryska, innebar ett de facto-erkännande av den ryska regeringen av den beskaffenhet, att enligt den nuvarande regeringens mening detta aide-mémoire bort underställas riksdagen. I överensstämmelse med denna uppfattning var det också, som regeringen under hela

sommaren hyste den åsikten, att en uppgörelse med Ryssland måste ske med riksdagens medverkan.

Vidare får jag framhålla, att redan före den ryske representantens hitkomst i juni månad föregående år hade den nuvarande regeringen låtit sig angeläget vara att i form av konferenser med för frågan intresserade industri- och affärsmän i Sverige samt med personer, som nyss kommit från Ryssland, göra sig underrättad om det ekonomiska läget i Ryssland och om de rättsliga och ekonomiska förutsättningarna för återupptagandet av avtalsmässiga handelsförbindelser med Ryssland. Efter den ryske representantens skrivelse till den svenske tillförordnade utrikesministern i juli 1923 fortsattes dessa undersökningar från vår sida, och därvid framkommo de mest skiftande omdömen och uttalanden. För att vinna en klarare inblick i förutsättningarna för ett avtalsmässigt reglerande av förhållandet till Rådssyssland anmodades fördenskull kommerskollegium att efter hörande av sakkunniga personer avgiva yttrande i frågan, och jag tror mig kunna vitsorda, att kollegii omfattande utredning i detta ämne utfördes både skyndsamt och målmedvetet. Under tiden hade i medio av september månad den ryske representanten här i Stockholm i andra ärenden nödgats avresa till Ryssland, och han återkom till Sverige först i mitten av november månad. Kort efter hans återkomst, och sedan vi inom regeringen dessförinnan underkastat kommerskollegii förslag en överarbetning och framlagt detta förslag för utrikesnämnden, återupptogs förhandlingar med den ryska rådsregeringens representanter. Det har utbildats en legend om att dåvarande ministern för utrikes ärendena, herr Hederstierna, skulle hava på ett otillbörligt sätt förhalat denna avtalsfråga under föregående sommar. Ehuru jag icke delar herr Hederstiernas utrikespolitiska åsikter i andra stycken, får jag dock även för min del, liksom vid ett tidigare tillfälle här i riksdagen statsministern, bestämt betyga, att herr Hederstierna under föregående sommar och höst visade ett uppriktigt intresse för att Sverige skulle komma till en uppgörelse med Ryssland, och det var en tillfällig sammanstötning av omständigheter, som gjorde, att skiftet å utrikesministerposten kom att äga rum kort före det att jag fick be- myndigande att tillkalla förhandlare i detta ärende.

Jag tror mig dessutom böra påpeka, att Danmark i början av juni månad föregående år träffade sitt handelsavtal med Ryssland, där just ett sådant förbehåll, varom här diskuterats, var intaget. Situationen ur förhandlingssynpunkt var för vårt land redan då sådan, att vi, även om vi upptagit förhandlingarna några månader tidigare, med all sannolikhet haft mycket svårt att, ja knappast kunnat undkomma den brist i handelsavtalet, som här med rätta blivit påpekad. Ty det var just med hänsyn till detta förbehålls intagande i den dansk-ryska handelsöverenskommelsen, som man från rysk sida under förhandlingarnas hela fortgång höll på ett liknande förbehålls intagande jämväl i det svensk-ryska handelsavtalet.

Vad därefter angår förhandlingarnas förande under tiden efter mitten av november månad föregående år och intill deras avslutande, får jag framhålla, att man, såvitt jag har mig bekant, icke under denna tid från rysk sida visade någon mera markerad önskan om förhandlingarnas upptagande efter de jure-linjen, utan förhandlingarna fördes från båda sidor under den tysta förutsättningen, att det gällde ett de facto-erkännande. Det var först in på 1924 och för övrigt ganska långt in på detta år, som tanken på en omkastning av förhandlingarna efter de jure-linjen väcktes, och jag tror mig därvidlag kunna tillfoga, icke först och icke starkast från rysk sida. Föreställningen om att ett tidigare lämnat de jure-erkännande från svensk sida skulle ha blivit ett bytesmedel, varigenom vi kunnat uppnå väsentligt bättre bestämmelser såväl i fråga om deklarationen som i fråga om handelsavtalet, är sålunda enligt min åsikt grundad på en missuppfattning av det dåvarande förhandlingsläget, liksom den är grundad på en

*Ang.
godkännande
av ett handels-
avtal med
Ryssland.
(Forts.)*

Ang.
godkännande
av ett handels-
avtal med
Ryssland.
(Forts.)

missuppfattning av Rådssrysslands dåvarande internationella ställning. En annan sak är, att sedan särskilt England ställt i utsikt ett de jure-erkännande av Ryssland, sakläget förändrades. Men alla vi, som känna de utomordentliga svårigheter, varmed de svenska förhandlingarna icke minst under de sista veckorna av förhandlingstiden hade att kämpa för att uppnå ett förhandlingsresultat, kunna betyga, att även under denna tid från de svenska förhandlarnas sida ingenting eftersattes för att uppnå ett från svensk synpunkt möjligast gynnsamt resultat.

Jag tror, herr talman, att den diskussion, som den siste talaren upptagit rörande denna frågas historia, är föga fruktbarande vid ett tillfälle som detta, och jag föreställer mig, att riksdagen, såsom saken nu ligger, helst ser, att vi efter denna epilög till de långvariga och svåra Rysslandsförhandlingarna söka att utan att ingå på tvistefrågor om vad som tidigare förefallit inrikta oss på praktiskt arbete i syfte att utveckla våra handelsförbindelser med Ryssland, till gagn för den svenska industrien och den svenska exporthandeln. Jag är övertygad om, att man på alla håll inom vårt land nu på det uppriktigaste önskar att komma i ordnade och vänskapliga förbindelser med Rådssryssland, liksom jag även tror mig veta, att man å rysk sida med tillfredsställelse hälsar Sveriges nu träffade överenskommelse och är angelägen om att till båda ländernas fördel utveckla handeln dem emellan. Jag tror, vid sådant förhållande, att det skulle hava varit bäst att icke här låta en diskussion som den nuvarande upptaga kammarens förhandlingar. När emellertid så ändock har skett, har jag ansett mig vara förpliktad att lämna de upplysningar, som varit nödiga för att bemöta den föregående talaren. Jag hoppas, att kammaren skall följa konstitutionsutskottet i dess enhälliga förslag om bifall till den föreliggande propositionen om handelsavtal med Ryssland.

Herr **Dahl**: Herr talman! Från utskottets sida torde i sak icke något behöva andragas, sedan nu herr handelsministern så utförligt har bemött den kritik, som framkommit från stockholmslänsbänken.

Jag har föranletts att begära ordet uteslutande av ett uttalande, varmed en ledamot av konstitutionsutskottet inledde denna diskussion. Han framställde redan vid ärendets behandling i konstitutionsutskottet det yrkandet, att Kungl. Maj:ts proposition måtte utan motivering tillstyrkas. För min del tillhörde jag de ledamöter av konstitutionsutskottet, som icke kunde ansluta sig till ett sådant förfaringsätt. Om ett riksdagens utskott i ett betydande ärende skrider till tillstyrkande av ett föreliggande förslag utan att bifoga motivering, kan ett dylikt förfarande endast förklaras med, att saken finnes vara självklar eller att den är så ömtålig, att en motivering icke lämpligen kan presteras. Ingendera av dessa förutsättningar har i detta fall varit för handen.

Herr Thulin har i fyra punkter sammanfattat de omständigheter, som enligt hans mening bort föranleda, att någon motivering icke skulle av utskottet lämnas. Han förklarade, att ingen motsatte sig bifall till propositionen. Om han menar, att ingen inom utskottet gjort det, har han rätt, men om han menade, att ingen inom riksdagen skulle motsätta sig bifall, får jag endast erinra om, att det var omöjligt för utskottet att förutse, hur därmed skulle komma att förhålla sig, och utskottet skriver ju för kamrarna och icke för sig självt. Vidare säger herr Thulin, att endast bifall är möjligt. Häruti har han givetvis icke rätt. Naturligtvis är också avslag möjligt. Dessutom framhöll herr Thulin, att det icke kan vara riktigt, att utskottet ingår på utläggningar av en traktat. Jo, naturligtvis är det riktigt och det är det enda riktiga, att utskottet söker för riksdagens ledamöter framhålla de huvudsakliga synpunkterna i det ärende, som föreligger. Till sist uttalade herr Thulin den meningen, att en sådan utläggning särskilt icke får innehålla någon tolkning av traktaten. På denna punkt kan jag ansluta mig till herr Thulins mening, men jag får

då framhålla, att utskottet icke inlåtit sig på några tolkningar i stringent mening, utan utskottet har endast i motiveringen framhållit vissa påtagliga satsar i traktaten.

Om jag i alla fall nu kan ansluta mig till herr Thulins yrkande, att motiveringen må bortfalla, så sker det därför, att det väsentliga i motiveringen i ett ärende sådant som detta är kommunikationen mellan utskottet och kamrarna, medan det däremot torde vara av mindre betydelse, huruvida denna motivering officiellt överbringas till regeringen i en riksdagens skrivelse. Då jag möjligen kan finna, att vissa praktiska skäl tala för, att motiveringen i denna form icke överbringas till regeringen, har jag, som jag nyss antydde, icke för min del något att erinra mot, att motiveringen faller bort. Vad jag däremot bestämt måste ha åtskilligt att erinra emot, är den motivering för sin uppfattning angående lämpligheten av att utesluta motiveringen, som herr Thulin här har förebragt. Den ärade talaren uttalade betänklighet mot, att utskottet ger sig in på en utläggning om förutsättningarna för traktaten, och han kvalificerade detta sitt uttalande med en varning till utskottet mot att »prestera utrikespolitiska stilprov, som lätt få ett drag av diletantism». Jag kan icke neka till, att det förefaller mig överraskande, att en ledamot av det utskott, som enligt grundlagen har sig anförtrodd den förberedande behandlingen av utrikespolitiska angelägenheter, på detta sätt avgiver en inkapacitets- för att inte säga inkompetensförklaring för detta utskott, som han tillhör. Förklaringen må gälla hur mycket som helst för hans egen del, men för min del — och jag tror, att jag uttrycker de övriga utskottsledamöternas mening också — skall jag undanbe mig att i detta stycke vara solidarisk med herr Thulin.

Det är således, herr talman, under det jag tar bestämt avstånd från herr Thulins motivering, som jag kan förena mig i hans yrkande.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena, friherre **Marks von Würtemberg**: Herr greve och talman, mina herrar! Det föreliggande förslaget till handelsavtal med Ryssland har blivit enhälligt tillstyrkt av konstitutionsutskottet, och det är all sannolikhet för att det skall bliva antaget av bägge kamrarna. Den diskussion, som hittills har förekommit, har huvudsakligen rört sig om två frågor, dels huruvida den nuvarande regeringen har visat försunlighet eller oförstånd i ärendets handläggning och dels huruvida detta avtal är bättre eller sämre än det, som förelåg 1922 och då avböjdes av riksdagen. Jag skall icke allt för mycket inlåta mig på dessa frågor, vilka bägge synas mig vara av inrikespolitisk natur, men i någon mån måste jag likväl tala om vad som här berörts under diskussionen. Jag har icke allt för stor anledning att komma in på frågan om huru ärendet blivit behandlat före den tid, då jag tillträdde utrikesministerposten, utan jag inskränker mig huvudsakligen till vad som har förekommit sedan dess. Denna begränsning innebär ingalunda, att jag på något sätt skulle instämma i den kritik, som riktats mot ärendets tidigare behandling. Jag håller tvärtom för sannolikt, att även om förhandlingarna hade upptagits några månader eller kanske ett halvt år tidigare, men på samma basis som valdes i november 1923, resultatet hade blivit ungefär detsamma, varken bättre eller sämre. Begränsningen i mina uttalanden beror endast därpå, att jag vill hålla mig till det, varom jag själv har en omedelbar och personlig kännedom.

När förhandlingarna öppnades i mitten av november, byggdes de på ett svenskt förslag, som var avfattat på de facto-grundval. Man ansåg sig då icke hava något skäl att frångå den ståndpunkt, som hade intagits 1922 av den då sittande regeringen och förordats av alla, som den gången understödde det då föreliggande förslaget. Jag tror i själva verket, att under mellantiden mellan det förra förslagets behandling och inledandet av de nya förhandlingarna ingenting hade inträffat, som gav anledning att frångå den förutvarande regeringens stånd-

*Ang.
golkännande
av ett handels-
avtal med
Ryssland.
(Forts.)*

Ang.
godkännande
av ett handels-
avtal med
Ryssland.
(Forts.)

punkt i detta avseende. Man började alltså med detta svenska förslag, och förhandlingarna pågingo ungefär en månad, till dess herr Ossinsky vid jultiden fann sig nödsakad att resa hem till Ryssland och var borta nära en månad. Under detta första stadium av förhandlingarna visade sig, att några döda punkter förefunnos, där det såg ut, som om man knappast skulle kunna mötas. De voro flera, men de viktigaste voro dels det förbehåll i fråga om regeln om mest gynnad nations behandling, som ryssarna efter mönster av det danska avtalet ville hava infört men som vi ansågo oss svårligen kunna gå in på, och dels frågan om de svenska skadeståndsanspråken, där man från rysk sida också höll sig till en formulering i det danska avtalet, som var absolut intetsägande och järdelös, medan vi däremot hela tiden fasthöllo vid en reglering, grundad på principen om mest gynnad nation. Så stod själva saken, då avbrottet ägde rum kort före jul, och ungefär på samma sätt stod den, då förhandlingarna återupptogs i senare hälften av januari.

Under tiden hade — det skall jag erkänna — situationen ute i världen i någon mån ändrats, så till vida att frågan om Rysslands erkännande av två stormakter nu hade ryckt närmare. Under den engelska valrörelsen hade den nuvarande engelske premiärministern på arbetarpartiets vägnar uttalat sig för ett de jure-erkännande av Ryssland, och den italienske ministerpresidenten hade också i offentligt fällda uttalanden givit uttryck åt den tanken, att ett sådant erkännande borde äga rum. Emellertid var saken ännu långt ifrån klar. I Italien var det fråga om ett handelsavtal, som skulle åtfölja de jure-erkännandet, och det förspordes därifrån, att det kunde dröja rätt länge, innan detta avtal bleve färdigt. Och vad beträffar England, är det visserligen sant, att i januari månad från därvarande beskickningschef inkommo vissa meddelanden om att man kunde vänta ett de jure-erkännande och till och med ett förbehållslöst sådant, men dessa uppgifter framlades dock icke av beskickningschefen såsom fullkomligt pålitliga, utan han uttalade ännu de sista dagarna av januari, att det var synnerligen osäkert, hur det skulle gå. Till och med när erkännandet hade givits, omnämndes det från officiöst håll såsom förenat med vissa förbehåll, vilka emellertid senare visade sig icke hava gjorts.

Då inträffade — jag skall nämna några ord därom, då frågan berörts av herr Möller — den 2 februari, dagen efter meddelandet om det engelska de jure-erkännandet, en underrättelse från Moskva om, att man på enskild väg hade fått några upplysningar om, att Ryssland skulle vara villigt att i de två punkter, där strid i synnerhet hade stått, gå de svenska fordringarna till mötes, om Sverige alldeles omedelbart och före Italien lämnade ett de jure-erkännande. Detta meddelande hade icke framkommit på officiell väg; men även om så hade varit fallet, var det, som jag knappast behöver framhålla för kammaren, med den ståndpunkt, som man i övrigt allmänt här i landet intog, där man till vida övervägande del ansåg, att hos oss liksom i Italien de jure-erkännandet borde vara förknippat med ett handelsavtal och en deklaration rörande ersättningsanspråken, fullkomligt omöjligt att på stående fot och före Italiens erkännande, som man väntade vilken dag som helst och som i själva verket kom några dagar senare, kasta om och börja förhandla med ryssarna om handelsavtal och deklaration på den nya basen. Det var tekniskt omöjligt, och som det sedan också visade sig tog det också åtskillig tid, då man skulle förhandla om handelsavtal på de jure-erkännandets bas. Därpå kunde man alltså efter min tanke icke reflektera.

Jag vill också tillägga något, som även berörts av handelsministern, nämligen att under detta långvariga stadium av förhandlingarna, som inföll mellan mitten av november, då de började, och slutet av januari, icke fanns något som helst tecken på, att man från rysk sida önskade en omläggning av förhandlingsbasen, så att handelsavtalet skulle förknippas med ett de jure-erkännande i stället för ett de facto-erkännande. Det fanns däremot — det anser jag mig kunna säga,

och det har till och med kommit till offentligheten förut från ryskt håll — anledning att antaga, att man å den ryska sidan icke var intresserad av en sådan omläggning, utan ansåg det önskvärt, att förhandlingarna fullföljdes på den basis, som en gång var lagd.

Jag återkommer nu till vår hållning under förhandlingarnas gång. När Englands och Italiens erkännande kommit, var det uppenbart, att vi skulle hava mera fördel och stå bättre till svars med att lämna ett de jure-erkännande. Det var då, som man från svensk sida under februari kom med ett alternativt förslag på de jure-erkännandets grund samtidigt med ett annat på de facto-erkännandets. Att det dröjsmål, som i februari skulle hava ägt rum med att föreslå ett de jure-erkännande på något sätt skulle hava inverkat skadligt, vågar jag bestämt bestrida. Från den 7 februari, då Italien lämnade sitt erkännande, till den 15 mars, då vårt erkännande lämnades och handelsavtalet undertecknades, inträffade icke något, som skadade vår ställning. Det är sant, att Norge lämnade sitt de jure-erkännande den 15 februari, men Norge hade därav ingen fördel framför oss. Norge hör icke till de stater, som stå utanför det förbehåll, vi måste finna oss i beträffande ställningen som mest gynnad nation. I fråga om detta stadium kan således efter min tanke någon förebräelse för dröjsmål icke riktas mot regeringen, lika litet som vad beträffar föregående period.

Jag skall icke vidare fördjupa mig i något försvar av vad regeringen har gjort eller försummat i detta avseende. Jag skall icke heller alltför mycket inlåta mig på någon jämförelse mellan det nu föreliggande avtalsförslaget och det, som framlades 1922. Saken synes mig vara av mycket litet intresse annat än ur inrikespolitiska synpunkter, som åtminstone jag känner mig ganska oberörd av. Blott så mycket vill jag säga, att jag har den bestämda meningen, att det nu föreliggande avtalet i varje fall i två hänseenden innebär ett avgjort företräde framför 1922 års avtal, nämligen dels i vad som rör deklarationen och dels även i vad som rör ställningen såsom mest gynnad nation, låt vara att den är förknippad med det förbehåll som gjorts. Handelsministern har redan yttrat sig i dessa ämnen, och jag ansluter mig till vad han därom har sagt.

Att emellertid avtalet är behäftat med vissa brister, skall jag vara den förste att erkänna. Anledningen till dessa brister ligger i åtskilliga omständigheter. Det må vara mig tillåtet att här beröra en av dem, nämligen den omständigheten att å svensk sida fronten icke har varit obruten utan att den svenska regeringen och de svenska förhandlarna ha — ja, jag vill icke begagna något starkt uttryck, men under förhandlingarnas gång ha regeringen och förhandlarna här hemma offentligen kritiserats och varit föremål för ett avståndstagande, som måste ha verkat menligt på deras förmåga att fullfölja förhandlingarna. Man har offentligen yrkat, att vi skulle lämna ett förbehållslöst de jure-erkännande liksom engelsmännen, vilket skulle hava varit att alldeles kasta bort de fördelar, som vi nu likväl vunnit i avseende på deklarationen och vissa andra punkter. Man har, medan man ännu förhandlade om ett avtal på de facto-grundval, förordat eftergift på punkter, som varit mycket väsentliga och där någon eftergift icke kunde göras.

Nu är avtalet sådant det är, och utan att överskatta dess nytta, tror jag mig dock våga säga, att det innebär möjlighet för en utveckling av de handels- och sjöfartsförbindelser, som så livligt önskas från många håll i vårt land. Huruvida en sådan utveckling skall komma att äga rum, beror på åtskilliga omständigheter, bland annat på huruvida den stabilisering av förhållandena i Ryssland, som vi med glädje kunnat konstatera, kommer att fortgå och huruvida man i bestämmande ryska kretsar kommer att finna sig böra draga fördel av utländskt kapital och utländsk företagsamhet, varom meningarna stundom icke synas vara alldeles enhälliga i Ryssland. I vilket fall som helst vill jag framhålla, att genom detta avtal möjligheter komma att yppas för ett samförstånd

*Ang.
godkännande
av ett handels-
avtal med
Ryssland.
(Forts.)*

Ang.
godkännande
av ett handels-
avtal med
Ryssland.
(Forts.)

och en utveckling av förbindelserna mellan Ryssland och Sverige, en utveckling, som jag för min del på det allra livligaste önskar. I förhoppning om att den skall bli en följd av det föreliggande handelsavtalet, är det, som jag nu vågar uttala den tron, att det skall bli bifallet av kamrarna och att detta skall bli till bättnad för de bägge länderna.

Herr Winberg: Herr talman! Jag är i den något ovanliga situationen att här kunna helt instämma med herr handelsministern, då han säger, att huvudsaken för närvarande beträffande förhållandena mellan Sverige och Ryssland bör icke vara att alltför mycket och alltför detaljerat hålla på med vad som varit, utan att man i stället bör se till, att man kommer till de mest vänskapliga och praktiska förbindelser, som det är möjligt, mellan dessa båda folk, så att det av dessa förbindelser kan utvinnas något på båda sidor.

Under sådana förhållanden skall jag icke heller nämnvärt fördjupa mig i vad som varit. Jag kan så mycket hellre avstå därifrån, då jag tänker på, att en hel del av de personer, som mest aggressivt gingo i elden för ett avslag på det förslag, som förelåg riksdagen 1922, i dag här så varmt förordad antagande av det nu föreliggande förslaget. Denna omständighet anser jag vara ett tillräckligt strängt straff för de synder, som de begingo år 1922, och det är ju en gammal god regel, som säger, att man skall icke använda större våld än nöden kräver och att en besegrad motståndare har rätt att bli mildt bedömd, i synnerhet om han sig omvänder och bättrar. Det är dock ett faktum, att den utveckling, som en hel del av dessa personer hava undergått från 1922 till 1924, är så pass betydande, att den knappast kunnat äga rum utan mycket svåra inre själsstrider. föreställer jag mig, hos vissa ledamöter av den nuvarande regeringen. Men, som sagt, vi kunna lämna den saken åt sitt värde, och jag skulle icke alls överhuvud taget hava berört den sidan av saken, om det icke också är så, att om vi också böra vara överseende, då vi en gång komma till ett resultat, så är det å andra sidan både individens och mänsklighetens skyldighet att av det, som har förekommit under gången tid, draga lärdomar för framtiden. Gör man icke detta, har man ännu mycket mindre garanti för, att icke dessa misstag oavslåtligen skola komma att återupprepas.

Ur dessa synpunkter må det ändå tillåtas mig att ett par ögonblick uppehålla mig vid vad som varit. Det är beklagligt, att om man undersöker och ser efter vad som egentligen kunnat vara den grundläggande anledningen till, att riksdagsmajoriteten, d. v. s. de s. k. borgerliga partierna 1922, absolut avvisade det då föreliggande förslaget, så kan man icke, hur man än undersöker den saken, få fram några som helst sakliga skäl, nämligen sådana, som avse nyttan för det svenska folket som sådant. Däremot kan man mycket väl förstå, att man ur extrem partipolitisk synpunkt och från deras sida, som anse, att det är skäl att offra sig för det s. k. heliga kriget för att bevara den heliga privata äganderätten i Ryssland och alltså icke tillåta, att denna heliga grund i något överseende och i något land får rubbas, var färdig att till det yttersta gå till storms för att försvara den saken. Jag vill emellertid då erinra om, att man därvidlag har offrat det svenska folkets intressen för fiktioner, för principer, som äro skäligen ovidkommande för den största delen av Sveriges folk. Även om det nu kan vara tillfredsställande att äntligen hava nått fram till ett positivt resultat, som har utsikt att bli godkänt av den svenska riksdagen, vill jag erinra om, att den, som aldrig så litet känner det ryska folkets psyke, förstår, vad vi från svensk sida skulle hava kunnat få för fördelar, om vi varit nog fördomsfria att redan för 4 år sedan träffa uppgörelse med den ryska sovjetrepubliken. Det skulle haft betydelse icke blott för ögonblicket, men framför allt för framtiden. De chanser, vi då kunde haft av att knyta nära förbindelser och komma i ställningen som mest gynnad nation, äro allaredan

försuttna. Nu är det så, att detta handelsavtal är något, som man går med på, därför att man på grund av utvecklingen är nödsakad att göra det. Ehuru man nu helt enkelt är nödd och tvungen härtill, är jag glad åt, att man gör det under uttalande av jämförelsevis livliga känslor om betydelsen av ett närmare samarbete mellan Ryssland och Sverige. Jag kunde emellertid icke låta detta tillfälle gå förbi utan att peka på, huru pass dyrbar denna kamp för fiktioner, som jag allt fortfarande kallar det, har blivit för det svenska folket, och huru denna kamp, som man fört i det längsta, förhindrat en naturlig överenskommelse mellan dessa båda länder.

Det var närmast ett par andra saker, som föranledde mig att begära ordet. Man har ju här framhållit olika meningar om det av utskottet framlagda förslaget och om dess hemställan bör åtföljas av någon motivering eller ej. För min del lutar jag närmast åt den uppfattning, som företrädades av den förste ärade talaren, att det mera skadar än gagnar saken att här komma med den motivering, som utskottet har förordat. Jag förstår visserligen de synpunkter, som herr Moller gjort sig till tolk för, då han anser, att man kan dock icke låta denna fråga slutgiltigt avgöras utan att också belysa den historiska gången av ärendets behandling. Ja, jag förstår detta mycket bra, om man anlägger mer eller mindre utpräglade partipolitiska synpunkter på frågan, och jag förstår så väl, att man från det hållet vill, så att säga, piska den nuvarande regeringen, och det har jag naturligtvis icke något emot att vara med om. Då man emellertid i sin iver att piska den nuvarande regeringen väljer såsom angreppspunkt, att den dröjde så länge med sitt de jure-erkännande av ryska regeringen, tycks man emellertid hava glömt bort, att den kritiken drabbar lika mycket den förutvarande regeringen. Det är sant, att ju längre man dröjde med detta de jure-erkännande, ju dummare var det. När man emellertid nu kräver, att regeringen Trygger borde långt före detta hava lämnat detta jure-erkännande, låter det litet märkvärdigt, att man alldeles glömmet bort att fråga sig, varför den förutvarande regeringen icke kunde skaffa sig så pass mycket stål i ryggen, att den kunde på sin tid använda sin oförytterliga rätt att lämna de jure-erkännande åt den ryska regeringen. Jag tror, att om man börjar titta på denna sak litet närmare, är det nog icke enbart hos det och det partiet, som felet ligger, för att förhandlingarna mellan Ryssland och Sverige hava fördröjts. Det ligger nog åtskilligt fel även på den socialdemokratiska sidan, och därför kan jag starkt ifrågasätta, huruvida det överhuvud taget är nödvändigt att hava en utskottsmotivering för att mer eller mindre tillfredsställande belysa den historiska gången av detta ärendes behandling.

Till slut skulle jag också vilja säga några ord i en alldeles särskild punkt. Det må vara bra och lyckligt för båda parterna, att man nu har kommit så långt, att det föreligger förslag till handelsavtal, som har alla utsikter att av riksdagen bifallas. Det kan emellertid då vara skäl att också erinra om, att intet förslag, vare sig antaget av riksdagen eller på annat sätt tillkommet, kan enbart som sådant åstadkomma *verkligt tillfredsställande förhållanden* mellan dessa två länder, utan att förutsättningar i övrigt finnas för ett aktionsfullt uppträdande från båda parternas sida. Det skulle verkligen vara av stor betydelse, om den nuvarande regeringen hade några möjligheter eller några medel för att i något avseende inverka på den press, som dock i allt fall står den nära, så att den icke som nu oavslåtliga, dagligen genom obehärskat uppträdande förstör varje ansats, som på ansvarigt håll göres för att få förbindelserna mellan dessa båda länder på ett tillfredsställande sätt ordnade. Skall man verkligen tillåta en hel del av den svenska pressen att komma fram med de mest utmanande insinuationer från dessa politiska emigranter, vars ställning man mycket väl förstår? Skall det allt fortfarande tillåtas denna press att sabotera de goda förhållanden, som finnas och kunna skapas mellan dessa båda

Ang.
godkännande
av ett handels-
avtal med
Ryssland.
(Forts.)

*Ang.
godkännande
av ett handels-
avtal med
Ryssland.
(Forts.)*

länder, så blir det icke mycket reell betydelse av det förslag, som nu skall antagas av riksdagen, eller de åtgärder, som regeringen för sin del kan vidtaga för att få förhållandena mellan dessa båda länder ordnade på ett tillfredsställande sätt. Det borde helt enkelt icke tillåtas, att denna press får uppträda på ett dylikt sätt. Jag vet, att det är ett ömtåligt område att peka på, men det är lika viktigt att på detta område skapa förutsättningar för tillfredsställande förhållanden, som det är att ingå politiska avtal av den art, som här föreligger.

Ja, herr talman, jag sade förut, att jag skulle icke ingå på någon som helst historisk granskning av var huvudansvaret skall läggas, för att det dröjt så länge, innan man har kommit till en formell uppgörelse mellan dessa båda länder. Då nu ett handelsavtal föreligger, skall jag hålla mitt ord och icke ingå härpå. Jag kan emellertid icke underlåta att säga, att jag anser, att det i pregnant grad visar, huru rätt de hade, som 1922 talade för det då föreliggande avtalets antagande. Även jag hade rätt i det uttalande, som jag då tillät mig fälla under debatten, då jag befarade, att det skulle bli svensk ensidighet och svensk partifanatism, som vid det tillfället komme att falla utslaget och avslå det då föreliggande avtalet. Det är bara att hoppas, att de lärdomar, som man dragit av förhållandena sedan dess, skola också i någon mån kunna göra sig gällande på andra områden än beträffande just det nu föreliggande förslaget.

Jag har naturligtvis, herr talman, intet annat yrkande att göra än om bifall till utskottets hemställan, och jag ser för min del helst, att detta beslut fattas utan att åtföljas av någon som helst motivering.

Herr Lyberg: Herr talman! Jag vill till alla delar instämma i den avgörande kritik, som herr Dahl riktade mot de skäl, vilka herr Thulin framförde för sitt yrkande att stryka utskottets motivering. Men samtidigt måste jag taga bestämt avstånd från det egendomliga slut herr Dahl kom till, då han biträdde detta herr Thulins yrkande. Till herr Dahls kritik av herr Thulin kan läggas, att utskottets utlåtande icke blott, som sig bör, söker genom anförande av skäl giva riksdagen ledning för bedömande av den föreliggande frågan, utan också — vilket icke så sällan är fallet för utskottsutlåtande — innehåller vissa uttalanden, som avse att vara uttryck för riksdagens uppfattning, huru Kungl. Maj:t bör behandla vissa spörsmål, som sammanhånga med förevarande ärende. Jag vill erinra, att utskottet sålunda gör uttalanden *angående* önskvärdheten av ett framtida kraftigt hävdande av de svenska skadeståndsanspråken, *angående* den något otydligt uttryckta, ehuru ostridigt avsedda innebörden av artikeln beträffande tillämpningen av bestämmelserna i Ryssland om konfiskation och rekvisition samt *angående* innebörden av den vid de jure-erkännandet fogade deklARATIONEN. Om riksdagen nu skulle stryka motiveringen, måste riksdagen härmed anses icke blott ej hava givit sin anslutning till vad utskottet sålunda uttalat, utan kanhända också hava tagit avstånd från den mening utskottet velat, att riksdagen skulle giva uttryck åt. Jag måste så mycket mer förvåna mig över, att herr Dahl ansett sig till sist kunna gå med på ett sådant strykande, som icke minst han inom utskottet gjort allt, vad man gärna kan begära, för att utskottet skulle komma fram till en motivering, varom vi oberoende av partiståndpunkt kunde ena oss. Han vill alltså nu frånträda den motivering, som under hans egen kraftiga medverkan tillkommit såsom sammanfattning av vad man, frånsett de extrema ståndpunkterna, enats om och såsom välbehöfligt stöd åt Kungl. Maj:t vid avtalets tillämpning.

Vad nu denna motivering beträffar, är det ju så, att utskottet ansett sig vara skyldigt att angiva den situation, som enligt 1922 års särskilda utskotts och riksdags uppfattning var avgörande för det ställningstagande riksdagen då intog, för att därefter utveckla, huru denna situation undergått väsentlig förändring. Utskottet har därvid strukit under, att man anser, att förhållandena i

Ryssland sedan år 1922 något mera stabiliserats, och att särskilt bestämmelserna angående konfiskation och rekvisition blivit på mera tillfredsställande sätt än tidigare fixerade. Framför allt framhåller utskottet vidare, att man 1922 befann sig »mellan Genua och Haag», under det att det samfällda arbetet för en uppgörelse, som förutsattes kunna bliva ett resultat av Haagkonferensen, nu visat sig fruktlöst, så att man måst frångå tanken på att få en samfälld uppgörelse till stånd. Och till sist påpekar utskottet, att de jure-erkännandet ställer frågan om handelsavtal på ett helt annat plan än år 1922. Allt detta som en naturlig förklaring till vad som icke sällan plägar inträffa, eller att en uppgörelse, som i en situation avvisas, i en annan situation kan vara antaglig eller till och med nödvändig.

Det kan väl icke förnekas, att detta är vad herr Möller kallar för en saklig motivering, i synnerhet som utskottet sedermera givetvis också ger sig in på att granska de väsentligaste avtalspunkterna. Herr Möller har emellertid icke bara givit herr Thulin orätt, då han för sin del yrkar bifall till utskottets utlåtande i dess helhet, utan det synes mig, som om han därmed samtidigt kan anses hava gjort sig skyldig till en motsägelse. Han säger nämligen å ena sidan, att man åtminstone måste fastslå vad som säges i motiveringen, om man överhuvud taget skall kunna få något sammanhang mellan riksdagsbehandlingen 1922 och 1924, men å andra sidan att, om man behandlade denna fråga sakligt och icke politiskt, så borde man nu mot avtalet ord för ord upprepa allt, som sades 1922 till motivering för att icke godkänna det då föreliggande avtalet.

Herr Möller förklarade dock samtidigt, som han anslöt sig till utskottets utlåtande, att han nog helst skulle velat följa den Engbergska reservationen, och hela hans anförande utgjorde till stor del ett upprepande av vissa delar av denna reservation. Han gjorde för övrigt detta uttalande under påståendet, att den Engbergska reservationen kunde betraktas som en »historisk» framställning. Jag skulle vilja medgiva, att man kan säga detta, men i så fall, beträffande vissa delar, historisk i Crusenstolpes mening. Jag kan därför icke underlåta att beröra denna herr Engbergs reservation på några punkter, icke på de punkter, som redan varit föremål för kritik, särskilt av utrikesministern och av handelsministern, utan på ett par andra, däri han gör vissa jämförelser. Jag gör detta icke därför, att det som däri anföres är av någon betydelse för frågan om avtalets antagande eller förkastande, utan därför att det, alltför litet motsagt, möjligen i framtiden kan av den andra kontrahenten utnyttjas till vår nackdel. Han har nämligen i sina jämförelser gjort sig skyldig till en del misstag och misstolkningar, och i största korthet skall jag, som sagt, belysa några av dem.

Herr Engberg säger, att artikel III i det föreliggande avtalet innebär en icke oväsentlig utvidgning av rätten till ömsesidigt tillträde till den andra partens område mot vad som var förhållandet enligt 1922 års avtal. Det är riktigt, men det är en naturlig konsekvens av de jure-erkännandet. I och med att de jure-erkännandet är givet, kan det icke bliva fråga om att träffa ett avtal inom så jämförelsevis trång ram, att man giver endast och allenast dem, som syssla med handel, tillträde till landet. När man lämnat ett de jure-erkännande, måste man enligt sakens natur även giva tillträde åt sådana, som vilja komma in i landet för andra berättigade ändamål såsom för studier, konstnärliga intressen etc.

Mera betänkligt är, att i reservationen påtalats, att man i handelsavtalet icke upptagit någon klausul mot politisk propaganda. Man skulle kunna tänka sig, — om detta uttalande lämnas utan kommentarer — det förhåller sig så, att utskottet icke alls har yttrat sig om denna sak — att det skulle kunna utnyttjas såsom ett av de svenska statsmakterna oemotsagt bevis för rysk rätt till obehörig propaganda i Sverige. Även här är det dock så, att klausulens uteslutande ur avtalet beror på de jure-erkännandet. I ett de fakto-avtal, som

Ang.
godkännande
av ett handels-
avtal med
Ryssland.
(Forts.)

Ang.
godkännande
av ett handels-
avtal med
Ryssland.
(Forts.)

ensamt för sig utgör basis för mellanfolkliga förbindelser, har man skäl intaga förbud mot politisk propaganda för vederbörande lands representanter. Men så snart man gått in för de jure-erkännande, är det helt naturligt, att denna klausul bortfaller. Vartdera landet får då behandla propagandan med hänsyn bland annat till allmänt gällande folkrättsliga bestämmelser. Den uppfattning, som här gjort sig gällande, har för övrigt närmare utvecklats av den svenske underhandlaren herr Löfgren vid en intervju, vartill herr Engberg och hans meningsfränder kunna hänvisas.

Likaledes har herr Engberg missuppfattat bestämmelsen om mest gynnad nation, en klausul, varom redan tidigare under debatten talats åtskilligt. Mest i ögonen fallande är den feltolkning, som herr Engberg gjort med avseende på artikeln angående rekvisition och konfiskation. I själva verket var det så, att bland andra herr Löfgren just på den punkten mycket klart utvecklade år 1922 vad som fattades i då föreliggande förslag till avtal och vad som önskades. Det anmärktes först och främst, att enligt avtalet nationaliseringen i form av konfiskation eller rekvisition var möjlig mot ersättning, för det *andra* att ersättningen skulle vara »skälig», utan att något närmare sades om, hur den skulle bestämmas, för det *tredje*, att skyldigheten att giva ersättning var inskränkt till fall, då åtgärden gällde egendom, som var införd eller förvärvat enligt *handelsavtalet*, och för det *fjärde*, att det visserligen fanns vissa ryska dekret från 1921, som tydde på ett närmande till västerländska begrepp i fråga om konfiskation och rekvisition, men att det icke var någon säkerhet för, att dessa dekret icke kunde komma att undergå väsentliga förändringar till vår nackdel. Nu kvarstår av dessa invändningar enbart den första (som visserligen principiellt sett är den viktigaste), under det att alla de andra ha bortfallit. »Full» ersättning skall enligt det nu föreliggande avtalet utgå, vilket givetvis är mera än vad man kan få fram med uttrycket »skälig ersättning». Avtalet avser vidare all svensk egendom, vare sig den införts före handelsavtalet eller efter detsamma. Man behöver således icke vara rädd för, att bestämmelsen skall vara prejudicerande särskilt med hänsyn till våra tidigare skadeståndsanspråk, vars hävdande man ju är mycket angelägen om. Slutligen har år 1922 en *civillags*bestämmelse erhållits angående konfiskation och rekvisition i Ryssland, och till sist och framför allt, det har bestämts enligt avtalet, att dessa nu gällande bestämmelser nu och *framdeles* skola tillämpas beträffande förhållandena mellan Sverige och Ryssland, vilket dock icke, såsom herr Engberg förmenar, betyder, att ändringar i dessa ryska lagar, om de förändras, så att vår ställning skulle bli bättre genom deras tillämpning på oss, icke skulle kunna av oss åberopas. Ty om detta skulle inträffa, kunna vi åberopa dem på grund av vår ställning såsom mest gynnad nation (art. II, 2, mom. 1). Jag har ansett mig böra mera utförligt beröra denna del av herr Engbergs reservation, därför att den utgör en polemik särskilt mot den uppfattning, som år 1922 kunde anses vara den liberala och som i kammaren utvecklades av herr Löfgren i ett anförande, varav reservanten citerat en liten del, men underlåtit att omnämna det övriga. Det kan för övrigt antecknas såsom något ganska säreget, att herr Engberg synes anse, att det italienska avtalet i denna del är för Italien bättre än det svenska avtalet med Ryssland är för Sverige, och detta därför att enligt det italienska avtalet skola i fråga om italiensk egendom tillämpas de bestämmelser, som de ryska medborgarna äro underkastade. Jag tror icke, att det är så många, som anse, att de ryska medborgarna ha någon vidare säker ställning med hänsyn till lagar, som komma att tillämpas på dem i Ryssland. Jag är viss om, att vad herr Engberg sålunda anser vara en fördel, är något som vi litet var önska slippa i fråga om våra mellanhavanden med Ryssland.

Jag vill till sist framhålla, att när herr Möller säger, att det kan nu anses

konstaterat, att den ståndpunkt, som socialdemokraterna intagit, varit den riktiga, han tyckes därmed mena, att socialdemokraterna haft en övernaturlig förmåga att blicka in i framtiden. Ty, såsom jag sagt, det väsentliga, som kan sägas ligga annorlunda till nu än 1922, är en del faktorer, som varit för oss och man kan säga överhuvud taget för alla, alldeles oberäkneliga. Vidare är det uppenbart, att det icke kan gå för sig att såsom herr Möller gör påbörda riksdagsmajoriteten en uppfattning, som överensstämmer med *vissa* av honom citerade uttalanden här i riksdagen, uttalanden som kommit från sådana, som i det föreliggande ärendet intagit en mera extrem ståndpunkt.

Jag slutar, herr talman, med att yrka bifall till utskottsbetänkandet.

Herr Vennersten: Herr talman! I likhet med herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet anser jag, att en fortsatt diskussion i detta ämne är föga fruktbar och att det icke gagnar saken mycket att här tvista om vad som förut förevarit. Jag har ej heller begärt ordet för att deltaga i den nu pågående, enligt min åsikt åtminstone i fortsättningen skäligen överflödiga diskussionen, utan jag har blott velat göra det yrkandet, att kammaren måtte med godkännande av utskottets hemställan stryka motiveringen, d. v. s. samma yrkande, som framställdes av herr Thulin. Jag åberopar därvid ingalunda, och gillar ej heller i allo den motivering, som anförts för detta yrkande. Jag finner, att nu, sedan de jure-erkännandet givits och en deklaration angående ersättningskraven föreligger, har kammaren intet annat val än att antaga det föreliggande handelstraktatförslaget, och jag finner det föga önskvärt att därtill knyta några som helst historiska reflexioner eller giva några direktiv, vilka lätt kunna komma att visa sig olämpliga. Jag anhåller således att få ansluta mig till yrkandet om bifall till utskottets hemställan med strykande av dess motivering.

Herr Ekman, Karl Johan: Jag har varit närvarande i utskottet vid behandlingen av detta ärende, men jag har icke varit närvarande vid justeringen. I annat fall skulle jag hava reserverat mig i samma riktning som herr Thulin. Jag anser nämligen, att det är rätt olämpligt att resonera om något annat än det föreliggande avtalet, och vi äro ju alla ense om att vi böra godkänna detta. Således instämmer jag i herr Thulins yrkande.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr andre vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, jämlikt föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering samt vidare på bifall till utskottets hemställan med utelämnande av motiveringen; och förklarade herr andre vice talmannen sig anse den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 24 med utelämnande av motiveringen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering.

*Ang.
godkännande
av ett handels-
avtal med
Ryssland.
(Forts.)*

Ang.
godkännande
av ett handels-
avtal med
Ryssland.
(Forts.)

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit så-
lunda:

Ja — 70;

Nej — 49.

Ang.
riksdagens
befattning
med utrikes-
ärenden m. m.

Föredrogos ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 22, i anledning av väckta
motioner om grundlagsändringar beträffande ordningen för samarbete mellan re-
gering och riksdag i utrikespolitiska angelägenheter.

I särskilda, inom första kammaren väckta motioner, nr 208—219, hade herr
Lindhagen hemställt:

a) i motionen nr 208,

dels att riksdagen ville *beträffande utrikesnämnden* för sin del besluta, att
vad i 50 § tredje stycket riksdagsordningen stadgades därom, att *Konungen*
skulle sammankalla nämnden och leda dess förhandlingar, att i Konungens
frånvaro ordet skulle föras av statsministern eller ministern för utrikesärendena,
att andra statsrådsledamöter så ock särskilt de sakkunniga kunde av Konungen
tillkallas och att sekreteraren hos nämnden skulle förordnas av Konungen, skulle
utgå och att förberörda lagrum i stället skulle erhålla ungefär följande ly-
delse:

»Ministern för utrikes ärendena sammankallar nämnden, så ofta ärendena
det fordra. Nämnden väljer inom sig ordförande. Andra statsrådsledamöter,
så ock särskilda sakkunniga, må av ministern för utrikesärendena eller nämnden
tillkallas. Nämnden utser sekreterare.»

dels att jämkning i andra grundlagsparagrafer måtte med föranledande av
detta förslag vidtagas.

b) i motionen nr 209,

att riksdagen ville *beträffande utrikesnämnden* för sin del besluta, att vad i
54 § tredje stycket regeringsformen stadgades om *ledamöternas tystnadsplikt*
skulle utgå eller ock att nämnda stycke skulle erhålla ungefär följande föränd-
rade lydelse:

»Anses beträffande visst ärende eller någon del därav uppenbarligen nödigt,
att de ledamöter, som deltaga i dess behandling, iakttaga tystnad om vad i för-
handlingarna förekommit, äger ministern för utrikesärendena eller nämnden på-
bjuda ovillkorlig tystnadsplikt. Ledamot skall, första gången han deltagit i
sammanträde, avgiva försäkran om tystnadspliktens iakttagande.»

c) i motionen nr 210,

att riksdagen ville *beträffande utrikesnämnden* — med bemärkande att grun-
den för att nämnden bestode av endast sexton ledamöter angivits vara hänsyn
till upprätthållande av tystlåtenhet inom nämnden och undvikande av menings-
brytning — för sin del besluta den ändring i 54 § regeringsformen och 50 §
riksdagsordningen, att nämnden skulle, i likhet med statsutskottet, bestå av
tolv ledamöter från vardera kammaren och lika många suppleanter.

d) i motionen nr 211,

att riksdagen ville *beträffande utrikesnämnden* för sin del besluta, att vad
i 50 § andra stycket riksdagsordningen stadgades därom, att *suppleant ej finge*
inträda såsom ledamot i annat fall än då ledighet i nämnden inträffade och att
suppleant *ej finge övervara sammanträdena*, skulle utgå.

e) i motionen nr 212,

att riksdagen ville *beträffande utrikesnämnden* för sin del besluta, att 50 §

riksdagsordningen erhöle det tillägg, att *protokoll skulle föras över nämndens sammanträden*, dock att i fråga om ärende, i vilket tystnadsplikt ålagts, skulle gälla vad om statsrådsprotokolls offentliggörande vore stadgat.

Ang.
riksdagens
befattning
med utrikes-
ärenden m. m.
(Forts.)

f) i motionen nr 213,

att riksdagen ville *beträffande utrikesnämnden* för sin del besluta ett stadgande i grundlagen, förslagsvis i form av ett tillägg till 54 § regeringsformen, av huvudsakligen följande innehåll:

»Det åligger nämnden att i god tid före varje riksdags avslutande samt beträffande ärenden, som handlagts mellan riksdagar, vid början av nästa riksmöte *avgiva rapport till riksdagens båda kamrar* rörande de ärenden, som i nämnden förekommit. I denna rapport må sådana ärenden, för vilka tystnadsplikt föreskrivits, allenast anmärkas. Kammares ledamöter äga att vid denna rapport's föredragning införa kammaren yttra sig i anledning av densamma.»

g) i motionen nr 214,

att riksdagen ville *beträffande utrikesnämnden* för sin del besluta eller hos regeringen begära förslag till ändring i grundlagarna i syfte att utrikespolitiska frågor's beredning inom riksdagen skulle äga rum genom ett ständigt utskott och helst genom att utrikesnämnden omvandlades till ett utrikesutskott, som, vid sidan av uppgiften att samråda med regeringen, jämväl ägde *bereda till riksdagen genom motioner eller propositioner hänskjutna utrikespolitiska frågor*, som ej skulle av annat ständigt utskott handläggas.

h) i motionen nr 215,

att riksdagen ville *beträffande riksdagens omedelbara befattning med utrikesärendena* för sin del besluta sådan ändring i 12 § regeringsformens bestämmelser om *överenskommelser med främmande makt*, att även utrikesnämnden eller någon av riksdagens kamrar skulle äga påfordra dylik överenskommelse framläggande för riksdagen, att riksdagen bereddes tillfälle att yttra sig om överenskommelse redan före dess ingående och prövningen sålunda ej annat än i oundgängliga fall inskränktes till ratificering av en redan preliminärt träffad överenskommelse och att andra stycket i nämnda lagrum om rätt att i visst fall träffa överenskommelse av större vikt utan riksdagens godkännande måtte utgå.

i) i motionen nr 216,

att riksdagen ville *beträffande riksdagens omedelbara befattning med utrikesärenden* för sin del besluta sådan ändring i 56 § riksdagsordningen, att även *utrikesnämnden eller någon av riksdagens kamrar skulle äga påkalla sådant meddelande*, som i nämnda paragraf sades, och att ledamot av kammare skulle äga ej blott yttra sig över vad sålunda meddelats utan även *väcka förslag till uttalande* och påkalla beslut därom.

j) i motionen nr 217,

att riksdagen ville *beträffande riksdagens omedelbara befattning med utrikesärenden* för sin del besluta sådant tillägg till grundlagen, att det skulle åligga ministern för utrikesärendena att i början av varje riksdag och sedermera, så ofta omständigheterna det föranledde, *lämna icke blott*, såsom nu vore stadgat i 54 § regeringsformen, utrikesnämnden, utan i all synnerhet *riksdagen en framställning av det utrikespolitiska läget*.

k) i motionen nr 218,

att riksdagen ville *beträffande riksdagens omedelbara befattning med utrikesärenden* för sin del besluta att upphäva det *undantag från konstitutionsutskottets granskningsrätt* av statsrådsprotokollet, som av sekretesshänsyn infördes i samband med ordnandet av samverkan mellan riksdag och regering i utrikes-

Ang.
riksdagens
befattning
med utrikes-
ärenden m. m.
(Forts.)

frågor, samt att sålunda *dels* 105 § regeringsformen borde erhålla följande lydelse: »Lagtima riksdags konstitutionsutskott åligger att äska de protokoll, som uti statsrådet blivit förda», och *dels* första satsen i tredje momentet av 38 § riksdagsordningen erhöles allenast följande avfattning: »Utskottet åligger ock att äska det i statsrådet förda protokoll.»

1) i motionen nr 219,

att riksdagen ville *beträffande medverkan av den allmänna meningen i utrikes-ärenden:*

1:o) för sin del besluta, att i regeringsformen införa ett stadgande om skyldighet för ministern för utrikesärenden att i möjligaste mån *meddela allmänheten upplysning om de utrikespolitiska frågorna* och de allmänna utrikespolitiska förhållanden, som kunde för riket erhålla betydelse; eller åtminstone

2:o) hos regeringen begära *dels* att de s. k. *blå böckerna* och särskilt de, som avsåge Nationernas förbund, måtte innehålla redogörelser i väsentliga delar för de olika meningar, som från skilda länder gjort sig gällande såväl i kommissionerna som inom delegeradeförsamlingen och rådet, ävensom särskilt för de svenska ombudens ställning till frågorna och *dels* att *folkförbundets tryckta förhandlingar* måtte genom regeringens tillskyndan bliva tillgängliga i de hudsakliga arkiven inom skilda delar av riket.

I en likaledes inom första kammaren väckt motion, nr 223, hade friherre *Adelswärd* hemställt, att riksdagen måtte i grundlagsenlig ordning antaga följande förslag till ändrad lydelse av § 54 regeringsformen och § 50 riksdagsordningen:

Regeringsformen § 54.

Vid varje riksdag skall bildas en nämnd, att med Konungen rådpläga om ärenden, som angå rikets förhållande till främmande makter. Denna utrikesnämnd skall till ledamöter hava kamrarnas talmän och tjugi av kamrarna valda medlemmar. Suppleanter äro för talmännen vice talmännen och för övriga ledamöter de personer kamrarna därtill utse. Rådplägning med nämnden bör i alla utrikesärenden av större vikt äga rum före avgörandet. Då ärendet förekommer till behandling, skola alla tillgängliga handlingar och upplysningar meddelas. De beslut, Konungen fattar i ärenden, som varit föremål för rådplägning med nämnden, varde delgivna dess ledamöter senast vid nästa sammanträde.

Ministern för utrikes ärendena skall i början av varje riksdag och sedermera så ofta omständigheterna det föranleda lämna nämnden en framställning av de allmänna utrikespolitiska förhållanden, som kunna för riket erhålla betydelse.

Nämndens ledamöter och deras suppleanter böra visa största varsamhet i avseende åt meddelanden till andra om vad vid nämndens sammanträden förekommit. Konungen eller den, som i hans frånvaro leder förhandlingarna, meddele i varje särskilt fall, huruvida eller i vad utsträckning tystnadsplikt är av nöden, och vare ledamöter och suppleanter därtill förbundna. Ledamot eller suppleant skall första gången han är vid sammanträde närvarande avgiva försäkran om tystnadspliktens iakttagande.

Riksdagsordningen § 50.

Inom sex dagar efter riksdagens öppnande skall vardera kammaren bland sina medlemmar och på sätt om val till utskott är stadgat utse tio ledamöter och lika många suppleanter att tillsammans med kamrarnas talmän och vice tal-

män bilda den i § 54 regeringsformen omförmälda utrikesnämnd. Talmän och vice talmän tillhöra nämnden intill nästa talmansval. Övriga ledamöter och suppleanter utöva sin befattning till dess nytt val förrättas vid nästa riksdag. Ledamot eller suppleant, som avgår ur riksdagen innan den tid, för vilken han blivit vald till riksdagsman, tilländalupit, eller som utnämnes till statsråd, skall dock ej vidare anses tillhöra nämnden. Förordnar Konungen om nya val till båda kamrarna eller den ena av dem, behålle utan hinder därav nämndens ledamöter och suppleanter sina befattningar.

Suppleant skall såsom ledamot inträda i nämnden, när ordinarie ledamot avgår eller får förfall. Beträffande den ordning, som vid inträde skall iakttagas mellan de valda suppleanterna, gälla enahanda bestämmelser som i fråga om suppleants inträde i utskott. Suppleant må övervara alla sammanträden av nämnden men saknar rätt att därvid yttra sig, så framt han ej deltagit i stället för ordinarie ledamot.

Konungen sammankallar nämnden så ofta ärendena det fordra och leder nämndens förhandlingar, när han är tillstädes. I Konungens frånvaro föres ordet av statsministern eller, om han ej är närvarande, av ministern för utrikes ärendena. Andra statsrådsledamöter, så ock särskilda sakkunniga må av Konungen tillkallas. Sekreterare hos nämnden förordnar Konungen.

Skulle minst sex av nämndens ledamöter hos ministern för utrikes ärendena göra framställning om rådplägning i viss uppgiven fråga, varde nämnden sammankallad. Om under tid, då riksdagen icke är samlad, dylik framställning göres av ett mindre antal eller allenast av en av nämndens ledamöter, böra, där ej Konungen omedelbart bifaller yrkandet, alla tillgängliga upplysningar i saken ofördröjligen lämnas den eller dem, som avlätit framställningen.

Kallelse till sammanträde bör om möjligt utfärdas minst åtta dagar före den dag, då sammanträdet skall äga rum. Kallelsen skall vara åtföljd av föredragningslista jämte tillgängliga handlingar och upplysningar i övrigt. Det åligger ledamot och suppleant att beträffande föredragningslista, handlingar och upplysningar iakttaga den tystnadsplikt Konungen prövar nödvändig.

Om minst tvenne ledamöter av nämnden, en från vardera kammaren, hos talmännen sådant påyrka, må nämnden av talmännen kallas till enskilt sammanträde för överläggning i utrikesangelägenheter. Ordförande vare vid dylikt sammanträde den av talmännen, vilken såsom talman bevisat de flesta riksdagarna, och vid förfall för honom talmannen i medkammaren. Skulle ingendera vara vid sammanträdet närvarande, handhaves ordförandeskapet i samma ordning av kamrarnas förste vice talmän och vid förfall för dem av kamrarnas andre vice talmän. När fråga, som förekommit vid officiellt sammanträde av nämnden, upptages vid enskilt sammanträde, skall den tystnadsplikt, som till äventyrs föreskrivits vid frågans behandling å det officiella mötet, oförändrad gälla.

Ledamot av nämnden åtnjute ej någon ersättning under den tid riksdagen är samlad. För inställelse vid sammanträde, då riksdagen ej är samlad, utgår ersättning enligt de i 12 och 23 §§ bestämda grunder.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på återopade grunder hemställt,

1:o) att riksdagen i anledning av motionerna I: 211, 212, 217 och 223 ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville dels föranstalta om utredning angående möjliga förbättringar i formerna för utrikesnämndens verksamhet ävensom angående de åtgärder, som kunde vidtagas i syfte att riksdagens ledamöter i vidsträcktare mån än nu vore fallet måtte erhålla regelbunden kännedom om viktiga utrikespolitiska förhållanden, dels för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda,

Ang.
riksdagens
befattning
med utrikes-
ärenden m. m.
(Forts.)

Ang.
riksdagens
befattning
med utrikes-
ärenden m. m.
(Forts.)

2:o) att

- a) motionen I: 208,
- b) motionen I: 209,
- c) motionen I: 210,
- d) motionen I: 213,
- e) motionen I: 214,
- f) motionen I: 215,
- g) motionen I: 216,
- h) motionen I: 218 och
- i) motionen I: 219

icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade avgivits

vid punkt 1:o:

a) i vad den avsåg motionerna I: 211, I: 212 och I: 223, av, utom andra, herrar *von Geijer, Nils Anton Nilsson, K. A. Westman* och *Gustafson* i Kasenberg, som på anförda skäl ansett, att ej heller motionerna I: 211, I: 212 och I: 223 borde föranleda någon riksdagens åtgärd;

b) i vad den avsåg motionen I: 217, av, utom andra, herrar *von Geijer, K. J. Ekman, Dahl* och *Pehrsson* i Göteborg, som av angivna orsaker ansett, att motionen I: 217 ej borde till någon riksdagens åtgärd föranleda;

vid punkt 2:o b) och d) av herr *Thulin*, som med instämmande av herrar *Ljunggren* och *Fast* på anförda skäl ansett, att utskottet bort tillstyrka riksdagen, att riksdagen i anledning av motionerna nr 209 och 213 i första kam-maren skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag i syfte dels att gällande stadganden om tystnadsplikt för utrikesnämndens ledamöter skulle lindras, dels ock att redogörelse för handläggningen av utrikes-ärenden inom utrikesnämnden årligen skulle ingivas till konstitutionsutskottet av ministern för utrikesärendena.

I fråga om sättet för det nu föreliggande utlåtandets föredragning yttrade

Herr förste vice talmannen: Beträffande föreliggande utlåtande får jag hemställa, att kammaren måtte besluta, att föredragning av detsamma skall ske punktvis och momentvis, dock att mom. b) och d) i punkten 2 behandlas i ett sammanhang, samt att vid behandlingen av punkten 1 överläggning må äga rum beträffande utlåtandet i dess helhet.

Herr Lindhagen: Mom. b) och d) äro ju de, som beröras i herr Thulins reservation, men denna gäller två olika saker, och då bör man ju kunna få tala för endast den ena delen av reservationen.

Jag yrkar därför, att momenten behandlas särskilt, och således att man vid föredragningen följer utskottets punktindelning.

Efter härmed slutad överläggning gjordes propositioner, först på bifall till herr *förste vice talmannens* yrkande beträffande sättet för nu ifrågavarande utlåtandes föredragning samt vidare på bifall till sagda yrkande med den av herr *Lindhagen* föreslagna ändring; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsät-tande kl. 8 e. m.

Punkten 1.

Friherre Adelswård: Herr greve och talman, mina herrar! Jag är icke överraskad över att utskottet icke har tillstyrkt min motion, som innehåller förslag till formulerade grundlagsändringar, då det ju ytterst sällan, knappast någonsin, förekommer, att konstitutionsutskottet tillstyrker sådana i motion framlagda förslag till grundlagsändringar eller att riksdagen brukar antaga desamma. Det förvånar mig emellertid något mera, att, då utskottet föreslagit en skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning rörande en del av de förändringar, som jag föreslagit, utskottet i detta förslag till utredning begränsat frågan så strängt, som utskottet har gjort. Jag har nämligen under de gångna åren fått det intrycket, att såväl utom riksdagen, att döma av pressen, som inom riksdagen, att döma av interpellationer och yttranden vid olika diskussioner, den uppfattningen har varit tämligen allmän, att det sätt, varpå den nyinrättade utrikesnämnden fungerat, icke varit fullt tillfredsställande, utan man har i åtskilliga avseenden ganska allmänt önskat förändringar. Nu har, som sagt, utskottet visserligen föreslagit en skrivelse till Kungl. Maj:t om utredning, men det har velat begränsa den utredningen till endast en del av de punkter, som jag upptagit i min motion, som sådana, i vilka det varit önskvärt att få ändringar gjorda i nu gällande bestämmelserna för utrikesnämnden.

Jag har i min motion föreslagit ändringar i 5 olika delar av bestämmelserna. Det är dels beträffande antalet ledamöter och suppleanternas ställning, dels rörande nämndens sammankallande, dels beträffande föredragningen av ärendena inom nämnden, dels beträffande sekretessen, dels slutligen angående möjligheten att anordna enskilda sammanträden av nämnden för diskussion av sådana frågor, som hade upptagits eller skulle komma att upptagas vid nämndens sammanträden. Utav dessa frågor är det endast två, som utskottet har ansett vara av den beskaffenhet, att de borde föranleda en undersökning och utredning, och det är frågan om föredragningen av ärendena och om sekretessen samt, delvis, om suppleanternas ställning. Beträffande de tre andra avstyrker utskottet, att vid en blivande utredning om ändringar hänsyn skulle tagas till desamma. Jag skall be att helt hastigt få gå igenom dessa olika punkter, till vilka utskottet har intagit en dylik ställning. Jag följer därvid utskottsbetänkandet, som först upptager frågan om enskilda sammanträdena.

Jag vill genast säga, att jag för min del icke håller så mycket på den saken, ty det ligger ju i sakens natur, att nämndens ledamöter, om de så önska, kunna hava ett enskilt sammanträde för att inom sig diskutera sådana frågor, som de anse böra bliva föremål för mera diskussion, än vad som varit eller kan tänkas bliva möjligt vid utrikesnämndens officiella sammanträden. Detta låter sig naturligtvis göra under riksdagen. Annars är det knappast tänkbart, men jag framhåller i min motion, att det är icke sannolikt, att något sådant enskilt sammanträde kommer i fråga — det har hittills tror jag aldrig förekommit — om det icke är på något sätt bestämt, att ett sådant sammanträde kan vara lämpligt eller t. o. m. i vissa fall önskligt.

För mig avsåg detta förslag uteslutande en rent praktisk åtgärd, vilket jag också i min motivering antytt. Det ligger i sakens natur, att vid ett sammanträde i utrikesnämnden, vilket i regel måste bliva relativt kort, kan icke tiden upptagas med mycket långa diskussioner, och frågorna äro av den beskaffenhet, att nämndens ledamöter äro väl i behov av att få gemensamt litet närmare och något friare diskutera dem för att kunna bilda sig en bestämd uppfattning. Det gäller sålunda en praktisk åtgärd, men jag vill icke vidare insistera på den punkten.

Sedan kommer frågan om antalet ledamöter. Jag har föreslagit, att det skulle i någon mån ökas, en ökning i ganska liten utsträckning. Jag hade därvidlag

*Ang.
riksdagens
befattning
med utrikes-
ärenden m. m.
(Forts.)*

Ang.
riksdagens
befattning
med utrike s.
ärenden m. m

(Forts.)

endast tänkt mig, att antalet skulle ökas så, att nämnden skulle bli lika stor som de näst största av riksdagens utskott, lika stor som konstitutionsutskottet eller bevillningsutskottet. Längre sträckte jag icke mina pretentioner, och mitt resonemang därvid var, att då utrikesnämnden finnes, tänker man sig, att utrikesärenden, som regeringen kanske annars skulle hava önskat föredragna direkt för riksdagen, skulle komma att föredragas och behandlas inför nämnden, och att det då vore önskligt, att nämnden, som ju utgjorde en slags representation för riksdagen, vore något fylligare sammansatt, varigenom det bleve möjligt, att alla fraktioner eller åtminstone de största fraktionerna inom riksdagens bleve företrädda med representanter inom nämnden, eftersom val av nämndens ledamöter sker proportionellt. Och det veta vi av erfarenhet, att flera av de mindre fraktionerna inom riksdagen bli icke eller åtminstone mycket svagt representerade t. o. m. inom konstitutionsutskottet och bevillningsutskottet. Det förefaller mig sålunda, att en sådan ökning vore rimlig.

Dessutom har jag gjort ett ytterligare förslag till ökning, och det gick ut på att talmännen och vice talmännen i båda kamrarna borde vara självskrivna medlemmar i en sådan nämnd. Detta gjorde jag därför, att talmännen och vice talmännen intaga givetvis en alldeles säregen ställning inom kamrarna. De äro ju i högsta grad riksdagens förtroendemän, och faktiska förhållandet är, att i synnerligen viktiga politiska situationer är det en praxis, tror jag man kan säga, att konungen brukar rådgöra med talmännen. Detta gäller särskilt, när det är fråga om inrikespolitiska förhållanden, men man kan även tänka sig en kritisk utrikespolitisk situation, i vilken det åtminstone skulle ligga mycket nära till hands, att konungen ville tillämpa samma praxis och ville personligen rådgöra med talmännen. Det vore då rimligt, att dessa voro medlemmar i nämnden och hade deltagit i de överläggningar, som där förekomma beträffande utrikespolitiska frågor. Detta har jag verkligen i min motion uttalat. Men utskottet säger något om, att det förmodar, att min avsikt egentligen är att få lämplig ordförande vid nämndens enskilda sammanträden. Jag vill säga, att det var ingalunda ett skäl för mig, men när jag en gång tänkt mig, att talmännen skulle vara medlemmar i utrikesnämnden, så är det helt naturligt, att de skulle vara ordförande vid de enskilda sammanträdena.

Det skäl, som utskottet anfört mot en sådan ganska beskedlig utökning av nämndens storlek är, att utskottet fruktar att den förtroelighet i förhandlingarna, som vore önskvärd i utrikesnämnden, därigenom skulle svårare kunna genomföras eller gå förlorad. Jag har ytterst svårt att tänka mig, att detta verkligen skulle bli förhållandet. Om jag ifrågasatt, att man skulle fördubbla antalet ledamöter i nämnden, skulle jag möjligen kunna tänka mig detta resultat. Att det skulle kunna uppstå någon sådan skillnad i formen för behandlingen av ärendena inom utrikesnämnden, därför att det är ett par tre personer mera med från vardera kammaren, det förefaller mig däremot vara alldeles uteslutet.

Vidare, beträffande tystnadsplikten, har ej heller utskottet ansett, att någon förändring bör ifrågakomma och att sålunda en blivande utredning icke skulle upptaga den frågan till behandling. Jag har föreslagit, att i stället för den generella bestämmelse, som nu gäller, skulle bestämmelsen formas ut på det sättet, att vid behandlingen av varje fråga skulle det meddelas nämnden, i vad mån absolut tystnadsplikt fordrades eller för viss fråga kunde begränsas till fordran på varsamhet eller till medgivna samtal med kamraterna i riksdagen eller något dylikt, vilket mycket väl synes mig skulle kunna få gå för sig. Nu går utskottet så långt, att det säger, att om en sådan ändring skulle ske, skulle det snarare ha till följd, att den överdrivna sekretessen komme att drivas ännu längre. Det säger, att då Konungen eller statsministern eller resp. utrikesminister vore den, som skulle meddela, i vad mån sekretessen skulle upprätthållas, så övertog de ansvaret för detta, som nu är överlämnat åt de enskilda medlem-

marnas eget omdöme, och då skulle följden bli, att det i varje fall föreskrevs absolut tystnadsplikt, varigenom förhållandena skulle bli ännu sämre än nu.

Jag måste säga, att det resonemanget är, så vitt jag förstår, alldeles omöjligt, ty visserligen heter det nu, att det icke skall vara någon absolut tystnadsplikt, men det veta herrarna, hur detta i praxis är tillämpat. Man har hört i diskussioner i båda kamrarna, att när man berört en fråga, som varit behandlad i nämnden, så har den person, som varit med i nämnden, t. o. m. ansett sig absolut förhindrad att säga något, som en annan kunnat tala ganska fritt om. Man får se frågor behandlas i pressen eller diskuteras man och man emellan, frågor, som varit före i utrikesnämnden, men vilka den, som varit med i nämnden och deltagit i förhandlingarna där, strängt taget icke skulle få tala något om. Och det skulle vara ganska genant att göra det, ty den ene kan hava ett omdöme om vad diskretionen kräver av honom, men en annan hava en annan åsikt om den saken, och följden blir, såsom jag i min motion uttryckt mig, att man, för att stanna på den säkra sidan, ingenting säger. Detta är det faktiska förhållandet och det är så också vid denna frågas behandling här. Jag talar här på grund av den erfarenhet jag själv har, men de som icke tillhöra utrikesnämnden måste ovillkorligen vid flera tillfällen hava fått samma intryck. Det är så, att till och med då jag skrev denna motion, eller nu, då jag här står och diskuterar saken, är jag förhindrad att fullkomligt öppet ge exempel på särskilda fall, därför att jag då riskerar att bryta emot den diskretion, som jag är skyldig att iakttaga. Därför anser jag, att det är en absolut svaghet, att icke denna bestämmelse preciseras, så att det noggrannare må angivas vid behandlingen av varje fråga i nämnden, i vad mån tystnadsplikt skall iakttagas eller icke.

Beträffande nästa fråga, nämndens sammankallande, har jag också tänkt mig en liten utvidgning. Nu är det så, att om sex medlemmar av nämnden begära att få ett sammanträde, så skall ett sådant äga rum. Det ligger ju i sakens natur — nämnden existerar också mellan riksdagarna och fall kunna naturligtvis inträffa, då det är lika viktiga utrikespolitiska frågor, som skola underställas nämnden, mellan riksdagarna som under riksdagarna — det ligger i sakens natur, säger jag, att den där rätten för sex medlemmar av nämnden att begära ett inkallande av hela nämnden är praktiskt sett så gott som illusorisk, då riksdagsmännen äro spridda över hela landet. Därför har jag tänkt mig den utvägen, att om det var en medlem av nämnden, som funne, att någon aktuell fråga förelåg vilken han ansåg vara av den beskaffenheten, att den borde underställas nämnden, så skulle denne ledamot hava rättighet att göra en framställning hos utrikesministern och därvid få de upplysningar, som utrikesministern kunde vara villig att lämna honom, för att han, sedan han fått dem, om han då vidhöll sin mening, skulle kunna sätta sig i förbindelse med fem av sina kolleger inom utrikesnämnden samt på det sättet få nämnden sammankallad.

Utskottet säger härom: »En dylik befogenhet, som i själva verket öppnar möjlighet för en ledamot av nämnden att anordna en permanent kontroll över regeringens utrikespolitik, skulle, enligt utskottets mening, kunna missbrukas på ett för utrikesledningens enhetlighet och auktoritet ödesdigert sätt.» Det förefaller mig, som om detta vore att driva denna relativt enkla sak något för långt. Det är sant, att allting kan missbrukas, men att tänka sig att den här möjligheten i verkligheten skulle utnyttjas på ett sätt, som skulle få så ödesdigra följder, vågar jag säga åtminstone är att överdriva saken något! Emellertid är ju icke heller detta av synnerligen stor vikt. Jag vill närmast beteckna även detta snarare såsom en rent praktisk åtgärd.

Så kommer jag då över till de punkter, som utskottet helt eller delvis tillstyrkt, och som utskottet ansett vara av den beskaffenheten att de voro värda att bli föremål för utredning. Det är då först frågan om suppleanterna. Såsom

Ang.
riksdagens
befattning
med utrikes-
ärenden m. m.

(Forts.)

förhållandet nu är, blir ju en suppleant inkallad, endast om en medlem har blivit definitivt förhindrad, d. v. s. att han dött eller blivit statsråd eller något sådant. Endast i detta fall inkallas en suppleant. Om en medlem är tillfälligt hindrad att deltaga i ett sammanträde så inkallas icke en suppleant, och självfallet få suppleanterna icke närvara vid sammanträdena. Från förhandlingar inom utskott, nämnder, kommissioner, styrelser eller vad det vara må, har man en allmän erfarenhet, som väl ingen vill förneka, att dessa suppleanter mycket ofta äro rena dekorationer, enär de ytterst sällan kunna komma att inkallas. I detta fall skulle de snart sagt aldrig komma att inkallas, åtminstone skulle det inträffa ytterst sällan. Kommer en suppleant tillfälligtvis med på ett sammanträde, är han obekant med förhållandena, ja, till och med med ärendenas behandling, vilket alltid gör, att han åtminstone icke första gången kan så livligt deltaga i ärendenas behandling. Dessutom är han okunnig om ärenden och frågor, som kanske varit diskuterade förut, och då måste man ju anse, att hela suppleantinstitutionen är tämligen överflödigt och onödig, om den skall tillämpas på detta sätt. Det kan ju tänkas ofta vara fallet, isynnerhet mellan riksdagarna, då det är ett stort antal av nämndens ledamöter, som icke kunna komma tillstädes vid mycket viktiga sammanträden, att nämnden sålunda blir förminskad till två tredjedelar eller kanske till hälften. De råd, som Kungl. Maj:t begär av nämnden, bli alltså i högsta grad ofullständiga, då en så liten del av de olika meningsriktningarna i riksdagen bliva inom nämnden representerade; i alla händelser kan den icke på något sätt motsvara sitt ändamål, om man tänker sig, att flertalet av medlemmarna icke äro närvarande.

Mitt yrkande gick alltså ut på att suppleant skall inkallas, så snart en medlem av nämnden är förhindrad närvara, och vidare på att suppleanterna skola hava rättighet att närvara vid sammanträdena, fastän icke att deltaga i förhandlingarna, såvida de icke sitta i stället för en ordinarie ledamot. Det ena av dessa förslag, nämligen det, att suppleanterna skola inkallas vid tillfälligt förfall, anser utskottet böra bli föremål för utredning. Däremot avstyrker utskottet förslaget om att de skola få vara närvarande. Men därigenom undanröjer man ej den praktiska olägenheten, att en suppleant, då han en gång blir inkallad, icke har ett dugg reda på de ärenden, som behandlas och som möjligtvis varit uppe förut. Det blir ingen kontinuitet i arbetet, och det systemet är sålunda enligt min mening olämpligt och opraktiskt. Det skäl, som utskottet häremot anfört, är, att det skall bli svårare att vidmakthålla tystnadsplikten; då så många få höra vad som säges, måste ovillkorligen något komma ut. Jag tror icke, att det i verkligheten är så, utan det är nog i stället så, att om man kan lita på 16 personer, så kan man lika väl lita på 32. Man får väl hoppas, att riksdagen utser dessa personer så, att det icke är någon fara.

I andra kammaren har utskottets ordförande, herr Larsson, förklarar sig vara av olika mening mot utskottet just i den frågan, och andra kammaren har anslutit sig till hans yrkande, att detta undantag, angivet på sidan 8 i utskotts-betänkandet, skall utgå, och jag kommer, herr talman, att senare framställa samma yrkande här.

Slutligen vill jag nämna något i frågan om föredragningen av ärendena. Jag skall icke uppehålla mig länge vid den saken. Det ligger i sakens natur, att om de, som deltaga i nämndens sammanträden, skola kunna bedöma frågorna och verkligen giva råd, som hava något värde, d. v. s. om de skola kunna fylla sin uppgift, är det alldeles nödvändigt, att de få tillfälle att sätta sig in i ärendena. Det kan ju hända, att det i detta hänseende ej varit så tillfredsställande, som man skulle önska.

Emellertid säger utskottet, att det tycker, att den saken skall kunna ordnas utan några nya bestämmelser i grundlagarna, och det kan ju vara sant. Jag medger, att man i detta och i ett par andra fall skulle kunna tycka, att någon

ändring i grundlagen för att få rättelse icke skulle vara nödvändig, utan att sådant kan åstadkommas genom införande av en bättre praxis än den, som hittills tillämpats. Det må som sagt var, vara sant, men det är nog kanske icke så lätt att få en sådan praxis ändrad, och därför har jag ansett det vara att föredraga, att detta på något sätt blir omnämnt i grundlagen. I det inledande yttrandet i utskottsbetänkandet, säger utskottet, att det anser principiellt, att ansvaret för utrikespolitiken skall fortfarande tillhöra regeringen. Vidare säger det på ett annat ställe rörande ordförandeskapet, att det anser, att detta skall bibehållas oförändrat enligt de bestämmelser, som gälla. Jag förmodar, att dessa yttranden mindre syfta på min motion än på några av herr Lindhagens motioner, men jag vill i alla fall påpeka här, att beträffande ordförandeskapet, vilken fråga jag också behandlat i min motion, säger jag uttryckligen, att jag av angivna skäl icke anser, att någon ändring därvidlag bör göras. Beträffande ansvaret för utrikespolitiken kan man omöjligen läsa någon sådan tanke ur min motion som att jag skulle anse, att detta ansvar borde på något sätt avlyftas från regeringens skuldror.

Emellertid ser man olika på hela denna fråga, beroende på vilken uppfattning man har om själva principfrågan, frågan, om, som man brukar beteckna det, hemlig diplomati eller öppen diplomati.

Vad beträffar den hemliga diplomatin, så tror jag, att man utan överdrift kan säga, att erfarenheten från gångna tider givit vid handen, att denna diplomati medfört många olyckor i världen. Jag vill icke säga, att alla krig haft mer eller mindre sitt ursprung ur den hemliga diplomatin — det vore kanske för mycket sagt — men nog kan jag säga, att icke har den bidragit till att vidmakthålla freden, och detta är ju en mening, som omfattats av synnerligen vida kretsar i alla länder. Man kan säga, att det är en internationell, modern uppfattning och att denna uppfattning har tagit sig uttryck vid avslutandet av det senaste kriget, vid fredskonferensen, och har fått ett direkt uttryck i bestämmelserna i förbundsakten för Nationernas förbund, som tämligen direkt berör denna fråga. Det är sålunda, det vågar jag säga, en mycket allmän uppfattning att det, för att få bättre internationella förhållanden till stånd, för att de mellanfolkliga förhållandena skola bli bättre, krig lättare förekommas och freden bevaras, är önskvärt, att de mellanfolkliga förhandlingarna ske mera under parlamentens och folkförsamlingarnas medverkan och kontroll än händelsen är nu. Vad mig personligen beträffar, så är jag, det får jag säga, livligt övertygad om att den uppfattningen är riktig. Den har vid internationella sammankomster av olika slag, till exempel inom interparlamentariska unionens kommittéer och konferenser varit behandlad, och därvid ha icke meningarna varit delade. Därmed vill jag icke hava sagt, att det icke finns öppen diplomati av olika slag. Man kan drivas för långt även i den riktningen, och den kan, hur väl den än är anordnad, medföra vissa olägenheter i vissa fall, det medger jag, men jag är för min del övertygad om att de olägenheter, som den medför, äro betydligt mindre än de fördelar och den trygghet, som den i längden skulle komma att medföra. Utrikesnämndens inrättande har givit ett uttryck åt samma tanke. Det har varit ett försök att genom en utvidgning och en förbättring av en gammal institution sätta riksdagen bättre i tillfälle att taga del av de utrikespolitiska frågorna, och om det nu är något allvar med den meningen, som jag tror var mycket allmän inom riksdagen, så må man väl också se till att den institution, som nu inrättats, funktioner så, att den på bästa sätt måtte kunna fylla sin uppgift. Då tror jag icke man skall vara rädd för att, även om det gäller några mindre ändringar i grundlagen, också vidtaga dem. Man må i varje fall se till, att icke denna utrikesnämnd endast blir en sorts dekoration och att det egendomliga förhållandet inträffar, att sedan den inrättats, för att riksdagen i

Ang.
riksdagens
befattning
med utrikes-
ärenden m. m.
(Forts.)

Ang.
riksdagens
befattning
med utrikes-
ärenden m. m.
(Forts.)

högre grad skall komma i tillfälle att deltaga i de utrikespolitiska ärendena, resultatet blir alldeles det motsatta, d. v. s. att, sedan den inrättats, hela anläggningen om de utrikespolitiska ärendena blir avlyftad från riksdagen och hänvisad till utrikesnämnden. Man skulle nästan kunna säga, att så har blivit förhållandet, om man skall döma efter antalet av de sammanträden inför slutna dörrar, som ägt rum i riksdagen, sedan utrikesnämnden tillkom. Sådant sammanträde har icke ägt rum någon gång sedan dess, oaktat stora utrikespolitiska frågor varit under debatt, annat än en enda gång, och det var för några veckor sedan. Det ser enligt min mening sålunda ganska hotande ut, att utrikesnämnden skall leda till precis raka motsatsen mot vad man åsyftat och att riksdagen kommer att bli ännu mera isolerad ifrån de utrikespolitiska frågorna.

Jag ber, herr greve och talman, då jag icke kan ansluta mig direkt till någon annan reservation, fastän jag naturligtvis gärna särskilt beträffande tystnadsplikten skulle ha velat, om det funnits en reservation, som direkt hade rört den frågan, yrka bifall till en sådan reservation, som frågan nu ligger och då saken blivit avgjord redan av andra kammaren, att få yrka bifall till utskottets förslag med strykande i motiveringen av sista meningen i tredje stycket på sidan 8 i utskottets utlåtande. d. v. s. jag yrkar, att kammaren måtte fatta ett beslut i överensstämmelse med det, som andra kammaren tidigare fattat.

Herr Lindhagen: Jag skall be att få yttra mig först något principiellt för att sedan endast hava helt korta anföranden vid de särskilda punkterna.

Den fråga, som nu föreligger till behandling, är egentligen en gammal bekant, den s. k. parlamentariska kontrollen på utrikespolitiken. Det är ett gammalt formaldemokratiskt krav, som fortfarande förekommer på fredskongresserna, där man antager resolutioner i sådant syfte för att anse sig hava uträttat något. I parlamenten däremot, om man undantager möjligtvis det engelska parlamentet, som synes bibehålla något av den gamla liberalismens uppfattning om parlamentet, såsom en folklig institution, vars inflytande och fria ord skall upprätthållas, om man möjligtvis undantager det engelska parlamentet, säger jag, kan man ju säga, att den parlamentariska kontrollen på utrikespolitiken för närvarande är ett tämligen gravlagt problem. I all synnerhet här i Sverige, är väl frågan lagd tillsvidare fullkomligt till handlingarna.

Allting har ju sina orsaker och således även detta förhållande. En av orsakerna är den, att denna ständiga kontroll på andra, utan att man börjar med att kontrollera sig själv, så småningom avmattas och visar sig vara tämligen ofruktbar. Även den parlamentariska kontrollen på utrikespolitiken saknar en moralisk utgångspunkt nämligen den gamla vägledningen »känn dig själv», och därför kommer också en sådan kontroll ganska snart av sig redan vid ingången. Därtill kommer, att riksdagens betydelse såsom en det fria och folkliga ordets representant har av tidsförhållandena blivit allt mer och mer undergrävd. Det gamla modiga framträdandet av menige är borta. Förr uppträdde representanter i bänkarna här i kamrarna, om de tyckte en sak var riktig. Det förekommer icke nu. Vi sitta och titta bara och höra efter vad partiorderna innehålla. I stället för en modig skara, hava vi blivit en mycket räddhågad skara. Överallt träffar man på ledamöter, som säga: »Det våga vi icke, det törs vi icke», den ene på grund av partiledningens tvång, den andre på grund av obekantskap med frågan eller av rädsla för att göra en slät figur inför den privilegierade »sakkunskapen» på höjderna. Inom utskotten vågar man ibland icke säga sin oförgrifliga mening av hänsyn till ordföranden. Ingenting törs man! Då är det klart, att det nu ännu mindre än förut är möjligt att utöva någon parlamentarisk kontroll med så beskaffade trupper.

Det beror väl därpå, att parlamentarismen håller på att nå sin fullkomning. Såsom alla verk av människor har den sin uppblomstring och kulmen, och så

kommer det s. k. förfallet. Det sker i och med blomstringen, ty då stundar fruktsättningen och slutligen fruktens avfallande, och så står slutligen ett avlövat träd kvar av de gamla idealen. Det är givet, att när parlamentarismen blir fullkomnad, betyder det, att de parlamentariska ledarna sitta i regeringen, och då de sitta i regeringen, är det också givet, att kontrollen ifrån dessa fältherrars menige kommer att bli en mycket problematisk sak. När någonsin i ett krig, ekonomiskt eller militärt, har man funnit, att soldaterna velat eller kunnat utöva någon kontroll på sina fältherrars hemliga strategi? Det tillåtes icke heller. Man känner det icke såsom en samvets sak att bereda de menige upplysning, tillfällen att bilda sig åsikter, ty då ställa de kanske bara till krängel. Det är bättre och lugnare, att regeringen får regera. Det blir naturligtvis följden av det parlamentariska systemets fulländning.

Nu kan man ju säga, att det alltid finns minoriteter, som kunna utöva kontroll genom opposition, men dessa minoriteter hava icke beslutanderätt, som är det viktigaste, och för övrigt: minoriteterna i vår tid sträva också efter att bliva regeringsmakt, och då man blir det, så får man se till, att man får det så inrättat för sig, som den förra majoriteten hade det. Med andra ord: minoriteternas ledare bli icke heller så benägna att medgiva, att de meniges i riksdagen och folkets ute i landet frihet värnas, och att deras upplysning och självständighet hållas högt såsom själva kärnan i det parlamentariska systemet. I vårt land i synnerhet, där vi ena dagen ha en högerministär, den andra dagen en liberal ministär och den tredje dagen en socialdemokratisk ministär kan man knappast ur parlamentarisk synpunkt tala om att det finns något minoritetsparti. Alla tre partierna hava nyligen suttit vid makten, alla tre partiernas ledare känna ansvaret för sina personer, och de komma till samma resultat, så snart det gäller den parlamentariska kontrollen, nämligen att de meniges självständiga inflytande numera ingenting särskilt är att eftersträva. Detta är visserligen icke en princip, men det är instinktivt, som man handlar på det sättet. Av detta följer också, att sekretessens avskaffande i utrikespolitiken, den gamla diplomatiska sekretessens upphörande, visserligen, såsom baron Adelswärd sade, är ett krav, som är allmänt omfattat, men endast på fredskongresser. Sällan eller numera i parlamenten, eller i praktiken. Tvärtom, allting sammansvärjer sig för att den gamla sekretessen skall upprätthållas, fullkomligt eller åtminstone i det närmaste lika mycket som förut. Den, som nått makten, finner sig snart tillrädda, och någon anledning att yppa sina förehavanden för en ovetande och lydlig menighet gives icke. Även här göra sig den mänskliga naturens lagar på ett likformigt sätt gällande. Klasssynpunkter och partiskillnader äro tillfälliga företeelser, som icke spela in på dylika grundläggande områden.

Under inflytande av denna naturliga utveckling har då också kommit till heders igen den gamla diplomatiska sekretessens paroll, att utrikespolitiska ärenden äro av så ofantligt ömtålig beskaffenhet, att de knappast tåla att andas på. Baron Adelswärd sade själv, att denna parlamentariska politik icke har lett till mycket i världen och fortfarande icke kommer att göra det. Men alla partier vid makten komma att upprätthålla sekretessen och icke tillåta folket i riksdagen någon fri och öppen talan.

Denna utveckling gynnas också i högsta grad av de militaristiska stämningar, som fortfarande i hög grad behärska världen och som fortfarande göra militärfrågan till vår främsta fråga, vilken undantränger alla andra intressen liksom gökungen i boet. Under världskriget var det icke tillåtet i något krigförande land att tala sanning, men däremot fick man narras så mycket som helst, och Bismarck har också sagt, att aldrig ljuges det så mycket som under ett krig. Att tala sanning, när militarismens stämningar gå ut över världen, är uteslutet, och därför kommer också sekretessen ur den synpunkten att förbjuda allt sanningssägeri. Den gamla satsen, att sanningen skall göra oss fria, som är grund-

*Ang.
riksdagens
befattning
med utrikes-
ärenden m. m.*
(Forts.)

Ang.
riksdagens
befattning
med utrikes-
ärenden m. m.
(Forts.)

valen för det parlamentariska styrelsesättet i den gamla goda bemärkelsen och för den parlamentariska kontrollen, den är fullkomligt utesluten. Därav följer också, att man icke vidare är benägen att upprätthålla denna yttrandefrihet, som riksdagen själv har enligt grundlagen.

Till och med talmännen i riksdagen överhopas med bekymrade böner om att man i utrikesfrågor, skall stävja en talares yttrandefrihet, i strid mot 52 § av riksdagsordningen, som är denna riksdagsordnings allra yppersta klenod.

Nyligen, i onsdags, erinrade jag i kammaren om en episod från 1914 års härordningsdebatt i andra kammaren, då jag för min del förklarade, att jag icke kunde taga parti för Frankrike emot Tyskland eller för Tyskland emot Frankrike. Då föll talmannens klubba med en väldig duns i bordet. Han ansåg det vara ett farligt inblandande i främmande makts angelägenheter. Och ändå står det i 52 § riksdagsordningen, att varje riksdagsman får fritt tala och utlåta sig i alla frågor, som under överläggning komma; han får bara icke tillåta sig förolämpande uttryck. Detta var icke något förolämpande uttryck. Således var talmannens ingripande lagstridigt, men det gjorde ingenting, ty han kände, att han hade kammaren bakom sig och att kammaren fordrade detsamma. Det står vidare i 52 § riksdagsordningen, att var och en har rätt att yttra sig om lagligheten av allt, som inom kammaren sig tilldrager. Jag opponerade mig vid nämnda tillfälle emot talmannens klubbslag. Partiernas ledare uppträdde sedan genom en representant och förklarade, att det var oskickligt av herr Lindhagen att angripa talmannen, som icke själv kunde försvara sig — också en ny lagstridighet av församlingen till den lagstridighet, som talmannen gjort sig skyldig till i strid mot 52 § riksdagsordningen. Detta allt är en följd av den gamla parlamentarismens försvinnande, de meniges betydelselöshet, sekretessens upprätthållande i högsta grad och militarismens vålnad svävande över allt detta döda vatten.

Även exemplet från i onsdags är ett uttryck för denna nya utveckling. Några utrikespolitiska frågor, så »ömtåliga» som de äro, få icke förirra sig till riksdagen. Här hade nu den sönderjylländska frågan kommit hit av något misstag. Regeringens befallningsmän i riksdagen grepo denna oskyldiga sak och förde den in igen i de där lönnkamrarna, där alla dessa frågor skola befinna sig, och så låste utrikesministern dörren om den och drog ned rullgardinerna. På det sättet stänger man inne de stackars oskyldiga utrikespolitiska frågorna i lönn- dom och kamrar och man vet icke vad sedan tilldrager sig därinne, ty det få vi ju aldrig veta.

Nu har man emellertid kvar litet grand av traditionerna så till vida, att man i motiveringarna — såsom det skedde i konstitutionsutskottets utlåtande med anledning av motionerna rörande ändringar i akten om Nationernas förbund — ibland talar om att medverka i arbetet för freden från den allmänna meningen inom staterna och en rätt vägledning i den offentliga politiken är någonting som måste på det allra högsta stödjas, och — det går alltid igen — även Nationernas förbund måste på alla sätt stödjas av allmänna meningen. Men när det kommer till kritan, får aldrig riksdagen blanda sig i dessa saker, utan det etableras bojkott i varje sådan fråga. Konsekvensen av denna motivering blir ingen annan än att ingenting bör av riksdagen åtgöras i dessa saker. Icke heller bör man vädja till Nordamerika att träda in i förbundet och icke heller värna om nationernas självbestämmanderätt; ingenting bör göras, men folket skall bli upplyst, och folkopinionen skall bli vägledande. Men kan verkligen fråga sig med herr Pers häromdagen: Hur skall en världsoption för freden komma till stånd, då man aldrig får tala om de utrikespolitiska frågorna i riksdagen? Det underliga är också, att man i pressen får tala om dem. Herr Gustav Möller klandrade särskilt, att begäran om interpellation framställdes, ty det var olägligt, att så skedde i riksdagen. Det skrev han också om i socialdemokraten, men i sam-

ma tidning yttrade han sig ganska hotfullt mot Tyskland. I tidningen gick det an att hota tyskarna, men att i riksdagen tala om medling i en sådan fråga, där de skandinaviska nationerna delvis voro hotade av den officiella tyska politiken, gick ej an.

Vi förstå då, att den gamla riksdagen och dess betydelse är borta, och att vi bara ha kvar några rester av den gamla demokratiens parlamentariska författning.

Nu menar jag, att den utveckling, vi nu genomleva, är naturlig. Det är ej värt att beklaga den, utan man får försöka förstå densamma. Det är ej värt längre att kämpa mot naturen, utan må den parlamentariska kontrollen få slumra i fred och vara den gravlagda sak, som den är. Platon sade redan, att ur demokratiens följdriktigt och med naturnödvändighet utväxer enväldet, och det har det alltid gjort. Och sedan enväldet kommit, är det så dåligt, att man återgår till demokrati och så blir det en ständig cirkelgång.

Jag skulle vilja undvika dessa omgångar. Givas ej möjligheter till någon omläggning av problemet, så att man undslipper dem? Denna omläggning kan icke gå ut på annat, än att vi menige i landet och i riksdagen arbeta på att bereda parlamentens menige, folket och oss själva upplysning i utrikespolitiska frågor samt tillfälle och rätt att diskutera dem, således front mot våldena inom partier och regeringar, i den mån de vilja undertrycka folkens yttrandefrihet i praktiken, under det man hyllar den i teorien.

För detta ändamål ha dessa motioner tillkommit. Friherre Adelswärd har då för sin del yrkat på vissa ändringar i arbetssättet för utrikesnämnden. Jag för min del har gjort samma yrkanden. Delvis sammanfalla de, och delvis äro de fristående. Vidare har jag för min del yrkat även på en omkastning av principen för nämndens sammansättning, så att den skulle bli en verklig riksdagsdelegation och icke en utgrening av konseljen med en skiljemur mellan sig och riksdagen. Dessutom syfta mina motioner på att bereda riksdagen omedelbar befattning med utrikesärendena, en större trygghet och utvidgning av denna rätt. Slutligen för det fjärde har jag i överensstämmelse med de grundsatser, jag ovan uttalat, påyrkat en medverkan av den allmänna meningen.

Nu har utskottet delvis bifallit mina och friherre Adelswärds motioner i fråga om arbetssättet i utrikesnämnden. I fråga om principerna för utrikesnämndens ställning i författningen har däremot utskottet tagit avstånd från min uppfattning, och det är formulerat på oförtydligt sätt i utskottsbetänkandet på ett ställe, där utskottet tager avstånd från att nämnden »faktiskt och rättsligt kommer att inträda i ett slags ansvarighetsförhållande gent emot riksdagen i strid mot de principer, som gälla och enligt utskottets mening fortfarande böra gälla i avseende på dess ställning». Således, utrikesnämnden får ej vara någon riksdagens delegation, som för riksdagens talan. Den får ej stå i något ansvarighetsförhållande gentemot riksdagen. Den är några tillförordnade statsråd, och riksdagen står utan ledare.

Men i alla fall: allting rör sig. Utskottet säger på ett ställe om dessa principer, att det anser, att kravet på riksdagens inflytande blivit på ett i stort sett *tämligen* tillfredsställande sätt avvägt. När motioner i samma ämne väcktes 1919 och 1921, sade utskottet enhälligt, att dessa principer voro *väl* avvägda. När de nu icke längre äro väl avvägda utan i stort sett *tämligen* tillfredsställande, betyder det, om icke något jordskred, dock en förskjutning i sinnelaget. Det står också på ett annat ställe uttalat ett allmänt tvivel, som utskottet tillåter sig, vilket kan vara skäl att anteckna till protokollet. Efter det att utskottet sagt, att det tycker, att utredning bara i vissa avseenden bör äga rum, och tager avstånd från de andra kraven, säger utskottet i alla fall, att denna revision, som utskottet begär, icke nödvändigtvis behöver begränsas till de spörsmål, som av utskottet berörts. Utskottet har således en känsla av att man kanske

Ang.
riksdagens
befattning
med utrikes-
ärenden m. m.
(Forts.)

Ang.
riksdagens
befattning
med utrikes-
ärenden m. m.
(Forts.)

bör gå vidare. Vidare uttalar utskottet helt allmänt, att enligt utskottets mening kan det ej helt förnekas, att utrikesnämnden och dess verksamhet icke i allt motsvara de förväntningar, som knutits till densamma. Nu har utskottet emellertid i fråga om mina mera principiella motioner, som gå utöver utrikesnämnden, ej tillstyrkt dem annat än i fråga om sådant, som avser arbetssättet, utom i en punkt, nämligen frågan om en ordentlig redogörelse årligen inför riksdagen, och icke blott inför utrikesnämnden, för det utrikespolitiska läget och de frågor, som mest intressera oss. Detta måste ju betecknas som ett principiellt framsteg, på vilket man i framtiden, ifall meningarna gå i samma riktning, kan bygga ett närmare utformande av innehållet i denna principförklaring.

Slutligen vill jag erinra, att utskottet i de frågor, som det tillstyrkt, ej tillåtit sig formulera någon lagtext. Lagtext är formulerad av bägge motionärerna, och utskottet har t. o. m. anmärkt ibland, att så bör den kanske lyda, men i alla fall föreslagit att skriva till regeringen, vilket betyder, att den ändring, som utskottet begärt, icke kan komma till stånd förrän om fem år, ty innevarande år är det sista i andra kammarens valperiod, varför ett negativt beslut i år innebär uppskov ytterligare många år. T. o. m. denna lilla sak, att suppleanterna skulle få närvara och inträda vid tillfälligt förfall, vilket med den allra största lätthet kan informas i lagtexten — även det skola vi skriva om för att vänta på det i fem år. Utskottet säger självt, att det är ett missförhållande, och målar ganska bjärt i det avseendet, men ändå har utskottet icke känt saken så överhängande, att det ansett sig kunna bestå sig med denna lilla produkt av riksdagens omtanke, att man redan i år i fråga om sådana detaljer kan få fatta ett beslut. Det bevisar ju, att man ej är så synnerligen stark i tron på behovet av en förändring.

Jag nödgas också erinra, att den nuvarande ordningen är, kan man säga, den nuvarande utrikesministerns verk. Det är friherre Erik Marks von Würtemberg, ordförande i 1919 års kommitté för samverkan mellan regering och riksdag i utrikesfrågor, som givit denna nu gällande lagstiftning en prägel av sin egen anda och sin uppfattning i dessa saker. Jag har förvånat mig över att kommitténs övriga ledamöter kunde följa honom så i alla delar. Han är ju pessimisten och sekretisten framför allt och oerhört känslig för faror, som kunna lura, allt visserligen i den mest samvetsgranna avsikt. Och han fruktar allt. Att nu lägga en sådan utredning i hans hand kan svårligen leda till annat, än att det hela rinner ånyo ut i sanden. förmodar jag.

Herr talman, jag skall nu beträffande de punkter, som äro föredragna, be att få instämma i fråga om suppleanterna i det yrkande, som friherre Adelswärd gjort, nämligen att ur motiveringen skall utgå ett avståndstagande från att suppleanterna skola få vara närvarande vid förhandlingarna i utrikesnämnden, också det ett uttryck för denna sjukliga ängslan för att åt några andra än dem, som partimässigt blivit utsedda, skulle anförtros att sitta och åhöra och i sina hjärtans innersta djup bevara sekret alla de märkvärdiga saker, som lära förekomma inom denna institution. Det skall väl finnas en gräns för allt och även för farhågan i detta hjältarnas land.

Vad angår de andra punkterna, är det ju si och så med tillstyrkandet. Jag skall endast i en punkt, den principiella punkt, som jag nyss talade om, och som, vunnit beaktande, erinra om en sak. Utskottet har nämligen tillstyrkt, att det skall lämnas en redogörelse för riksdagen, antingen vid ett gemensamt sammanträde med bägge kamrarna eller med vardera kammaren för sig, om det utrikespolitiska läget vid varje riksdags början. Jag har också tillstyrkt, att denna berättelse skulle i tryck utdelas till riksdagens medlemmar. Om det då är någon fråga, som uppenbart anses vara så oerhört farlig, behöver den ju blott omnämnas, men man bör, lika väl som man får kungl. propositioner i tryck, kunna få denna sak i tryck. Men det, säger utskottet, kan man inte alls tänka sig vara

möjligt. Det är alldeles för äventyrligt, att riksdagen får undervisning i den saken på förhand, så att man kan veta vad som skall förekomma och bilda sig en uppfattning före den diskussion, som då skall kunna äga rum. Jag vill för min del inlägga en gensaga mot ett sådant åskådningssätt. Följden blir endast den, även om man genomför en sådan sak, att det blir bara ett paradnummer med riksdagsledamöter som sitta och titta och icke finna sig tillrätta i de hastigt upplästa ordalagen från den föredragande regeringsmedlemmens papper.

Ang.
riksdagens
befattning
med utrikes-
ärenden m. m.
(Forts.)

Herr von Geijer: Herr greve och talman! Utskottet har i sitt utlåtande gjort en viss uppdelning efter arten av de olika yrkanden, som äro framställda i motionerna, nämligen dels sådana, som röra mera principiella sidor av saken, och dels sådana, som närmast kunna hänföras till arbetssättet för utrikesnämnden. Båda de ärade talare, motionärer i ärendet, som nyss haft ordet, hava, om jag uppfattat dem rätt, endast gjort yrkande om bifall till vad utskottet i dessa sista frågor tillstyrkt. Någon direkt anledning saknas då, förmenar jag, att gå in på den principiella sidan av saken. Jag skall därför också inskränka mig till att hänvisa till vad utskottet här skrivit som motiv för sitt avstyrkande av de mer principiella, de längre gående frågorna, som skulle kunna innebära en viss förskjutning av de nuvarande förhållandena, när det gäller maktfördelningen mellan regeringen och riksdagen beträffande utrikesfrågornas behandling och avgörande. Som motiv har utskottet därvid hänvisat till vad som inträffat genom lagstiftningen 1919 och 1921. Herr Lindhagen ironiserade visserligen i någon mån över att utskottet därvidlag har använt ett uttryck, som gick ut på att utskottet ansåg, att dessa stadganden voro »tämligen väl avvägda». Jag skall ej alls gå in i prövning av detta utan inskränka mig till att säga, att jag anser dem vara alldeles tillräckligt väl avvägda för att motivera den avvisande hållning, som utskottet intagit gentemot dessa längre gående förslag. Jag skall således ej längre uppehålla mig vid dessa.

Jag och några andra ledamöter i utskottet ha emellertid låtit anteckna en reservation visavi de delar, som utskottet hemställt om bifall till, och jag skall för min del, herr talman, be att få säga några ord till stöd för den mening, jag sålunda hävdar.

Det är, som herrarna givit akt på, fyra frågor, i vilka utskottet tillstyrkt motionärens förslag. Den ojämförligt viktigaste av dessa torde vara den, som innefattas i motionen nr 217 angående ett tillägg till vår lag av innehåll, att det skulle åligga utrikesministern i vidsträcktare mån, än nu är förhållandet, att lämna riksdagen meddelanden angående utrikesförhållandena. Liksom utskottet ha även motionärerna, om jag ej missförstått dem i dag, tänkt sig formen för detta analog med vad som nu gäller för utrikesnämnden. Nu är det ju enligt stadgandet så, att det åligger utrikesministern att årligen vid början av riksdagen och även eljest, då sådant av omständigheterna betingas, lämna utrikesnämnden en orientering av utrikesförhållandena. Motionärerna vilja, att detta skall överföras så, att *riksdagen* skall få del av dessa förhållanden.

Jag kan kanske få rättighet, herr talman, att förutskicka en allmän anmärkning, innan jag fortsätter. Det kan väl icke nekas till att vår tid beträffande lagstiftning visar en viss otålighet. Om någonting det allra minsta hakar sig och tager emot, skall man tvärt bota det med en ny lag. Denna lag, som det nu är fråga om, har ej varit i funktion mer än något över tre år, men redan äro vi färdiga att söka åstadkomma en ändring, därför att det tagit emot på ett eller annat område. Det är nästan oundvikligt, att en lag måste vara mer eller mindre schematisk, och det är givet, att det kan finnas en och annan lucka, som bör fyllas på något sätt, men man vill aldrig låta den självläkedom, som ligger i en god praxis, verka, utan vad man anser sig kunna anmärka mot såsom mindre lämpligt skall tvärt botas med en ny lag. Man glömmer, att även denna lag

Ang.
riksdagens
befattning
med utrikes-
ärenden m. m.
(Forts.)

kanske i sin ordning blir så starkt kasuistisk och därför har benägenhet att bryta det logiska och organiska i lagen. Jag tycker nästan, att vad jag nu säger är tillämpligt på alla bestämmelser, det här gäller. Det är nästan ingen av de önskade ändringarna, som icke på ett eller annat sätt kunde åstadkommas genom praxis, utom i fråga om suppleanterna — jag skall komma till dem sedan. Men just i fråga om dessa meddelanden till riksdagen veta vi ju, att syftet med utrikesnämnden givetvis var, att man genom densamma ville giva riksdagen ökat inflytande på utrikesärendena. Vad som därvidlag närmast avsågs var ju, att riksdagen genom sina förtroendemän skulle bli i tillfälle att nära och intimt kunna följa utrikesförhållandena. För att detta skulle kunna nås, var det ju ett nödvändigt villkor, att man skulle kunna bilda sig ett grundat omdöme om de spörsmål, som föreligga, och för detta ändamål är det alldeles nödvändigt, att dessa ledamöter få en mycket noggrann och ingående kännedom om dithörande förhållanden. Det bör därför åligga regeringen att meddela nämnden alla tillgängliga handlingar och upplysningar. Vidare är det önskvärt, just för att nämnden skall få en sådan omfattande överblick över detta, att den orientering, som det här talas om, denna årliga redogörelse av utrikesministern, lämnas till nämndens ledamöter om vad som tilldragit sig, och hur det politiska läget är. Om detta sålunda är det första och främsta i vad som nu gäller utrikesnämnden, vill man nu också, att det skall gälla för riksdagen. Atingen blir det då en dubbelhistoria, i det att samma uppgift skall lämnas både åt nämnden och riksdagen, eller också — vad som är anledning att befara — bliva dessa uppgifter olika, så att nämnden får dem fylligare, intressantare, mer i detalj gående och mer lämpade att läggas till grund för omdömet, än vad riksdagen kan få. Eller ock kan det hända, att regeringen därvidlag blir försiktigare både gentemot nämnden och mot riksdagen. Det kan ju nämligen ej vara så, att alla meddelanden, som man kan lämna till en slutet församling, äro av sådant innehåll, att de lämpligen kunna givas åt riksdagen. Jag tror, att man härigenom kan gå miste om vad man syftar till, och att de upplysningar, som nämnden får, kunna bli mindre värdefulla, än de äro nu. Jag tror även, att de meddelanden, som skulle lämnas riksdagen, icke bleve av det intresse, som de borde bli.

Här har vidare gjorts ett yrkande — jag skall taga frågan om suppleanterna sist — i fråga om stadgad ordning för kallelse till nämndens sammanträden. Jag undrar, om icke vad som yrkas i motionerna — att det skall lämnas ut kallelselista minst åtta dagar förut, och att om möjligt en redogörelse skall lämnas för vad som skall förekomma på sammanträdet — är något som nämnden själv skulle kunna pressa fram, utan att man behöver direkt skriva till Kungl. Maj:t om detta och än mindre skriva in den saken i en lag.

Vidare är det frågan om protokollen. Jag vill då bara erinra om vad som ligger bakom det nu gällande stadgandet och vad kommitterade i denna del sagt. De ha tydligt strukit under, att det är varje ledamots ovillkorliga rätt att få sin mening antecknad till protokollet. Men att därvidlag nödvändigtvis protokoll skall föras, när det är meningen — jag vill än en gång stryka under det — att dessa förhandlingar skola ske i mycket intim form mellan regeringen och riksdagens förtroendemän, kan väl icke vara lämpligt. Allt vad som förekommer kan givetvis icke lämpa sig att protokollföras, men är det något viktigt, skall det, såsom också antytts, protokollföras. När sålunda varje ledamot har full rätt att, om han begär det, få sin mening antecknad, kan det då vara en rimlig anledning att för sådana obetydligheter skriva till Konungen? Det måste ligga något mera bakom detta, och jag förmenar, att man finner förklaringen härtill, om man läser den reservation, som vid utlåtandet fogats av herr Thulin i första kammaren, varav framgår tydligt, att önskemålet är, att riksdagen genom sitt konstitutionsutskott skall få tillfälle att granska dessa protokoll. Jag kan ej se annat än att, om detta syftemål på ett eller annat sätt skulle nås, följden skulle

bli, att antalet sammanträden bleve mindre givande och vad där förekomme bleve av mindre vikt — samma resultat alltså som av en bestämmelse om lämnandet av dessa meddelanden till riksdagen. Hela syftet med nämnden anser jag däriigenom i någon mån skulle kunna förfelas. Det skulle bli bristande öppenhet från regeringens sida gentemot nämnden. Att det verkliga skulle kunna innebära en fördel för riksdagen, har jag för min del svårt att förstå. Att riksdagen har denna möjlighet att genom sina förtroendemän få noggrant och i detalj följa utrikesförhållandena, förmenar jag vara en så pass stor vinst, att man bör vara rädd om den och icke söka, när man anser, att en eller annan olägenhet yppar sig, äventyra detta goda.

Så kommer jag till slut till frågan om suppleanterna. Jag kan gärna säga, att i utskottet först den tanken framkastades, att man skulle inskriva, att suppleanterna skulle ha rättighet att inträda jämväl vid förfall och ej som nu allenast som ersättare. Emellertid tror jag, att man skulle ha kunnat ena sig om en sådan fråga och inskriva dessa få ord i grundlagen, men man gick längre från det andra hållet. Denna omständighet gjorde, att intet förslag i den riktningen blev slutbehandlat och än mindre ett direkt lagförslag framlagt. Det är frågan om suppleanternas rätt att närvara, som härvidlag är den skiljande punkten.

Friherre Adelswärd yrkade, att kammaren skulle i likhet med andra kammaren stryka de ord i motiveringen i konstitutionsutskottets utlåtande, där det togs avstånd från den tanken, att suppleanterna skulle äga rätt att vara närvarande vid alla förhandlingar. Ett yrkande i denna riktning skulle, förmenar jag, ha precis samma effekt, som jag antytt, att de andra förslagen skulle ha, att öppenheten från regeringens sida mot riksdagens förtroendemän skulle minskas. Det är dock icke så få personer, det här gäller. Det är 16 ordinarie ledamöter och 16 suppleanter, som skulle vara närvarande. Jag kan icke se annat, än att regeringen ofrånkomligen skall bli mera försiktig gentemot en så pass stor församling.

Friherre Adelswärd ansåg, att några flera eller färre därvidlag icke kunna spela någon roll. Ja, det är ju omöjligt att avgöra, huru många sandkorn det är, som kunna bilda en sandhög, men ju flera och flera komma att sitta i utrikesnämnden, desto mera måste det dock ligga i regeringens intresse att därvidlag vara mera försiktig.

Jag vill jämväl peka på en annan omständighet därvidlag, som skulle vara synnerligen olämplig, men som vore oundviklig, om suppleanterna skulle ha rätt att vara närvarande, nämligen att en praxis, sådan som nu allmänt tillämpas i våra utskott, då skulle kunna införas jämväl visavi utrikesnämnden, att man gång på gång byter plats vid rådsbordet, så att en person lämnar sin plats och en annan träder in. Det är fullständigt nödvändigt, menar jag, att det blir en viss kontinuitet, att det är samma ledamöter, såvitt möjligt, som sitta i denna nämnd och deltaga i förhandlingarna. Vore det en ständig växling på detta område, skulle ovillkorligen kapaciteten, skickligheten, minskas. Jag kan alltså icke se annat än att detta stadgande om suppleanterna innebär en ganska stor risk.

Ja, herr greve och talman, jag har intet vidare att tillägga. Med dessa ord, som jag nu yttrat, ber jag att få yrka avslag på den nu föredragna punkten.

Herr Thulin: Herr talman, mina herrar! Jag skall först be att få till bemötande i vissa avseenden upptaga de synpunkter och invändningar, som ha framförts av herr von Geijer gentemot det föreliggande utskottsförslaget.

Han beklagade i sitt anförande, att vi redan nu skulle vara färdiga att göra en ändring i en för tre år sedan antagen lag, och han framhöll, att en del av de yrkanden, som ha framställts av motionärerna, gott skulle kunna tillgodoses

Ang.
riksdagens
befattning
med utrikes-
ärenden m. m.
(Forts.)

genom ändrad praxis inom utrikesnämnden. Gentemot denna invändning skulle jag vilja göra följande fråga: varför har då icke en ändring redan vidtagits, och varför är det så, att utrikesnämndens egna ledamöter i konstitutionsutskottet — om icke alla, så åtminstone några av dem — anse, att man bör göra ändringar på dessa punkter genom en särskild skrivelse, med begäran om ändring, från riksdagens sida? Jag skulle vilja säga, att hela frågan, även i konstitutionsutskottet, har varit omsvept av en sådan hemlighetsfullhet, att vi icke riktigt fått reda på skälet. Nog av, de av konstitutionsutskottets medlemmar, som tillhört utrikesnämnden, ha, som sagt, med undantag av herr Magnusson i Tumhult, gått med på det här framlagda skrivelseförslaget. Jag kan icke se annat, än att detta utgör ett skäl för att man här bör anse, att man icke kan komma någon vart genom praxis, utan man måste besluta en skrivelse för att få till stånd de önskvärda ändringarna.

Herr von Geijer fäste sig särskilt vid det förslag, som har framställts av motionären, herr Lindhagen, och som har stötts av konstitutionsutskottet, nämligen att utrikesministern skulle lämna riksdagen meddelanden angående utrikespolitiska förhållanden, och anför såsom ett av skälen häremot, att det skulle komma att leda till — när denna bestämmelse kvarstår om att redogörelse om de utrikespolitiska förhållandena jämväl skall lämnas utrikesnämnden — att dubbla uppgifter lämnades, d. v. s. både till riksdagen och till utrikesnämnden. Det skulle vidare leda till, gjorde herr von Geijer gällande, att de uppgifter, som lämnades till nämnden, skulle bli mindre värdefulla. Såvitt jag kan förstå, måste detta vara ren konstruktion. Det är alldeles uppenbart, att nämnden kommer att få uppgifter ungefär i samma omfattning som nämnden hittills fått, och beträffande de uppgifter, som skola lämnas riksdagen, blir detta naturligtvis en fråga, som vederbörande regeringar få pröva, när den tiden är kommen. Jag tror, att man icke på den grunden kan yrka avslag på konstitutionsutskottets framställning.

Herr von Geijer framhöll vidare, att man beträffande kallelselistor och föredragningspromemorior mycket väl skulle kunna komma överens inom nämnden. Men hur kan det då komma sig, att man icke hittills i detta avseende kommit överens, trots att det tycks ha förelegat uppenbara olägenheter? Jag vill framhålla, att nämndens ledamöter i utskottet icke haft något att erinra emot att det göres en framställning i den delen, utan att de tvärtom ansett det förtjänstfullt, att en sådan framställning komme till stånd. Vidare anförde herr von Geijer i fråga om kravet på att ärendena i utrikesnämnden skulle protokollföras, att nämndens medlemmar ju faktiskt ha rätt att få sin mening antecknad till protokollet. Enligt de upplysningar, som lämnats inom konstitutionsutskottet, lär det i stället förhålla sig så, att det aldrig varit tal om någon protokollföring inom utrikesnämnden, och det ansågs tvärtom önskvärt, att en sådan protokollföring komme till stånd. Jag kan icke förstå, varför icke en så enkel sak som en bestämmelse om att medlemmarna skulle få sina yttranden antecknade till protokollet, skulle kunna genomföras. Herr von Geijer säger, att det är svårt att förstå, varför det skulle bli till fördel för riksdagen. Ja, såvitt jag kan förstå, skulle det just bli till fördel för riksdagen, att det fördes sådana protokoll, särskilt med hänsyn till just det yrkande, som jag i en reservation framställt och som herr von Geijer erinrar om, nämligen att det är en billig fordran, att det finnes någon rapport mellan å ena sidan utrikesnämnden och å andra sidan konstitutionsutskottet såsom riksdagens bägge utrikespolitiska instanser.

Slutligen har herr von Geijer belyst frågan om suppleanternas rätt att vara närvarande, och han har gjort gällande, att det är nödvändigt för kontinuiteten, att samma ledamöter äro tillstädes, men att kontinuiteten skulle brytas, i fall man införde ett sådant system, som här har föreslagits av konstitutionsutskot-

tet. För min del skulle jag vilja göra gällande, att det väl snarare är så, att kontinuiteten går förlorad, för den händelse icke tillräckligt antal ledamöter inom nämnden är tillstädes, beroende på tillfälligt förfall.

Som bekant är det enligt den nuvarande ordningen så, att en suppleant endast får inträda för ledamot, som fått ständigt förfall. Den av utskottet föreslagna ordningen innebär, att en suppleant skulle kunna inträda för ordinarie ledamot jämväl när ordinarie ledamot får tillfälligt förfall. Nu har andra kammaren beslutat biträda den tanken, som är framställd i motionerna, att suppleanterna skulle ha rätt att närvara vid sammanträdena. Jag är mest benägen att biträda detta yrkande och sålunda förena mig i det yrkande, som har framställts av herr Adelswärd, om strykning av viss del av motiveringen å sid. 8. Det synes mig, som om den lämpligaste anordningen just med hänsyn till nämndens karaktär är, att såväl ordinarie ledamöter som suppleanter få vara tillstädes. Nämndens uppgift är nämligen icke att in corpore avge yttranden, utan varje medlem ger regeringen individuella råd och upplysningar, och med hänsyn härtill torde det vara nödvändigt, att samtliga suppleanter äro närvarande jämväl vid behandlingen av ärendena i utrikesnämnden. Om då en suppleant tillfälligtvis får rycka in, så står han vid en sådan anordning som den, till vilken andra kammaren givit sin anslutning, icke främmande för behandlingen av ett ärende, och han kan då bilda sig en egen mening och ge erforderliga råd till regeringen.

Jag får därför, med hänsyn till vad jag nu anfört, herr talman, yrka bifall till utskottets förslag med uteslutande av vad som finnes anfört å sid. 8, näst sista stycket nerifrån: »ur synpunkten» t. o. m. »ledamöter», samma yrkande, som är framställt av herr Adelswärd. Jag ber vidare att få yrka bifall till den reservation, som jag avgivit och som finnes fogad vid förevarande betänkande. I denna reservation har jag yrkat ändring i två avseenden i fråga om stadgandena för utrikesnämnden: dels har jag yrkat, att bestämmelsen om tystnadsplikt skall lindras, dels också, som jag förut antytt, att till konstitutionsutskottet skola lämnas vissa meddelanden om vad som i utrikesnämnden förekommit.

Vad först tystnadsplikten beträffar, gäller ju f. n. den bestämmelsen, att nämndens ledamöter alltid böra visa största varsamhet i avseende på meddelanden till andra om vad i nämnden förekommit och att då Konungen eller den, som i hans frånvaro leder förhandlingarna, prövar ovillkorlig tystnadsplikt vara av nöden, ledamöterna äro därtill förbundna. Herr Adelswärd har yrkat, att bestämmelsen om tystnadsplikten skall ändras därhän, att den komme att lyda: »Konungen eller den, som i hans frånvaro leder förhandlingarna, meddele i varje särskilt fall, huruvida eller i vad utsträckning tystnadsplikt är av nöden, och vare ledamöter och suppleanter därtill förbundna», men att bestämmelsen om att största varsamhet i avseende å meddelanden skall bibehållas.

I det förslag, som har framställts av herr Lindhagen, yrkas, efter förebild från Danmark och Norge, att stycket skall erhålla ungefär följande förändrade lydelse: »Anses beträffande visst ärende eller någon del därav uppenbarligen nödigt, att de ledamöter, som deltaga i dess behandling, iakttaga tystnad om vad i förhandlingarna förekommit, äger ministern för utrikesärendena eller nämnden påbjuda ovillkorlig tystnadsplikt.» Detta sista om ministern för utrikesärendena sammanhänger med ett annat av herr Lindhagen framställt förslag om att Konungen icke längre skall vara ordförande i utrikesnämnden. »Ledamot skall, första gången han deltagar i sammanträde, avgiva försäkran om tystnadspliktens iakttagande.» Jag har icke kunnat biträda herr Lindhagens förslag i så måtto, att jag ansett, att någon bestämmelse nu skall inskrivas i grundlagen, men jag har ansett, att man bör skriva till regeringen och begära utredning i saken.

Det har från atskottets sida i fråga om tystnadspliktens bibehållande i sin

*Ang.
riksdagens
befattning
med utrikes-
ärenden m. m.
(Forts.)*

Ang.
riksdagens
befattning
med utrikes-
ärenden m. m.
(Forts.)

nuvarande form anförs en hel del skäl. Det har sagts från utskottets sida, »att den nu gällande formuleringen av ifrågavarande bestämmelser lämnar så pass vidsträcktta möjligheter till samråd med andra personer inom och utom riksdagen, som med hänsyn till ärendenas ofta ömtåliga natur kan anses lämpligt». Men i nästa punkt slår utskottet, såvitt jag kan förstå, helt och hållet ihjäl detta argument genom att säga, att »sekretess kommit att tillämpas i större utsträckning, än ur nämnda synpunkt kunnat anses påkallat». Utskottet anser »det ligga närmare till hands att antaga, att detta berott på en alltför långt driven försiktighet vid de gällande stadgandenas tillämpning». Jag tror, att detta är en felaktig uppfattning. Bestämmelserna äro enligt min mening så skrivna, att vederbörande ledamöter av utrikesnämnden f. n. verkligen känna sig bundna att iakttaga fullständig tystlåtenhet i avseende å vad i nämnden förekommit. Utskottet säger vidare, att »om detta antagande är riktigt, kan en grundlagsändring på denna punkt icke anses påkallad». Jag får säga, att detta är ett underligt sätt att argumentera från utskottets sida, att, som här sker, grunda ett avslagsyrkande på en ren supposition, på ett »om detta antagande är riktigt». Såvitt jag kan se, pekar tvärtom vad utskottet här anfört just i den riktningen, att en rättelse av bestämmelsen i fråga om tystnadsplikten verkligen är av behovet påkallad.

Det har också inom konstitutionsutskottet visat sig, att nämndens ledamöter, såvitt man kan bedöma, även i rena bagatellfrågor iakttaga den mest skrupulösa sekretess. Det har varit fullständigt omöjligt att i ärenden, som ha diskuterats i utskottet, få den allra ringaste upplysning från nämndens ledamöter, utan de sitta som outgrundliga sfinxer vid behandlingen av ärenden, som förekommit i utrikesnämnden. Stadgandet i 54 § regeringsformen har sålunda lett till absolut tystnad från utrikesnämndens medlemmars sida, även då de ha att i riksdagen och i utskottet behandla frågor, som mycket nära angå deras verksamhet i utrikesnämnden. En sådan anordning kan enligt min mening icke vara nyttig. Följden därav har blivit, att riksdagens medlemmar faktiskt få veta mindre om utrikesfrågor än vad de fingo före reformen.

Det har nu från konstitutionsutskottets sida anförts, att det skulle uppstå så stora vådor, i fall man ginge den av motionärerna — och, jag föreställer mig, speciellt den av herr Lindhagen — anvisade vägen. Konstitutionsutskottet har sagt, att »det ligger nära till hands att antaga, att regeringen, som därmed bleve i högre grad än nu ansvarig för de olägenheter, som genom meddelanden från nämndens sammanträden kunde uppkomma, med hänsyn härtill skulle finna sig föranlåten att till vinnande av full säkerhet föreskriva tystnadsplikt i en sådan omfattning, att — i strid mot förslagets syfte — nämndens förhandlingar i högre grad, än nu är fallet, bleve undandragna offentligheten». För det första skulle jag vilja framhålla att nämndens förhandlingar, icke kunna i högre grad än nu bli undandragna offentligheten, och för det andra vill jag göra gällande, att korrektivet gentemot en sådan politik från regeringens sida, som att sätta munkorg på utrikesnämndens ledamöter, ligger i den sunda opinion, som alldeles särskilt inom riksdagen vid ett sådant munkorgsförfarande skulle göra sig gällande mot en alltför långt driven sekretess från regeringens sida.

I den reservation, som jag avgivit, har jag jämväl tagit upp en annan fråga, som av herr Lindhagen berörts i motionen nr 213. Herr Lindhagen har föreslagit, att de ärenden, som behandlats av utrikesnämnden, skulle på visst sätt kommuniceras i riksdagens bägge kamrar i början av varje riksdag. Jag har icke ansett mig böra gå så långt och har icke kunnat följa motionären i hans framställning i detta avseende, men jag har ansett, att man åtminstone bör gå så långt, att konstitutionsutskottet såsom den ena av riksdagens utrikespolitiska instanser måtte få del av de ärenden, som ha förekommit i utrikesnämnden. Jag har tänkt mig, att ministern för utrikesärendena i början av varje riksdag skulle

till konstitutionsutskottet lämna en redogörelse för de ärenden, som handlagts inom utrikesnämnden under den tid, som förflutit sedan början av föregående riksdag, varvid sådana ärenden, för vilka tystnadsplikt föreskrivits, allenast skola anmärkas. För närvarande är det i en hel del fall omöjligt att få reda på vad som har behandlats i utrikesnämnden, och har man möjligen fått reda på att ett ärende behandlats i utrikesnämnden, så är det omöjligt att få veta, i vilken riktning de givna råden ha gått. Det har i år förelegat ett sådant fall i konstitutionsutskottet, då det fanns antecknat i statsrådsprotokollet, att utrikesnämnden blivit hörd. I vilken riktning utrikesnämndens medlemmar hade yttrat sig, framgår emellertid icke av statsrådsprotokollet. Vad utrikesnämndens medlemmar sagt hade tydligen i väsentlig grad influerat på den uppfattning, till vilken utrikesministern kommit, men konstitutionsutskottet kunde icke på något sätt få del av vad som hade yttrats inom nämnden. Detta visar, skulle jag vilja säga, lösligheten av de på detta område bestående förhållandena. En sådan kommunikation skulle lätteligen kunna komma till stånd, därest protokoll fördes inom nämnden. Jag vill vidare framhålla, att det är av synnerligen stor betydelse, att konstitutionsutskottet kan få del av förteckningen över de ärenden, som ha behandlats av utrikesnämnden. alldenstund konstitutionsutskottet då skulle kunna dels kontrollera, i vilken utsträckning den ovillkorliga tystnadsplikten påbjudits, dels också undersöka, huruvida vissa ärenden av betydelse icke ha framlagts för utrikesnämnden av regeringen. Konstitutionsutskottet är i stånd att utöva en sådan kontroll på grund av att utskottet har de i statsrådet förda protokollen till sitt förfogande.

Från konstitutionsutskottets sida ha nu anförts anmärkningar mot detta arrangemang, och det har sagts, att ett dylikt rapportsystem möter invändningar av rent principiell natur. »Bleve nämnden skyldig att för riksdagen redogöra för sina rådslag, och bleve det därutöver, såsom motionären föreslagit, uttryckligen stadgat, att kamrarnas ledamöter skulle äga att yttra sig över den avgivna redogörelsen. komme nämnden faktiskt, om än ej rättsligt, att inträda i ett slags ansvarighetsförhållande gentemot riksdagen, i strid mot de principer, som gälla och enligt utskottets mening fortfarande böra gälla i avseende å dess ställning.» Detta uttalande är enligt min mening mycket farligt och olämpligt. Förhållandet är väl snarare, att det redan nu för utrikesnämndens medlemmar existerar ett högst betydande ansvarighetsförhållande inför riksdagen, något som visar sig, när det blir fråga om en ledamot av nämnden skall omväljas eller ej. Med den form, jag föreslagit för kommunikationen mellan utrikesnämnden och konstitutionsutskottet torde de skäl, som anförts av konstitutionsutskottet mot herr Lindhagens förslag, sakna betydelse.

På grund av vad jag sålunda har anført, får jag, herr talman, yrka bifall dels till konstitutionsutskottets framställning med den ändring, som av herr Adelswärd har föreslagits i avseende å motiveringen, dels till den av mig avgivna, vid konstitutionsutskottets betänkande fogade reservationen.

Herr Olsson, Olof: Herr talman! Jag har inte läst herr Lindhagens motioner. Det är ju så här i världen, att man hinner endast i den mån, man hinner. Och det anförande, som han höll här i jåns var ju av den beskaffenheten, att det kunde motivera ungefär litet av varje. Jag känner således inte riktigt hans grundsyn i annan mån än den framträder i hans klämmar, sådana de äro intagna i utskottsutlåtandet.

Jag vill då säga, att jag inte alltid kan vara med om herr Lindhagens praktiska förslag, men jag sympatiserar bestämt med tendensen i hans aktioner, som ju i detta fall gå ut på att skapa mera öppenhet i de utrikespolitiska angelägenheterna och göra oss här i riksdagen mera förtrogna med dessa samma angelägenheter. Det förefaller mig, som om konstitutionsutskottet i sitt betänkande

*Ang.
riksdagens
befattning
med utrikes-
ärenden m. m.
(Forts.)*

Ang.
riksdagens
befattning
med utrikes-
ärenden m. m.
(Forts.)

skulle röja en belåtenhet med vad man stannade för år 1919, som inte är motiverad. Utskottet tyckes utgå ifrån att principerna för nämndens såväl ställning som organisation egentligen äro bra, att allting från början är väl avvägt, och att således vad som behöves egentligen bara är, att det praktiska utbytet göres något bättre. Det är också uppenbart, att det i detta senare avseende finnes många brister. Ty att som utskottets medlemmar kallas upp en vacker dag, få åhöra vissa föredragningar och sedan bli tvungna att avge sina råd omedelbart, det förutsätter, synes det mig, en mycket säker intuition på det utrikespolitiska området. Och då en sådan intuition är en rätt sällsynt fågel — i varje fall i vårt land — så är det, som jag sade, uppenbart, att någonting brister här, och att en ändring bör ske.

Nu tänker sig konstitutionsutskottet, att en verklig ändring skulle kunna komma till stånd för den händelse man skickade ut kallelserna tidigare och låte dem åtföljas av föredragningslistor. För all del: tidigare kallelser och föredragningslistor äro naturligtvis bra, men vad som vore ändå bättre, det vore att få de faktiska upplysningar i de speciella ärendena, som behövas. Ty i de flesta inrikes angelägenheter är det ju ändå så, att vi något så när själva kunna skaffa oss de upplysningar, som vi behöva. Vi kunna sätta oss in i ärendena lättare, när det gäller inrikes frågor. Men så snart det gäller dessa utrikespolitiska ting, ha vi ingenting att ty till. Vi stå där fullständigt tomhänta. Det förefaller mig därför, som om det skulle vara en mycket bättre anordning — och en anordning, som kunde ske omedelbart — om man låte varje utrikesnämndens sammanträde räkna i två dagar. Om man således den ena dagen hade, låt mig säga, ett upplysningssammanträde, där alla akter lades fram, och först den andra dagen ett verkligt rådssammanträde. Man skulle då ha tillfälle att sätta sig in i frågorna, och särskilt skulle man kunna samråda med partikamrater och andra erfarna personer, såsom det förutsattes, att det skulle kunna ske, då utrikesnämnden inrättades. Ty de kommitterade, som hade hand om saken, framhöllö alldeles speciellt, att det inte var meningen, att utrikesnämndens ledamöter skulle bli isolerade. Utvecklingen har emellertid — såsom också här i dag omvitnats flera gånger — gått i den riktningen, att det nästan blivit så, att nämndens ledamöter stängt in sig i en grav, från vilken aldrig ett ord trängt ut vare sig till partikamrater eller till andra, erfarna eller oerfarna.

Personligen är jag av den uppfattningen, att alla de saker, som man här nu begär och som man vill skriva om, egentligen äro någonting, som faller av sig självt, för den händelse man gör den radikala förändringen i nämndens både ställning och organisation, som jag för min del förutsätter, att man en gång snart måste göra. Ty vad är det, som man egentligen vill ernå genom denna utrikesnämnd? Jo, man vill ha en parlamentarisk kontroll över utrikesangelägenheterna. Man vill vinna närmast två saker: att ingenting viktigt sker på detta område utan riksdagens vetskap och att det som sker, verkligen går parallellt med riksdagens önsknings. Men sådant vinnes inte på det sättet, att några herrar vandra upp till slottet och få informationer, utan den parlamentariska kontroll, som skall övas, den skall utövas här i riksdagens eget hus och under former, som äro betydligt fastare än de nuvarande. Jag menar därför, att när utrikesnämnden en gång blivit fullmyndig, då faller det av sig självt allt detta om ordförande, suppleanter, sekreterare och protokoll.

Den ärade motionären omnämnde i sitt anförande sin interpellation och det öde, som den rönt i onsdags. Jag hörde, att förklaringen till att interpellationen avsågs skulle varit den, att kammaren inte ville diskutera dessa utrikespolitiska frågor. Jag kan inte tänka mig, att det verkligen var så. Anledningen var väl närmast den, att kammaren inte ville, att Sveriges regering skulle offentligen behöva taga ståndpunkt i den sak, det här gällde. Men om det verkligen låg någon sanning i förklaringen, att kammaren inte ville diskutera utrikes-

politiska angelägenheter, skulle jag tro, att det är högeligen av nöden, att kammaren lämnar denna ståndpunkt. I alla inrikes frågor är det ju så, att de olika fackministrarna lägga fram för oss inte bara principerna i de många olika frågorna utan också de minsta detaljer och att vi sedan här diskutera dessa ting. Men i utrikespolitiska frågor sker ingenting av detta. Vi få aldrig vare sig några principer eller några detaljer, och någon diskussion sker heller inte. Vi äro här i denna kammare liksom i medkammaren fullständigt som barn, som i fråga om orsakerna till vad som sker äro bokstavligen hänvisade att tro på storken. Jag skulle tro, att diskussioner i utrikespolitiska angelägenheter skulle vara nyttiga för oss och särskilt i två hänseenden. Först och främst skulle vi själva lära oss, att de utrikespolitiska tingen inte äro någon ockult eller hemlig vetenskap, som inte kan bemästras av vanliga dödliga. Och som en följd av dessa diskussioner skulle många missuppfattningar både av oss själva om andra nationer och av andra nationer om oss kunna undanröjas. Jag är övertygad om, att man på det viset så måningom skulle bana väg för det nya Europa, som väl nu som bäst håller på att morna sig inom Nationernas förbund.

Jag ser saken på detta sätt, herr talman. Jag betraktar det dessutom på sätt och vis som nära på en lycka, att den utredning, som väl en gång kommer till stånd, har så lång tid på sig som den har, så att den kan taga under övervägande någonting mera än det som konstitutionsutskottet föreslår, vilket jag för övrigt inte har något behov av att yrka avslag på.

Herr Möller: Herr talman! Jag skulle vilja inskränka mig till att väsentligen yttra mig om två punkter, nämligen frågan om, huruvida det kan anses vara lämpligt, att suppleanter äro närvarande vid utrikesnämndens sammanträden och frågan om tystnadsplikten.

Vad den förra frågan beträffar, så har man gjort den invändningen mot att suppleanter skulle vara närvarande, att nämnden därigenom bleve så stor, att regeringen skulle komma att iakttaga ökad försiktighet, då det gällde att lämna upplysningar under nämndens sammanträden. För min del tror jag, att denna farhåga är alldeles oberättigad. Det förhåller sig väl på det sättet, att regeringen skulle draga sig för att vägra utrikesnämnden upplysningar, beträffande vilka en eller flera ledamöter av nämnden ansåge, att de borde framläggas. Vad man mest klagat över är dock, att utrikesnämndens ledamöter iakttagit en sådan bestämd tystnad, att ingen människa utanför fått reda på, vad som sagts inom nämnden. Jag tror, att det för kontinuitetens skull vore *synnerligen* önskvärt, om suppleanter finge kallas in vid alla sammanträden, därför att åtskilliga frågor enligt sakens natur föredragas under kanske 2 eller 3 på varandra följande sammanträden, och skulle då suppleanter vid sista sammanträdet inkallas i stället för personer, som avgått ur nämnden, skulle de faktiskt stå utanför varje möjlighet att bilda sig ett omdöme om saken. Jag tycker, att frågan om, huruvida suppleanter böra vara närvarande eller icke vid utrikesnämndens sammanträden borde kunna lösas och lösas utan några betänkligheter.

I detta sammanhang kan jag icke underlåta att fråga mig, vad det egentligen skall tjäna till, när det finnes en majoritet inom konstitutionsutskottet, som önskar, att denna fråga skall lösas i en viss riktning, att begära utredning. Varför kunde icke konstitutionsutskottet på rak arm formulera en bestämmelse i detta avseende så, att suppleanter från och med nästa år kunde börja inkallas. Uppriktigt sagt tycker jag, att, då man kommit till den uppfattningen och då man erkänt, att denna bagatellreform kan genomföras, det är en fullkomlig överdrift att uppskjuta genomförandet icke mindre än 5 år. Eftersom de bestämmelser, varom det här är fråga, ha karaktären av grundlag, kan det icke bli något beslut i denna fråga förr än år 1929, och med den oro, som råder över det

Ang.
riksdagens
befattning
med utrikes-
ärenden m. m.
(Forts.)

nuvarande tillståndet tycker jag, att ett sådant långt uppskov icke låter sig försvara.

Vad frågan om tystnadsplikten beträffar, så vet jag icke, huru denna fråga bör lösas. Jag har personligen suttit i utrikesnämnden, allt sedan den inrättades, och innan den tillkom, hade jag säte i det så kallade sekreta utskottet. Jag tror icke, att jag begår någon överdrift, om jag påstår, att åtminstone 80 % av de meddelanden, som lämnas utrikesnämnden under sammanträdena ha vi reda på genom tidningarna eller att i varje fall 80 % av dessa meddelanden utan vidare skulle kunna utlämnas till referat i tidningarna.

När man talar om den tystnad, som råder beträffande vad som förekommit inom nämnden och klandrar denna tystnad, så tror jag, att bakom detta ligger den föreställningen, att nämnden sysslar med en massa mycket viktiga ting, om vilka det nästan betraktas som ett brott att undanhålla svenska folket upplysningar. Jag försäkrar, att det är mycket enkla ting, som nämnden vanligen sysslar med och ting, som icke alls ha den förfärliga vikt och betydelse, att den motiverar, att man vare sig pratar om dem eller tiger med dem. Å andra sidan är det klart, att, när tystnadsplikt ålagts ledamöterna i utrikesnämnden, också fullständig tystnad iakttages. Ingen vill skvallra, och detta är en naturlig känsla, som jag tror åtminstone vad vårt land beträffar är mycket utpräglad. Man förstår, att, då varje ledamot får för sig själv avgöra, vad som menas med att med »varsamhet» omtala, vad som förekommit inom utrikesnämnden, detta icke kan leda till någonting. Jag misstänker, att den enda väg att i denna punkt kunna komma till en annan praxis är den väg, som herr Lindhagen föreslagit, ehuru jag å andra sidan icke förbisett, att herr Lindhagen föreslagit en formulering, som kan leda till, att regeringen, när den är mycket ängslig, också fullkomligt i onödan kommer att ålägga medlemmarna av nämnden sådan tystnadsplikt.

Vad den parlamentariska kontrollen beträffar, så har man, då man velat införa densamma, tänkt sig, att den skulle utgöra ett hinder för, att en regering gjorde allt för stora missgrepp i utrikespolitiskt avseende och att den framför allt skulle utgöra ett hinder för att leda in landet i utrikespolitiska äventyrligheter. Jag tror, uppriktigt sagt, att utrikesnämnden i åtskilligt fyller denna uppgift. Men däremot kan den parlamentariska kontrollen, såvitt jag förstår, icke utsträckas på det sättet, att ansvaret för landets utrikespolitik överflyttas från regeringen till nämnden eller i nödfall till riksdagen. Har man, såsom det väl kommer att bli så småningom, en verklig parlamentarisk regering, som är grundad på en faktisk parlamentarisk majoritet i riksdagen, bör det kunna konstitueras ett verkligt förtroendeförhållande mellan riksdagens majoritet och regeringen, och det gör, såvitt jag förstår, att man icke får överdriva anspråken därhän, att landets alla utrikespolitiska angelägenheter skola skötas av de bägge kamrarna.

Jag kan icke underlåta att, eftersom herr Lindhagen tagit upp saken, något litet beröra den interpellation, som han nyligen velat framställa här i kammaren. Jag för min del tror, att, vad de utrikespolitiska målen beträffar, överhuvud taget de mål i den mänskliga utvecklingen, som kunna uppställas, det råder en mycket liten skillnad mellan min och herr Lindhagens åskådning. Men det är icke första gången, som man anser, att herr Lindhagens *metoder* att söka vinna sina mål icke äro de lyckligaste, och jag för min del delar denna uppfattning. Herr Lindhagen får väl tillåta oss att ha den meningen, att t. ex. denna interpellation icke var någon lycklig metod för att främja en sak, för vilken herr Lindhagens hjärta klappar varmt, och jag vågar säga, att även mitt hjärta klappar varmt. Jag tror icke, att denna interpellation var rätta metoden, och därför har jag för min del ansett, att interpellationen icke borde få framställas.

Det kan icke hjälpas, jag ser saken på det sättet, att man i den svenska riks-

dagen icke kan behandla utrikespolitiken i vidsträckt bemärkelse. Man kan t. ex. icke i den svenska riksdagen behandla Amerikas, Kinas, Tysklands eller Danmarks utrikespolitik, utan det är väl ändå på det sättet, att det är *Sveriges utrikespolitik*, som skall behandlas i den svenska riksdagen. Det är klart, att man bör ålägga sig en viss självbesinning, så att icke svenska riksdagen göres till ett forum för alla möjliga planetariska reformer. Sverige är ju representerat vid ett internationellt forum, nämligen Nationernas förbund, och för så vitt jag vet, finnes det icke någon människa, som icke anser, att Sverige i det stora hela i Nationernas förbund försökt att föra fram och få tillämpade principer, om vilka svenska folket står enigt. Det är onödigt att tyda ett avslag på interpellationen såsom ett bevis för, att vi skulle vara oeniga om huru man bör verka, vilka mål man bör sträva efter till världsfredens befrämjande. Det är icke på det sättet, utan det är endast fråga om själva metoden. Jag vidhåller, att en riksdagsdebatt i en så ömtålig fråga som ett förhållande mellan två eller flera främmande länder, icke ett förhållande mellan Sverige och ett eller flera främmande länder, är en ganska vansklighets sak. Man bör ju vara ursäktad, om man icke vill medverka till det, som man tror skall medföra vanskligheter. Jag menar, att den reform, som bör åstadkommas beträffande den parlamentariska kontrollen och beträffande utrikesnämnden, icke bör gå i den riktningen, att det blir svenska riksdagens uppgift att behandla alla möjliga utrikespolitiska angelägenheter, t. ex. förhållandet mellan Japan och Amerika, utan det bör endast vara fråga om, att Sverige skall sköta sin egen utrikespolitik.

Ang.
riksdagens
beslutning
med utrikes-
ärenden m. m.
(Forts.)

Herr Lindhagen: Jag kommer att även beträffande nästa punkt i korthet framlägga en motivering, men icke på förhand, såsom de båda föregående talar-na gjort.

Jag har begärt ordet för att påpeka, att sista delen av utskottets hemställan i denna punkt, nämligen om en årlig redogörelse inför riksdagen för det utrikespolitiska läget, särskilt med hänsyn till vårt land, är föranledd, utom av sakens egen natur, också av ett interpellationssvar, som den dåvarande utrikesministern gav förra året i denna kammare.

Det hade utbildat sig den praxis, något som också åberopats i utskottets utlåtande, att vi tidigare verkligen fått icke en årlig redogörelse, men när det fallit sig så, någon gång en redogörelse för det utrikespolitiska läget, och då frågades det här i en interpellation, om vi icke av en viss anledning kunde få en redogörelse för förra året beträffande det utrikespolitiska läget. Herr Branting hade utlovat en sådan redogörelse i andra kammaren, men han avgick såsom utrikesminister, och då frågades den efterföljande utrikesministern, om han ville infria herr Brantings löfte. Härtill svarade herr Hederstierna: — han talade å hela regeringens vägnar — enligt vår tolkning har endast utrikesnämnden rätt att få en sådan allmän redogörelse men riksdagen bara i vissa frågor. Utrikesministern avklippte sålunda såsom grundlagsstridig den praxis, som börjat utbilda sig, och vid sådant förhållande ansåg både jag och många med mig, en del tidningar och för övrigt nu även konstitutionsutskottet, att denna dunkla punkt i författningen bör uppklaras, så att man kunde återgå till den gamla praxis och utveckla och stadfästa den till årlig praxis.

Gentemot herr Möller vill jag påpeka, utom vad jag anför i interpellationsdebatten, att det i interpellationen icke var fråga om Kina, Japan, Nordamerika eller andra avlägsna länder, om vilka han oupphörligt ordade, utan att det var fråga om en *skandinavisk* nationalitet, till vilken också vi hava den äran att räkna oss.

Herr Bergman, Johan: Herr talman! Jag har begärt ordet närmast för att försvara den ståndpunkt, som utskottets majoritet intagit till frågan, huruvida

Ang.
riksdagens
befattning
med utrikes-
ärenden m. m.
(Forts.)

riksdagen bör erhålla regelbundna informationer i utrikespolitiska angelägenheter eller icke.

Det är ju så, att sedan gammalt i vårt land intresset för utrikespolitiska angelägenheter varit ganska ringa och att därför obekantskapen med dessa angelägenheter varit ganska stor. Detta förhållande är säkerligen, isynnerhet i vår tid, ett missförhållande. I den mån som utlandet med varje år kommer oss allt närmare, och i samma mån som den stora allmänheten därför icke kan undgå att på ett helt annat sätt beröras av utrikespolitiska frågor, vilka för övrigt i viss mån även gripa in i vår inrikespolitik, är det av en synnerligt stor vikt, att man får vederhäftiga upplysningar om utrikespolitiska förhållanden. Och de vederhäftigaste upplysningar, som man i detta avseende kan få, böra väl vara de, som landets regering genom utrikesministern kan giva. Att ett verkligt upplysningsföredrag om viktiga utrikespolitiska frågor, som ha någon betydelse för Sverige, må hållas vid varje riksdag inför riksdagens ledamöter anser jag vara i högsta grad önskvärt, och jag finner det vara ett värdefullt framsteg, att konstitutionsutskottet tillstyrkt en skrivelse till Kungl. Maj:t beträffande åtgärder i detta syfte.

Vad den sak beträffar, som man nu här senast talat om, nämligen en förändrad ställning för suppleanterna i utrikesnämnden, så delar jag utskottsmajoritetens mening därom, att det icke skulle vara lyckligt att göra utrikesnämndens församling så stor, som den under vissa omständigheter bleve, ifall alla suppleanter kunde vara närvarande vid varje sammanträde. Det skulle bli 32 personer.

I den mån som riksdagen i sin helhet kommer i tillfälle att regelbundet få meddelanden om viktigare utrikespolitiska angelägenheter, försvinner till en viss grad behovet av att öka antalet personer, som i utrikesnämnden få del av där meddelade upplysningar av väsentligen samma art. Detta behov tillgodoses för övrigt på icke oväsentligt sätt genom den reform, som utskottets majoritet föreslagit i avseende å rätten för suppleant att vara närvarande även vid tillfälligt förfall för ordinarie ledamot. Om detta blir lagfäst, så komma säkerligen ganska ofta suppleanter att träda in i de ordinarie ledamöternas ställe, och de komma därigenom mera än hittills i tillfälle att sätta sig in i frågorna.

Slutligen finns det ju ett skäl, som må anföras, om det än kan synas obetydligt i förhållande till sakens innebörd i och för sig, men det är dock ett skäl, som i vår tid tilltvingar sig beaktande på alla möjliga områden och som icke alldeles saknar betydelse. Jag menar sparsamhetssynpunkten. Den kostnad som skulle förorsakas därav, att ytterligare 16 personer skulle äga närvara vid varje sammanträde, torde utan större olägenhet kunna besparas, om riksdagen på sätt, som förut berörts, blir satt i tillfälle att få regelbundna upplysningar i utrikespolitiska angelägenheter.

Vad slutligen angår frågan om tystnadsplikten, får jag säga, att jag icke kan finna annat än, att den formulering, som friherre Adelswärd i detta avseende föreslagit, är svagare än den nuvarande formuleringen. Den bestämmelse, som nu finnes, säger, att i de fall, då Konungen prövar ovillkorlig tystnadsplikt vara av nöden, ledamöterna därtill skola vara förbundna. Friherre Adelswärd vill ha det så, att Konungen i varje särskilt fall skall meddela, huruvida eller i vilken utsträckning tystnadsplikt skall vara av nöden. Det är nog riktigt som utskottet säger, att det ligger nära till hands att antaga, att regeringen, som i högre grad än nu skulle bliva ansvarig för de olägenheter, som genom meddelanden från nämndens sammanträden kunde uppkomma, med hänsyn härtill skulle finna sig föranlåten att till vinnande av full säkerhet föreskriva tystnadsplikt i en sådan omfattning, att — i strid mot förslaget syfte — nämndens förhandlingar i högre grad, än nu är fallet, bleve insvepta i sekretess. Med de nuvarande bestämmelserna kan man — och bör man, enligt min mening — lämna större

frihet, då ju nödig garanti ligger i uttrycket, att man bör iakttaga varsamhet i avseende å meddelanden till andra av vad vid nämndens sammanträden förekommit. Detta uttryck vill även friherre Adelswärd bibehålla, men han gör det mer eller mindre betydelselöst genom sin formulering av det därpå följande stadsgandet. Jag kan icke finna, att någon förbättring åstadkommes genom den av friherre Adelswärd föreslagna formuleringen. Mot lagen sådan den nu i denna punkt lyder är i och för sig föga att anmärka; det är endast fråga om lämpligaste sättet för dess tillämpning, och i detta avseende erfordras knappast någon ny formulering. Man har, om jag icke misstager mig, rätt allmänt varit ense om att den nuvarande formuleringen i och för sig hade fog för sig, men mången har med skäl ansett, att lagen tillämpats på ett onödigt rigoröst sätt. Det är en ny praxis mer än en ny lag, som behöves. Jag ber att få tillstyrka antagande av utskottets förslag i samtliga de berörda punkterna.

Ang.
riksdagens
befattning
med utrikes-
ärenden m. m.
(Forts.)

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att, utom beträffande motiveringen, till vilken han ville återkomma efteråt, om anledning därtill gäves, hade i avseende på den under behandling varande punkten yrkats dels bifall till utskottets hemställan, dels ock avslag å samma hemställan.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 22 punkten 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 60;

Nej — 43.

Vidkommande utskottets motivering, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att densamma skulle godkännas, dels ock, av friherre *Adelswärd*, att motiveringen skulle godkännas med den ändringen, att den å sid. 8 i näst sista stycket förekommande mening, som började med orden »Ur synpunkten av» och slutade med orden »för ordinarie ledamöter». utelämnades.

Därefter gjordes propositioner, först på godkännande av utskottets motivering samt vidare enligt friherre Adelswärds yrkande; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 2.

Mom. a).

Herr **Lindhagen**: Enligt min uppfattning bör utrikesnämnden förvandlas till en verklig riksdagens nämnd, som företräder riksdagen och förer riksdagens talan.

I en annan punkt har jag dessutom föreslagit, att denna nämnd skulle få bereda alla utrikespolitiska ärenden, som framläggas till riksdagen, och dess-

Ang.
riksdagens
befattning
med utrikes-
ärenden m. m.
(Forts.)

utom utöva det samråd, som för närvarande äger rum. Men för att utrikesnämnden skall kunna förvandlas till en sådan nämnd, fordras det, att nämnden icke får karaktären av en förstärkt statsrådsberedning, vilket nu äger rum bland annat därigenom, att nämnden icke får välja sin egen ordförande och icke heller sin egen sekreterare, utan att det är Konungen, som är ordförande, och även Konungen, som utser sekreterare.

Det står föreskrivet i 55 § regeringsformen, att riksdagen och dess utskott icke få rådpläga i Konungens närvaro. Samma anledning föreligger ju här. Friherre Adelswärd har också i sin motions motivering framhållit — tydligen på grund av egna erfarenheter — de olägenheter, som vållas därav och som bestå däri, att man drar sig litet för att gå in i detaljerna av ärendena och dra ut diskussionerna och kanske även för att yttra sig fritt. Det är ju meningen, att Konungens närvaro icke skall lägga en tyngd på riksdagens förhandlingar. Varför borde det icke vara så också här?

I Norge och Danmark, där man infört denna institution, har det icke fallit någon människa in att i spetsen för riksdagens delegation för samråd med regeringen sätta Konungen som ordförande. Det är en gammal ärftlig belastning i det här landet från de hemliga utskottens tid, vilken ännu står kvar. Det kommer naturligtvis att taga en hel generation, herr talman, innan riksdagen tager bort det där, men en gång kommer det att bli så.

Jag yrkar således, herr talman, att riksdagen måtte i skrivelse till Konungen anhålla om ett övervägande även i det syfte, som denna motion avser.

Jag kan väl i korthet få uttrycka mig så, herr talman, även vid de följande punkterna.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att därunder annat yrkande ej förekommit, än att riksdagen måtte i den nyss beslutade skrivelsen till Konungen anhålla om ett övervägande även i det syfte, som i motionen nr 208 avsåges.

Därefter gjordes propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare enligt berörda yrkande; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Mom. b) och i sammanhang därmed mom. d).

Herr **Thulin**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den reservation, som finnes fogad till förevarande betänkande, och som är avgiven av mig. Till stöd härför ber jag få åberopa vad jag har anfört vid föredragningen av punkten 1:0 i utskottets hemställan.

Herr **Lindhagen**: Beträffande tystnadsplikten är ju, kan man säga, pudelnas kärna, åtminstone en av kärnorna i denna fråga, den sekretess, som vilar över nämndens förhandlingar, och som reser en mur mellan nämnden och riksdagen. ehuru där i stället ett samarbete borde äga rum. Nu är det verkligen så betecknande för detta land, att man ordnade sekretessfrågan på det svävande och konstiga sätt som äger rum. Det är också en följd av vår speciella »ömtålighet» inför utrikespolitiska frågor. Det är föreskrivet, att nämndens ledamöter skola få tala om vad som försigkommer med varsamhet. I motiven står att man äger med varsamhet rådpläga med kamrater i riksdagen och andra i politiska ting erfarna personer. Således inga oerfarna, det är absolut förbjudet. Och nämndens ledamöter skola avgöra om den person de tala med är en erfaren person eller icke. Kan man tänka sig så genialiskt! Denna bestämmelse har själfvallet ej fått någon effekt. Endast herr Bergman har den uppfattningen, att den är bra. Jag har aldrig hört någon annan säga, att föreskriften är förträfflig. Utan

tvärtom. Dessutom kan Konungen föreskriva absolut tystnadsplikt, så att till och med varsamhet är utesluten.

I framtiden kommer det att ordnas så: var så god att tala om dessa saker precis lika mycket som om inrikespolitiska saker. Men vill man icke redan nu gå därhän, skall det väl åtminstone vara stadga, förnuft och reda i författningen, så att i vissa fall saken skall hållas hemlig och att i andra sekretessen är avlyst. Nu hörde vi av herr Möller, att det till 80 % är vardagliga och uppenbara saker som förekomma i nämnden. Således dessa 80 % böra då vara fria från sekretess, och i fråga om de återstående 20 % skulle Konungen eller utrikesministern eller vem det kan bli — nämnden själv allra helst, enligt mitt förslag — bestämma, om det är så förskräckligt hemligt, att ingen mer än nämnden får veta om saken. Jag tror, att också de 20 % äro ren humbug i de allra flesta fall.

För närvarande äro vi i riksdagen sålunda hänvisade till nämndens ledamöter. Var och en av dem är den kunskapskälla, som vi skola söka med möda och besvär, och av vilken vi hava att emotse olika svar på grund av denna kunskapskällas mer eller mindre grumliga beskaffenhet; en är källklar, en annan halvklar och en tredje är helgrumlig. En gång gav jag mig ut på en sådan forskning. Jag önskade allenast veta om en viss fråga varit hänskjuten till nämnden. Det kunde väl icke vara så farligt. Jag frågade herr Trygger; han sade med sin öppenhet: nej, icke såvitt jag vet. Jag frågade herr Wohlin; han blev genast förvandlad till en molnstod, han försvann fullkomligt. Jag frågade en tredje person: han sade: det talar jag icke om. På det sättet få vi gå runt! Nu har utskottet sagt, att det är fortfarande det rätta sättet, det är »tämligen tillfredsställande», som utskottet uttrycker sig. Jag kommer således med stöd av denna anvisning och då vi ha rättighet att få veta vad som försiggår, om icke regeringen förbjuder det, att efter varje nämndens sammanträde gå till varena en av dess ledamöter och fråga, vilka ärenden som förekommit, vad som beslutats och hur de olika ledamöterna i nämnden yttrat sig, och jag kommer att föra protokoll över svaren. Utskottet har ju ock hänvisat till, att vi behöfde mera erfarenhet, och jag vill för min del bidra till uppfyllandet av denna utskottets önskan. I stället för att helt enkelt avskaffa en löjlighet, som säkerligen intet annat land består sig med, skola vi på detta sätt krängla oss fram.

Jag yrkar i denna punkt bifall till herr Thulins reservation. Det finns icke något annat yrkande att falla tillbaka på.

Vad den andra punkten angår, är den en kardinalfråga ur min sympunkt, nämligen frågan om att utrikesnämndens sekretess bör brytas även därtutinnan, att nämnden skall till riksdagen avlämna rapporter, om vilka ärenden som förekommit och vad dessa ha bestämt i, i den mån föreskrift ej meddelats om deras förhemligande. I det senare fallet skola endast ärendenas namn angivas.

Detta är infört i Danmark och för resten, den nya danska ministären skall också föreslå landets avrustning, så att även i det avseendet är det ett föregångsland framför vårt. I Norge är rapportsystemet till hälften infört, men här i Sverige passar det icke alls. Här skall nämnden fortfarande vara en nebulosa och ändå svenska riksdagens representant.

Nu har herr Thulin föreslagit, icke att rapporter skola ingivas till riksdagen, utan — han vågade sig inte på att gå längre — att de skola ingivas till konstitutionsutskottet. Avsikten är ju vänlig. Det är en bit på väg, visserligen bara ett tuffpjät. Men längre än till konstitutionsutskottet kommer rapporten inte. Då få vi två hemliga utskott, som skola sköta sakerna, och vi få ändå inte veta någonting.

Jag undrar, om det skall behövas en hel generation till att taga detta nästa steg, vilket tagits i Danmark, och som är det enda riktiga. Jag läste i tidningarna, att i andra kammaren en reservant, herr Fast, som instämt med herr Thulin, yttrade, att han gillade motionens principer men icke vågade gå längre än till

Ang.
riksdagens
befattning
med utrikes-
ärenden m. m.
(Forts.)

Ang.
riksdagens
befattning
med utrikes-
ärenden m. m
(Forts.)

konstitutionsutskottet denna gång. Där se vi åter ett uttryck för den oerhörda pultronism, som breder ut sig överallt inom riksdagen. Man vågar icke någonting, inte ens den enklaste sak.

Högst ogärna, herr talman, yrkar jag i denna punkt också bifall till herr Thulins reservation. Det är ett tuppfjät allenast på den långa vägen.

Herr Möller: Herr Thulins reservation innehåller två olika saker, dels anhållan om utredning och förslag i syfte att gällande stadganden om tystnadsplikt för utrikesnämndens ledamöter lindras, dels anhållan om att redogörelse för förhandlingarna i utrikesnämnden årligen skall ingivas till konstitutionsutskottet av ministern för utrikesärendena.

Dessa två saker äro, såvitt jag förstår, ganska vitt skilda. Det förefaller mig som om alla de av kamrarnas ledamöter, som ha önskat i görligaste mån få slöjorna över utrikespolitiken avlägsnade, skulle kunna ena sig om att söka få bättre bestämmelser beträffande tystnadsplikten. Vad däremot andra punkten beträffar, förefaller det mig, som om man icke är färdig att här taga herr Thulins reservation. Jag delar herr Lindhagens uppfattning, att skall det lämnas en redogörelse för utrikesnämndens handläggning av ärendena, så skall denna redogörelse överlämnas till riksdagen och icke till ett av riksdagens utskott. I viss mån är ju ändå utrikesnämnden själv ett slags riksdagsutskott.

Jag anhåller, herr talman, om bifall till herr Thulins reservation i den mån den gäller motionen nr 209.

Herr Bergman, Johan: Herr talman! Jag är direkt uppkallad av herr Lindhagen och skall endast med några få ord svara på hans kritik mot mitt yttrande.

Herr Lindhagen hade uppenbarligen något missuppfattat vad jag sade. Jag uttryckte mig kanhända otydligt. Vad jag menade och, som jag tror, sade var, att beträffande skillnaden mellan den formulering, som förekommer i nu gällande lag angående tystnadsplikten: »i de fall, då Konungen prövar ovillkorlig tystnadsplikt vara av nöden», och den formulering friherre Adelsvärd föreslagit: »Konungen skall i varje särskilt fall angiva, huruvida o. s. v.», trodde jag det vara en allmän uppfattning, att den förra formuleringen vore minst lika god och kanske bättre än den senare. Allt berodde på tillämpningen. Detta var vad jag yttrade i den saken. Och däri kan man säkerligen icke inlägga den allmänna och mera vittgående mening, som herr Lindhagen syntes vilja utläsa därur.

Herr Lindhagen: Herr talmannen har lovat att skilja på dessa två saker, som äro mycket olika, så att vi först få proposition på motionen 209, som rör tystnadsplikten, och sedan proposition på rapporterna. Uppmuntrad av herr Möllers instämmande i mina synpunkter till skillnad från andra, skall jag i alla fall hemställa, att kammaren ville, beträffande motionen 213, i sin skrivelse inrymma en begäran om utredning även i denna motions syfte.

Herr von Geijer: Herr talman! Det yrkande, som framställdes av herr Möller, gick ju visserligen till slut ut på ett bifall till reservationen i vissa delar. men i hans motivering begärdes en hemställan hos Kungl. Maj:t om lindring i ifrågavarande bestämmelser, och detta sammanfaller i själva verket helt med den formulering han gav sitt yrkande. Jag skall emellertid taga mig friheten att läsa upp de bestämmelser, som finnas i detta avseende. Det heter där: »Nämndens ledamöter böra visa största varsamhet i avseende å meddelanden till andra om vad vid nämndens sammanträden förekommit. I fall, då Konungen eller den, som i hans frånvaro leder förhandlingarna, prövar ovillkorlig

tystnadsplikt vara av nöden, vare ledamöterna därtill förbundna. Ledamot skall första gången han deltagar i sammanträde avgiva försäkran om tystnadspliktens iakttagande.»

Jag vill fråga kammaren, i vilken del av lagtexten man egentligen skulle kunna åstadkomma någon lindring. Skall man verkligen gå så långt som att begära, att denna *varsamhetsplikt*, som lagen ålägger ledamöterna i nämnden, skall borttagas, eller skall man göra ändring i andra stycket och gå så långt att borttaga rätten att förbjuda offentliggörande av vad som vid nämndens förhandlingar förekommit?

Lagen förefaller mig — och däri delar jag herr Bergmans mening — vara så avfattad, att den näppeligen kan tåla vid någon förändring eller någon lindring. De oegentligheter, som förekommit vis-à-vis tystnadsplikten, falla, förmenar jag, under den kategori, som jag i mitt första anförande karakteriserade såsom en sådan, där man lämpligen genom överenskommelser och under hand kan åstadkomma en ändring.

Jag yrkar, herr greve och talman, bifall till utskottets utlåtande i denna del.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av därunder förekomna yrkanden propositioner komme att framställas särskilt beträffande vardera av de båda nu föredragna momenten.

I fråga om mom. b), fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Thulin vid utlåtandet avgivna reservationen, såvitt den anginge herr Lindhagens motion nr 209.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Möller* begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 22 punkten 2 mom. b), röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i herr Thulins vid utlåtandet fogade reservation, såvitt den angår herr Lindhagens motion nr 209.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 62;

Nej — 43.

I avseende å mom. d), yttrade nu vidare herr talmannen, hade förekommit följande yrkanden: 1:o) att utskottets hemställan skulle bifallas; 2:o) att det förslag skulle antagas, som innefattades i herr Thulins vid utlåtandet fogade reservation, såvitt den anginge herr Lindhagens motion nr 213; samt 3:o) att riksdagen måtte i skrivelse till Konungen anhålla om ett övervägande i det syfte, som i motionen nr 213 avsåges.

Därpå gjordes propositioner enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Ang.
riksdagens
befattning
med utrikes-
ärenden m. m.
(Forts.)

Ang.
rikslagens
befattning
med utrikes-
ärenden m. m.
(Forts.)

Mom. c).

Herr **Lindhagen**: Utrikesnämnden består av sexton ledamöter, det vill säga det minsta antal ledamöter, som förekommer i något riksdagens utskott; vissa andra utskott ha ju ett större antal ledamöter. De skäl, som kommitterade anförde för sitt förslag, att antalet medlemmar endast skulle bli sexton, voro enligt min uppfattning ytterst uppseendeväckande. Det ena var, att tystlåtenheten skulle stärkas, om det endast fanns ett fåtal medlemmar, och det andra, att man därmed skulle undvika meningssplittring. Med andra ord: utrikesnämnden inrättades, för att de större partierna ensamma — det framhålles också, att det är för deras räkning — skulle kunna slå sig till ro och ha sin egen lilla fästning för sig, under det svenska folket, som väljer representanter av olika meningar för att dessa olika meningar skola få göra sig gällande, icke skall få i vidare mån något att säga till om. Det är en rent reaktionär författning i alla avseenden.

Nu har friherre Adelswärd föreslagit, att medlemsantalet skulle ökas till tjugu, tror jag det var — han är inte här nu, han skulle tala för saken, lovade han — och jag har föreslagit ett något större antal. Det är ju en viktig sak, att olika meningar få vara representerade, och denna skuggrädsla, som gör att man inskränker antalet medlemmar så mycket som möjligt för att de skola tiga, är för det första en ren oförskämdhet mot riksdagens ledamöter och för det andra en inkonstitutionell ståndpunkt, som det är förvånande att en kunglig kommitté velat ge uttryck åt. Det skall också vara i detta land, som något sådant skall kunna äga rum.

Jag yrkar alltså, herr talman, avlåtande av en skrivelse beträffande nämndens medlemsantal i det syfte, som innefattas i herr Lindhagens och friherre Adelswärds motioner i saken.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att i avseende på det nu föredragna momentet endast yrkats, att riksdagen måtte i skrivelse till Konungen anhålla om ett övervägande i det syfte beträffande utrikesnämndens ledamotsantal, som angivits i herr Lindhagens motion nr 210 och friherre Adelswärds motion nr 223.

Sedermera gjordes propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare enligt berörda yrkande; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Mom. e).

Herr **Lindhagen**: Denna motion innehåller en hemställan, att utrikesnämnden måtte förvandlas till ett riksdagens utrikesutskott, som skulle bereda utrikesärenden, vilka inkomma genom motioner och propositioner, och dessutom förhandla med regeringen. Det tycker jag är den enda klara och riktiga utformningen av riksdagens deltagande i utrikespolitiken och dess kontroll över densamma. Norrmännen ha också beslutat slå in på den vägen, ehuru de ännu icke ha sina förslag fullt färdiga, åtminstone enligt de sista rapporter jag läst.

Jag yrkar sålunda — icke minst för att det tillika skall bli lika skandinavisk lagstiftning i detta avseende — att en skrivelse avlåtes i överensstämmelse med syftet i motionen.

Motivet för avstyrkandet är, att det inte finns något verkligt behov av en ändring, och så framför allt, att anordningen innebure en grundväsentlig förändring av utrikesnämndens ställning. Men det sista är just mitt skäl, nämligen att det behövs en sådan förändring.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande momentet hemställt samt vidare,

enligt herr *Lindhagens* yrkande, därpå att riksdagen skulle till Konungen avlåta en skrivelse i huvudsaklig överensstämmelse med syftet i motionen nr 214; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Ang.
riksdagens
befattning
med utrikes-
ärenden m. m.
(Forts.)

Mom. f).

Herr **Lindhagen**: Detta rör frågan om traktater med främmande makter, och i motionen är föreslaget, att riksdagens inflytande på sådana traktater, som skola underställas riksdagen, skulle bli effektivare genom att om möjligt underställandet skulle ske, innan det internationella beslutet är fattat. Riksdagen skulle ej endast vara inskränkt till att ratificera ett redan träffat avtal utan även kunna pröva det, innan avtalet äger rum.

Därjämte har föreslagits, att riksdagen såsom en kontroll på Kungl. Maj:t skulle kunna påfordra, att vissa överenskommelser underställdes riksdagen.

Detta har nu utskottet avstyrkt på grund av att det skulle vara i praktiken betydelselöst, då riksdagen icke kunde äga kännedom om sådana traktater. Jag vill fästa uppmärksamheten på, att det på flera ställen i utskottsbetänkandet uttalas, att det skulle sakna praktisk betydelse att fastslå en princip, därför att Konungen komme icke att rätta sig därefter utan tvärtom snarare bli mera försiktig. Det finns dock flera stadganden i grundlagen, som innebära en princip utan praktisk påföljd, men de ha den betydelsen, att de för regeringsmakten tillkännage, att så ock så bör den helst förhålla sig, och därmed i sin mån verka därhän, att regeringsmakten *frivilligt* inforrdar riksdagens yttranden i ämnen, där detta annars icke skulle ha skett. Det är således deras praktiska betydelse.

Vad angår dessa ständiga erinringar, att om regeringen ställes inför ett sådant stadgande, den blir ännu mera försiktig och underlåter att meddela utrikesnämnden sina förslag och så vidare, så äro alla dessa invändningar framförda av personer, som önska bibehålla en regering, som förfäktar den gamla diplomatiska sekretessen och helst vill hållas ensam där uppe på höjderna bland sina moln. Men motionen utgår ifrån, att det finns en parlamentarisk regering, som anser sig förpliktad att hålla kontakt med folket, och då försvinna dessa betänkligheter. Skillnaden består bara däri, att vi vilja ha olika slags regeringar.

Jag yrkar sålunda avlåtandet av en skrivelse med begäran om ett övervägande även i denna motionens syfte.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till herr *Lindhagens* yrkande, att riksdagen skulle i skrivelse till Konungen begära ett övervägande i det syfte, som avsåges i motionen nr 215; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Mom. g).

Herr **Lindhagen**: Denna motion föreslår, att riksdagen, med avseende å riksdagens omedelbara befattning med dessa ärenden, ville för sin del besluta sådan ändring i § 56 riksdagsordningen, att även utrikesnämnden eller någon av riksdagens kamrar äga påkalla sådant meddelande, som i nämnda paragraf sägs, och att ledamöt av kammare ej blott må yttra sig över vad sålunda meddelats utan även väcka förslag till uttalande. Om detta säger nu utskottet allenast, att det innebär högst betydelsefulla nyheter — och det är ju ett erkännande ur min synpunkt — men det skulle införa i vårt statsskick ett hittills okänt dagordningsförfarande. Och utskottet vill inte veta av några nyheter, som äro betydelsefulla, och inte heller denna nyhet med ett dagordningsförfarande. Då jag tycker, att dessa nyheter äro bra och böra komma till stånd förr eller senare,

Ang.
riksdagens
befattning
med utrikes-
ärenden m. m.
(Forts.)

lika gärna nu som sedan, ber jag att få yrka bifall till en skrivelse om övervägande även i denna motions syfte.

Efter härmed slutad överläggning gjordes propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare, i enlighet med herr *Lindhagens* yrkande, därpå att riksdagen skulle i skrivelse till Konungen hemställa om ett övervägande i det syfte, som i motionen nr 216 avsåges; och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Mom. h).

Herr *Lindhagen*: Denna motion berör en gammal fråga, nämligen att man i samband med utrikesnämndens införande frantog konstitutionsutskottet rätten att granska vissa slags statsrådsprotokoll och sålunda ökade sekretessen mer än förut. Detta förhållande kommer väl icke i längden att få äga bestånd, och jag har därför påyrkat en återgång till den gamla ordningen. Jag yrkar sålunda avlåtande av en skrivelse om övervägande även i denna motions syfte.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna momentet hemställt samt vidare, enligt herr *Lindhagens* yrkande, därpå att riksdagen skulle i skrivelse till Konungen anhålla om ett övervägande i det syfte, som avsåges i motionen nr 218; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Mom. i).

Herr *Lindhagen*: Det här är nu den sista motionen och den går ut på, att även folket utanför riksdagen skall få någon upplysning om utrikespolitiska angelägenheter. Som jag anförde i mitt inledningsyttrande är motionens syfte att få till stånd en upprättelse för riksdagens menige och folket och låta dem få något inflytande på och någon kunskap om dessa frågor, så att de icke alltid bli överlämnade åt partibyråkratierna och regeringarna och sekretessen på höjderna.

Det har då först ifrågasatts, att utrikesministern skulle meddela allmänheten upplysning om de utrikespolitiska frågorna och förhållandena — detta såsom ett allmänt yrkande — och vidare i moment 2, att de så kallade blå böckerna skulle på något sätt revideras. Det är nämligen så, att dessa blå böcker, som mest röra sig om Nationernas förbunds förhållanden, hittills varit mycket ofullständiga. Man har sällan fått någon verklig redogörelse särskilt för skiljaktiga meningar från olika nationaliteter och dessutom ofta mycket ofullständiga uppgifter om vad Sveriges egna ombud företagit sig i en eller annan fråga. Det har också upplysts mig, att ibland vid redigeringen av dessa böcker framhållits från den högsta ledningen, att man icke borde ingå i olika detaljer. Böckerna redigeras, såsom det synes, ungefär som Nytt juridiskt arkivs lagstiftningsavdelning: man får alltid veta, vad till exempel majoriteten i lagutskottet yttrat men aldrig vad minoriteten yttrat. Det vill säga, det blir intet uttryck för det levande livet och hur frågorna verkligen ligga, utan det blir en sådan där schablonmässig majoritetsframställning, som utsuddar alla konturer. Ur en sådan handling kan man icke få någon upplysning utan bara ensidiga villomeningar. Därför behöver rättelse ske. Vidare böra folkförbundets tryckta förhandlingar — då det nu blivit vår högsta politiska instans — vara tillgängliga i de viktigaste biblioteken i riket.

Detta har också utskottet verkligen ansett vara riktigt men inte trott, att man behövde skriva till Kungl. Maj:t om den saken. Men då särskilt, efter de upplysningar jag nyss lämnat, instruktionerna för redigeringen ibland varit annor-

lunda och en önskan även i denna punkt rimligen bör kunna direkt framföras, ber jag att få sammanslå de bägge momenten i motionen och hemställa, att riksdagen måtte hos regeringen begära övervägande, i vad mån på ett fullständigare sätt än nu äger rum allmänheten må kunna få upplysning om de utrikespolitiska frågorna och särskilt dem, som röra Nationernas förbund.

*Ang.
riksdagens
befattning
med utrikes-
ärenden m. m.
(Forts.)*

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att därunder endast yrkats, att riksdagen måtte hos regeringen begära ett övervägande, i vad mån på ett fullständigare sätt än nu ägde rum allmänheten skulle kunna beredas tillfälle till upplysning om de utrikespolitiska frågorna och särskilt dem, som avsåge Nationernas förbund.

Sedermera gjordes propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare enligt berörda yrkande; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Då tiden nu var långt framskriden, beslöts på hemställan av herr talmannen att behandlingen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Herr talmannen tillkännagav, att juris doktorn och fil. licentiaten C. G. Melander erhållit begärt entledigande från sin anställning såsom notarie i kammarens kansli och att i följd av den sålunda uppkomna ledigheten i kansliet befordrats till notarier dels för tiden till och med den 19 innevarande maj kanslisten T. Vide, dels ock för tiden därefter till riksdagens slut kanslisten E. A. Carlén ävensom att till kanslist antagits notarien H. A. Palmer.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 4,48 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Lördagen den 3 maj e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 8 e. m.; och dess förhandlingar leddes till en början av herr andre vice talmannen.

Om
Konungens
rätt att börja
krig och sluta
fred.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 23, i anledning av väckt motion om ändrad lydelse av § 13 regeringsformen.

I en inom första kammaren väckt motion, nr 220, hade herr *Lindhagen* hemställt, att riksdagen beträffande Konungens rätt att »börja krig och sluta fred» ville för sin del besluta sådan förändring i 13 § regeringsformen, att uttrycket börja krig utginge samt riksdagen tillförsäkrades medinflytande på viktigare avgöranden till avvärjande av befarat angrepp och jämväl vid fredsslut.

I motionen hade tillika uttalats, att berörda paragraf torde kunna erhålla förslagsvis följande lydelse:

»Befaras ett angrepp eller är angreppet redan börjat eller förekommer fråga om Sveriges deltagande i något fredsslut, och är riksdagen ej samlad, varde riksdagen ofördröjligen inkallad. Beslut, som innan riksdagens sammankommande måste oundgängligen fattas, varde därefter underställt riksdagens godkännande. I övrigt skola åtgärder för avvärjande av ett befarat eller börjat angrepp så vitt möjligt samt villkoren för deltagande i ett fredsslut före avgörandet underställas riksdagens prövning. Om deltagande i fredsslut gälle därutöver vad i 12 § regeringsformen stadgats rörande träffandet av överenskommelse med främmande makter.»

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen i anledning av förevarande motion ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta utarbeta och för riksdagen framlägga förslag angående sådan ändring av § 13 regeringsformen, som dels, utan att strida mot de med medlemskapet i Nationernas förbund förenade förpliktelser, bringade dess lydelse i närmare överensstämmelse med den i § 74 regeringsformen uttryckta grundsatsen, att rikets krigsmakt icke borde ställas på krigsföt i annat syfte än för upprätthållande av vår neutralitet eller för avvärjande av befarat eller börjat angrepp, dels tillförsäkrade riksdagen medinflytande vid sådana avgöranden, som i det ifrågavarande grundlagsstadgandet avsåges.

Reservation hade avgivits av herrar *von Geijer*, *K. J. Ekman*, *Dahl* och *Pehrsson* i Göteborg, vilka på anförda skäl hemställt, att förevarande motion ej måtte till någon åtgärd föranleda.

Herr **Dahl**: Herr vice talman! Det torde vara psykologiskt starkt motiverat, att ödeläggande krigshändelser även hos ett folk, som icke omedelbart träffats av kriget, utlösa strävanden att söka i göriligaste mån förebygga krigsinledning och att dessa stävanden jämväl sträcka sig ut över författningens område. Redan 1871 under fransk-tyska kriget väcktes här i riksdagen förslag

i samma syfte som det förevarande, och det årets konstitutionsutskott gjorde det uttalandet, att »krig är ett ont, som endast av de mest tvingande omständigheter kan rättfärdigas». Om detta hade blivit en sanning redan under intryck av det då pågående kriget, huru mycket starkare skall denna sanning icke göra sig gällande efter det senaste tidsskedet? Det kan väl därför inte heller råda någon meningsskiljaktighet därom, att en regeringshandling, sådan som inledande av krig, som på det mest ödesdigra sätt ingriper i folkets liv, regelmässigt icke kan och bör åvägabringas annorledes än i samförstånd med folkets representation.

Om nu i allt fall skiljaktig mening har rätt angående det här framställda yrkandet, så grunda reservanterna sin mening närmast och främst på formella skäl. Vi anse för vår del, att i själva verket det syfte, som man avser att vinna genom det första ledet i detta skrivelseförslag, redan har blivit tillgodosett. Ty om icke formellt, så i realiteten begränsas tillämpningen av 13 § regeringsformen utan vissa konstitutionella och legala skrankor just på det sätt, utskottet syftar till.

Det kan ju väl förstås, att den tämligen positiva form, som 13 § regeringsformen erhållit, verkar utmanande och kan ge anledning till önskemål om någon jämkning i denna form. Men om man ser på den reella innebörden, finner man ju till en början lätteligen, att regentens befogenhet enligt denna bestämmelse liksom i övrigt beträffande regeringshandlingar begränsas av givna konstitutionella skrankor. Ett eventuellt beslut av regenten om inledande av krig kommer icke utanför konseljrummets dörrar, med mindre det föres vidare av det ansvariga statsrådet. Intet av de avgöranden, som bringa krigsbeslutet i verkställighet, kan ske, med mindre än att det ansvariga statsrådet biträder detsamma, och statsrådet har härutinnan att noga följa de anvisningar, som ges i avseende å dessa särskilda åtgöranden. Dessa anvisningar återfinnas i 63 och 74 §§ regeringsformen och i värnpliktslagen. Inskränkningar i fråga om möjligheten att bereda de först nödiga penningmedlen, att verkställa rekvisitioner och att uppbåda manskap äro här givna, och dessa inskränkningar hänföra sig, som bekant, till den förutsättningen, att kriget skall avse neutralitetsskydd eller landets försvar. Således har man här de garantier i realiteten givna, vartill utskottets skrivelse syftar. Reservanterna ha således närmast ansett, att en lagändring på sätt utskottet ifrågasätter icke är nödig.

Jag återkommer strax till en annan sida av denna sak, när jag skall med några ord beröra det förändrade läge, vari denna fråga kommit genom Sveriges anslutning till Nationernas förbund. Jag ber emellertid att i detta sammanhang med några ord få övergå till det andra ledet i utskottets hemställan. Där yrkas, att bestämmelser skola givas, som tillförsäkra riksdagen medinflytande vid sådana avgöranden, som i det ifrågavarande grundlagsstadgandet avses. Jag vill härutinnan endast erinra om att såväl i fråga om lyftande av kreditivet och verkställande av rekvisitioner som i fråga om det första bevaringsuppbådets sändande över landets gräns och andra uppbådets inkallande äro föreskrifter givna, att riksdagen dessförinnan skall ha blivit sammankallad. Det förutsättes således uttryckligen medverkan av riksdagen. Vill man gå längre och säga, att riksdagens förutgående medverkan skall för varje krigsfall förutsättas, då går man för visso längre, än möjligheten medger. Men en sådan innebörd ligger verkligen i utskottets avfattning, och därför är den efter min uppfattning icke rimlig. Det behöver ju icke här närmare utredas, huruledes ett neutralitetsbrott eller ett anfall från fienden kan nödvändiggöra en ögonblicklig militär motåtgärd, vilken icke medger ett inkallande av riksdagen, innan åtgärden måste av regeringen företagas. Det vore således alldeles orimligt att föreskriva, att för vidtagandet av nödvändiga försvarsåtgärder riksdagens medgivande skulle ha inhämtats.

Jag ber emellertid att till sist med några ord få beröra det samband, som

*Om
Konungens
rätt att börja
krig och sluta
fred.
(Forts.)*

Om
Konungens
rätt att börja
krig och sluta
fred.
(Forts.)

denna fråga har med Sveriges nuvarande medlemskap i Nationernas förbund. Utskottet har snuddat vid denna synpunkt, när utskottet säger, att det syftar till en sådan ändring av § 13 regeringsformen, som utan att strida mot de med medlemskapet i Nationernas förbund förenade förpliktelser bringar dess lydelse i närmare överensstämmelse med den i § 74 regeringsformen uttryckta grundsatsen o. s. v. Och denna sats hänför sig till ett uttalande, som återfinnes i motiveringen på sid. 29 och som lyder sålunda: »Med avseende å arten av de förpliktelser, som medlemskapet i förbundet medför, har sådan klarhet vunnits, som erfordras för att man med säkerhet skall kunna bedöma möjligheten och lämpligheten av att dels åt riksdagen tillerkänna viss medbestämmanderätt vid börjande av krig, dels i överensstämmelse med grunderna för § 74 regeringsformen formulerar de förutsättningar, under vilka Sverige kan tänkas inträda i krigstillstånd.»

Jag får medge, att jag blev ganska förvånad, när jag i utskottets betänkande fann detta så positiva uttalande. De förpliktelser, som här åsyftas, har man att söka uti dels tionde och dels sextonde punkten i förbundsakten. Tionde punkten stadgar skyldighet för medlemmarna att respektera och att mot alla angrepp utifrån upprätthålla samtliga medlemmars territoriella integritet och nuvarande politiska oberoende. Denna bestämmelse befanns innebära så pass stora äventyrligheter, att det, som kammaren torde erinra sig, påyrkades, att uttrycket skulle förmildras. Detta resulterade i att till förbunds församlingen, om jag inte missminner mig, den 25 september förlidet år framlades ett förslag till resolution i sådan riktning, som dock icke vann erforderlig anslutning och således icke blivit slutgiltigt godkänt.

Man är således redan på denna punkt, i fråga om de rent militära förpliktelserna, ingalunda på det klara med huru respektive medlemmars ställning definitivt kan komma att gestalta sig.

Men man har vidare att beakta den sextonde punkten, stadgandet angående de s. k. exekutiva åtgärderna. Däri föreskrives, att medlem, som griper till krig i strid emot förbundsakten, skall anses ha begått en krigshandling emot samtliga övriga medlemmar, att dessa skola omedelbart avbryta alla förbindelser med den fördragsbrytande staten, att förbundets råd skall föreslå de regeringar, saken angår, med vilka stridskrafter de skola bidra till de väpnade styrkor, som skola användas, att medlemmarna skola ekonomiskt understödja varandra gentemot den fördragsbrytande makten samt att de skola vidtaga erforderliga åtgärder för att underlätta fri passage för styrkor, tillhörande förbundsmedlem, som deltagit i gemensamma åtgärder. Således, även om jag bortser ifrån de stränga förpliktelserna enligt tionde punkten, åligger det enligt sextonde punkten, i vilken icke någon lättnad begärts, ostridigt förbundsmedlem dels att underkasta sig förslag ifrån rådet om de stridskrafter, han skall ställa till disposition, dels att vidtaga vissa ekonomiska repressalieåtgärder och dels att medge fri transitering av krigsförnödenheter och trupper. Detta är väl uppenbar krigsanledning, och sålunda ha vi här ett krigsfall, över vilket den egna styrelsen icke disponerar.

Det kan vara av värde att taga kännedom om hur den ärade motionären själv bedömt denna fråga. Han säger i motionen nr 146 i denna kammare vid årets riksdag just i anslutning till denna förpliktelse i förbundsaktens sextonde punkt följande: »Då vi trösta oss med att vi endast behöva deltaga i ekonomiska tvångsåtgärder samt medgiva genomfart för trupper och dylikt, blunda vi oskuldsfullt för att även sådana förhåvanden äro farliga saker. De äro halva krigsförklaringar, som kunna snubblande lätt leda oss in i krig även med vapenmakt.» Detta är herr Lindhagens egen uppfattning angående de risker, som äro förenade med Sveriges medlemskap i Nationernas förbund på grund just av föreskriften i sextonde punkten i förbundsakten, och likväl kan utskottet säga, att det är fullt

klarlagt, hur långt våra förpliktelser sträcka sig och att dessa förpliktelser icke skulle hindra en fullt fri disposition över frågan om krig och fred av de svenska statsmakterna. Så vitt jag kan finna, har Sverige just genom sitt medlemskap i Nationernas förbund betagit sig denna fulla disposition över frågan om krig och fred, och då kan man icke logiskt göra en sådan framställning, som utskottet här gjort, ty den kan icke effektueras.

Ganska märkligt är, att utskottet har kunnat förbise, vad utskottet självt på sid. 27 i sitt betänkande citerar ur det kommittéutlåtande, som avgavs år 1919 av tillkallade sakkunniga för utredning av frågan om utrikesärendenas behandling. Dessa kommitterade uttalade: »Huruvida Sverige kommer att inträda i ett förbund av denna art kan icke för närvarande bedömas» — det var Nationernas förbund, det gällde. »Men för den händelse, så skulle bliva fallet, är det tydligt, att grundlagsbestämmelser, som under alla förhållanden gjorde ett militärt inskridande mot annan stat beroende av riksdagens medverkan, svårligen läte förena sig med den varje förbundsmedlem åliggande förpliktelsen att under vissa eventualiteter ofördröjligen ställa till förbundets förfogande någon del av sin krigsmakt.» Här ha således dessa kommitterade, så vitt jag förstår, uttryckligen vitsordat, att man icke kan ovägerligen anknyta till riksdagens avgörande frågan om Sveriges inträdande i krig, under förutsättning, att Sverige anslöte sig till Nationernas förbund i enlighet med de bestämmelser, som då redan voro planerade. Nu har denna anslutning skett, och då inträder således detta omdöme av de kommitterade i full giltighet.

Jag bör kanske till vägledning erinra om att dessa kommitterade icke hade en ensidig sammansättning. Där sutto nämligen, bland andra, ordföranden för Sveriges socialdemokratiska parti herr Branting, en framstående liberal, herr von Zweigbergk, och nuvarande statsministern, vilka utan meningsskiljaktighet avgåvo detta sammanfattande omdöme.

Jag tror mig med vad jag nu yttrat, herr talman, ha givit skäl för den uppfattningen, att utskottets hemställan i den form, vari den nu föreligger, icke är tillräckligt övertänkt, för att den skulle kunna godtagas. Jag vill härmed icke ha sagt, att man icke möjligen kan i ett annat och klarare läge i fråga om Sveriges ställning i Nationernas förbund komma till en omformulering av grundlagen, som någorlunda kan tillfredsställa både motionären och utskottsmajoriteten, men så som förhållandena för närvarande ligga, vågar jag påstå, att klarheten icke är tillräcklig för att man bör avlåta en så beskaffad hemställan som den förevarande.

Jag anser mig därför, herr talman, ha goda skäl att yrka avslag på utskottets hemställan.

Herr Bergman, Johan: Den siste ärade talaren, som är reservant mot utskottets förslag, har gjort gällande, att det skulle saknas tillräckliga skäl för det yrkande, som utskottet här gjort. Jag ber då att få erinra därom, att Kungl. Maj:t själv den 31 december 1918 uppdrog åt en kommitté att bland annat utarbета förslag till åtgärder för åstadkommande och lagfästande av ett närmare samarbete mellan regering och riksdag m. m., och kommittén erhöi i uppdrag jämväl att utarbета förslag till ändring av § 13 regeringsformen i den riktning, som här är fråga om. Kungl. Maj:t har således själv erkänt, att det kan vara skäl att omarbета denna paragraf i regeringsformen så att den kommer i närmare överensstämmelse med § 74. Detta har naturligtvis skett därför, att denna paragraf, sådan den nu är formulerad, verkar som en anakronism i vår tid och icke står i riktigt god överensstämmelse med den anda, som genomgår vår regeringsform i övrigt. Emellertid blev, såsom redan anmärkts, det uppdrag, kommittén fick att utarbета förslag till ändrad lydelse av § 13 regeringsformen, icke utfört av kommittén, därför att man ansåg, att saken kommit i ett nytt läge på

*Om
Konungens
rätt att börja
krig och sluta
fred.
(Forts.)*

*Om
Konungens
rätt att börja
krig och sluta
fred.*

(Forts.)

den grund, att det förelåg förslag om inrättande av ett Nationernas förbund och att man icke visste, hur detta skulle komma att gestalta sig, huruvida Sverige eventuellt skulle inträda däri och om ett sådant inträde skulle medföra några förhållanden, som skulle kunna inverka på en sådan sak som denna. Under sådana omständigheter ansåg sig kommittén för det dåvarande icke behöva upptaga frågan om § 13 regeringsformen.

Nu har emellertid ställningen klarnat i avseende på den då oklara punkten. Nationernas förbund är ett faktum för länge sedan; Sveriges anslutning till det samma är också ett faktum, och under sådana förhållanden synes det, att logiken kräver, att man tar upp denna fråga igen till nytt övertvägande. Kungl. Maj:t har ju en gång anbefallt en utredning av saken, men av nämnda anledning låtit den anstå.

Det förslag, som nu föreligger från konstitutionsutskottets majoritet, står ju ingalunda på något sätt i strid emot Sveriges förpliktelser i Nationernas förbund. Jag anser mig icke behöva gå in på frågan, i vad mån Sverige kan anses ha militära förpliktelser på grund av förbundsakten. Den frågan spelar nämligen för den sak, det nu gäller, ingen egentlig roll, då förslaget ju, som vi se, innebär, att Kungl. Maj:t måtte låta utarbета och för riksdagen framlägga förslag angående sådan ändring av § 13 regeringsformen, som, *utan att strida mot de med medlemskapet i Nationernas förbund förenade förpliktelser*, bringar dess lydelse i närmare överensstämmelse med den i § 74 uttryckta grundsatsen o. s. v. Det är alltså redan förutsett, att i händelse de förpliktelser, Sverige eventuellt kan ha på grund av medlemskapet i Nationernas förbund, skulle visa sig innebära något hinder för en omarbetning av § 13 regeringsformen, sådan som man tänkte sig 1918, ändringen skulle gå ut på en sådan formulering, som tager hänsyn till dessa förpliktelser. Under sådana förhållanden kan jag icke se, att det ur den synpunkten föreligger det ringaste hinder att gå in på en sådan framställning som den, som här föreligger. Den är så försiktigt avfattad, så logiskt grundad i den föregående utvecklingen i detta avseende, att det förefaller mig, som om det vore svårt att göra någon sakligt grundad anmärkning mot den.

Jag tillåter mig därför föreslå, att riksdagen måtte bifalla utskottets förslag, sådant det i dag föreligger.

Herr Reuterskiöld: Herr talman! Den siste ärade talaren förklarade, att utskottets förslag var en logisk utveckling och stod i så logiskt sammanhang med det föregående, att det inte alls var farligt att bifalla detsamma. Den förste talaren i dag har redan påvisat, hur det var med logiken i förhållande till folkförbundsakten. Jag skall tillåta mig med några få ord belysa frågan om logiken i ett annat avseende.

Logiken skulle ju väsentligen ligga i att man bringar 13 § i överensstämmelse med 74 §. Men de stå icke i strid med varandra ens nu, och här skulle man då företaga något, som är alldeles överflödigt eller överhuvud taget icke låter sig göra? 74 § talar om rekvisitionsrätten, och denna rekvisitionsrätt är i grundlagen ställd i samband med vissa villkor, införda på samma gång som den omformulering av 74 § skedde, varigenom rekvisitionsrätten utsträcktes. Från början avsåg paragrafen endast sammanskott av födande varor åt trupp under marsch. Detta var för litet, och därför ville man utvidga rekvisitionsrätten till den, som nu finnes, sålunda till att icke blott gälla sammanskott av födande varor åt trupp under marsch — det stod dessutom uttryckligen, att trupp i övrigt skulle förses med nödvändiga varor från på förhand samlade förråd. Men när man ville utsträcka rekvisitionsrätten med avseende å föremålet, ville man ha en garanti för att denna rätt icke skulle komma att underlätta krigsföretag med den värnpliktiga armén och speciellt med den. Det var därför nödvändigt att med avseende å de medel, som rekvisitionsrätten innebar, och med fäst av-

seende å möjligheten av krig i Sverige — ty det är endast inom svenska landmärens rekvisitionsrätten enligt § 74 har någon betydelse — uppställa det villkor angående rekvisitionsrätten, som nu finns i 74 §, med hänsyn till de fall, då rekvisitionsrätten får tagas i anspråk. Men att därifrån draga den slutsatsen, att 74 § ger några riktlinjer för svensk utrikespolitik, det är alldeles icke görligt. 74 § tillhör den serie av paragrafer, som tala om inskränkningar i Konungens och regeringens makt över finanserna, Konungens och regeringens makt över prestationer från folket, men det finns icke något i sammanhanget, som antyder, att det är tal om någon utrikespolitik eller någon princip för denna. Att säga, att 74 § skulle innehålla principer för vår utrikespolitik, då paragrafen varken med hänsyn till sitt innehåll eller sitt sammanhang handlar om utrikespolitik, förefaller mig vara en logik, som jag åtminstone har svårt att förstå. Frågan om krigsmaktens användning till försvar eller angrepp är en sak, en helt annan den om politikens inriktande på fred eller krig eller neutralitet; ingen inskränkning i rätten att använda krigsmakten kan tolkas med fog som legal fingervisning angående politiken. Regeringsformens 12 och 13 §§ handla om denna utrikespolitik, och där är enda platsen för sådana bestämmelser. Att man då skall skriva till Kungl. Maj:t med begäran att 13 § skall ändras, så att den kommer i överensstämmelse med finansparagraferna och en princip, som icke finns uttalad i dessa, förefaller mig besynnerligt. Jag kan inte se annat än att Kungl. Maj:t måste lägga en sådan framställning till handlingarna och säga: »Detta är ineffektuerbart. Det kunna vi icke göra någonting vid.» Och det synes mig, att riksdagen icke borde utsätta sig för någonting sådant. En annan sak vore det, om den åsyftade begränsningen i Konungens makt enligt § 13 begärdes i och för sig, men så är icke fallet.

Då det således varken med hänsyn till folkförbundsakten eller till innehållet i § 74 finns någon logik i förslaget, kan jag just icke se, att det är så vidare rekommenderbart. Hade jag haft äran att vara närvarande i utskottet, då denna fråga var föremål för behandling — jag var emellertid förhindrad och har alltså icke deltagit i utskottets behandling av frågan — skulle jag hava yrkat avslag på detta och följaktligen även reserverat mig mot utskottets hemställan. Jag hade emellertid icke befunnit mig bland dem som nu stå för den reservation, som nu är avgiven, ty jag kan icke heller inse, att vad där är sagt, i alla punkter åtminstone, är riktigt. Då den inledes med en erinran om det »utomordentliga statsrådet» och det säges, att Konungen själv där är föredragande, kan det ju hända, att för ett tjugotal år sedan så ansågs vara fallet, men enligt min mening åtminstone är det en läsning av paragrafen, som icke är riktig, och då synes mig den garanti, som man har däri, att Konungen själv är »föredragande», icke vara mycket värd. Hela det »utomordentliga statsrådet» är intet annat än ett namn.

Det finns emellertid en annan synpunkt, som för mig är avgörande, och det är den, att erfarenheten från riksdagsbehandlingen av traktatfrågor och överbud taget av utrikespolitiska frågor är den, att riksdagen icke blivit något annat än en inregistreringsmyndighet. Om vi erinra oss det ryska handelsavtalet, som i dag behandlats, kan det icke förnekas, att inom såväl riksdagen som utskottet en stark opposition restes, utan att dock någon yrkat avslag på förslaget av det enkla skälet, att det förelåg ett fullbordat faktum, såsom nästan alltid är förhållandet på det utrikespolitiska området. Och det är ej ett enastående fall. Hur var det med Spetsbergstraktaten, som remitterades till utskottet? Hur är det med arbetsorganisationens traktater? med alla övriga traktater? Alltid säger utskottet, att riksdagen bör tillstyrka med eller utan motivering. Den åsikten, att ingen motivering behöves, är fullkomligt riktig, om man går ut ifrån att riksdagen bara har att säga ja och icke kan säga nej.

Om
Konungens
rätt att börja
krig och sluta
fred.
(Forts.)

Jag för min del anser, att man icke bör öka formaliteterna, framför allt icke sådana formaliteter, som äro onödiga. Med avseende å en sådan situation, då det gäller krig och fred, blir en bestämmelse i grundlagen, att frågan skall hänskjutas till riksdagen, även om den ej är samlad, en formalitet, som är av ondo. Det kommer att ske ändå, när det behövs och när det är möjligt, men det kan icke komma att ske i andra fall, alla regler till trots.

Jag ber, herr vice talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan.

Herr **Dahl**: Endast några ord som replik till herr Bergman.

Herr Bergman förmenade, att utskottets hemställan vore fullt logiskt avfattad, och han erinrade om att utskottets kläm innehölle ett förbehåll om att den ifrågasatta lydelsen av § 17 regeringsformen icke får strida emot de med medlemskapet i Nationernas förbund förenade förpliktelserna. Samtidigt förklarade han, att han lämnade alldeles åsido, huruvida dessa förpliktelser kunde för Sverige medföra skyldighet att under viss förutsättning inträda i krig eller icke. Men om han lämnar detta åsido och så beaktar, att sista ledet i utskottets hemställan uttryckligen syftar till att riksdagen skulle erhålla medinflytande i de krigiska avgörandena, då torde han likväl få lov att medge, att här finnas brister i logiken. Ty om man begär medinflytande för riksdagen i alla avgöranden om krig och fred men likväl måste medgiva, att vissa avgöranden kunna följa automatiskt av medlemskapet i Nationernas förbund, då kan sista ledet i utskottets hemställan icke effektueras.

Under alla förhållanden menar jag, att innan man går in på att söka jämka på ifrågavarande bestämmelser, skulle det väl vara önskvärt, att frågan om den verkliga innebörden av Sveriges förpliktelser på grund av inträdet i Nationernas förbund blivit klarlagd. Jag tror således, att det icke är någon som helst brådska med denna fråga, och detta så mycket mindre, som detta är sista riksdagen i perioden. Det kan alltså icke bli något slutgiltigt grundlagsstadgande förrän om fyra år. Man har sålunda mycket god tid på sig att närmare överväga denna fråga, än vad som uppenbarligen skett, då utskottet stannade för denna hemställan.

Herr **Winberg**: Jag tillåter mig först säga några ord med anledning av den duell, som uppstått mellan två professorer här i kammaren.

Det är ju i regel så, att då våra professorer råka ihop, är det litet riskabelt för vanliga människor att vara i närheten. Nu är det vid detta tillfälle så olyckligt, att professor Reuterskiöld icke varit med i konstitutionsutskottet vid ärendets behandling, och därför är det ganska naturligt, att utskottet fattat ett oklokt beslut, och lika naturligt är att herr Reuterskiöld nu, då han icke varit i tillfälle att avgiva reservation, uppträder i denna fråga, under det att han i regel brukar uraktlåta detta, då han har reserverat sig mot utskottets utlåtande. Ännu ett ord, innan jag går ifrån professorerna. Herr Reuterskiöld förklarade, att det börjar mer och mer bliva så, att riksdagen inskränker sig till att bliva något slags inregistreringsmyndighet och att riksdagen i allmänhet ställes inför ett fullbordat faktum, åtminstone i fråga om utrikespolitiska angelägenheter, och att det således icke vore av mycken betydelse med riksdagens uppträdande. Det förvånar mig då synnerligen mycket, att professor Reuterskiöld i här föreliggande fråga kom till det resultatet att yrka avslag på förslaget, då det, såvitt jag förstår, söker att i denna speciella fråga förebygga, att riksdagen i de viktiga ärenden, som här skulle avhandlas, skulle komma att ställas inför ett fullbordat faktum och spela rollen av ett inregistreringsverk.

Om man sedan övergår till själva sakfrågan, vill jag en smula undersöka de skäl, som till exempel från reservanternas sida hava uppräknats rörande de ga-

rantier, som från Konungens sida måste iakttagas, för den händelse han vill börja krig, att han icke kan göra mer än det och det i fråga om de ekonomiska resurserna, förrän riksdagen har hörts. Jag ber då att få erinra om att det är just där som vi ha den springande punkten, att riksdagen icke skall bli ställd inför ett fullbordat faktum. Det finns inga garantier för att kriget icke kan fullföljas med verklig kraft beträffande ekonomiska möjligheter förrän riksdagen hörts, men vad finns det för garanti för att ett förhastat krigsbeslut kan fattas, då det är möjligt att utan riksdagens hörande börja kriget? Det är icke så lyckligt ställt, att riksförsamlingarna hava så pass mycket stål i ryggen, att de alltid, då de inkallas i en sådan situation och ställas inför ett fullbordat faktum, verkligen besluta, att det påbörjade kriget skall avbrytas, då den kritiska tidpunkten redan är överskriden, ty då hava församlingarna i regel med mer eller mindre tungt hjärta och större eller mindre opposition funnit sig i att vara med om vad som redan varit påbörjat. Då man sålunda hänvisar till allt detta, rör det icke själva saken, ty själva huvudpunkten är att överhuvud taget förhindra krigets början.

Beträffande nu föreliggande utskottsutlåtande förefaller det mig verkligen så pass urvattnat, att icke ens en representant för den s. k. nya bondedemokratien borde hava något emot att underskriva ett sådant. För det första skymtar här liksom nästan alltid annorstädes Nationernas förbund, och det är mycket intressant att iakttaga under senare tid, att när motståndarna till varje reformförslag, som överhuvud taget kunna förekomma, icke hava några andra argument att tillgripa, komma de alltid med Nationernas förbund och undra, om det överhuvud taget är förenligt med vårt medlemskap i Nationernas förbund att vidtaga den eller den åtgärden. Snart går det väl så långt, att man icke vågar sig ut, sedan det blivit mörkt, utan att först undersöka, huruvida det står i överensstämmelse med vårt medlemskap i Nationernas förbund.

Bortsett från detta är det också ett par mycket flytande uttryck i utskottets hemställan i dess senare del nämligen när man säger, att rikets krigsmakt icke bör ställas på krigsfot i annat syfte än för upprätthållande av vår neutralitet eller för avvärjande av befarat eller börjat angrepp. Det där uttrycket »befarat angrepp», vad innehåller egentligen det om icke nästan alla möjligheter! I det stora världskriget deltog 16 eller 17 nationer, och ni läste likaväl som jag, huru konsekvent alla dessa 16 eller 17 nationer förde försvarskrig. Om någon nation hade börjat kriget, var det alltid för att avvärja ett »befarat angrepp» från någon annan nations sida. Jag skulle kunna taga exempel även från vår svenska historia från 1788 års svensk-ryska krig. Kungl. Maj:t hade vid det tillfället icke rätt att börja anfallskrig, och sedan härarna stått vid den finsk-ryska gränsen och de envisa ryssarna icke börjat skjuta, så förmåler historien, att man lät kläda ut några finnar till ryska soldater, som fingo gå över på ryska sidan och börja skjuta, och genast hade man ett försvarskrig! Detta är icke några amsagor utan det förekommer i historiska skrifter, som anses hava ganska stor auktoritativ innebörd.

Emellertid må det med detta vara hur det vill. Nu anser man i allmänhet, att denna sak icke har så ofantligt stor betydelse, ty närmast beror det på de olika folken, på staternas invånare, huruvida det finns möjligheter för vederbörande att börja krig eller icke. Men med exemplen för ögonen från den gångna tiden så bör det vara klart, att det är absolut nödvändigt för att i möjligaste mån förhindra förhastade åtgärder i denna riktning, att man borttar den rätt för Konungen att börja krig, som han hittills haft.

Jag förstår icke reservanterna, som sätta sig emot detta. Är det på grund av någon sorts obligation för Kungl. Maj:t, eller vad kan det medföra för fara? Jag kan verkligen icke förstå det. Det är väl den minsta åtgärd man kan företaga för att trygga närmast det svenska folket mot att på detta sätt kunna

Om
Konungens
rätt att börja
krig och sluta
fred.
(Forts.)

Om
Konungens
rätt att börja
krig och sluta
fred.
(Forts.)

komma in i några förvecklingar och bliva ställt inför ett faktum, som herr Reuterskiöld behagade uttrycka sig.

Det skulle vara en hel del att anmärka mot reservanternas argumentering i övrigt, men jag skall icke gå in på detta, ty jag tycker, att saken är fullt klar. Det är en anomali från gångna tider, som man här har att göra med och som man skall taga bort ur grundlagen, och jag måste beklaga, att en person med ett sådant snille och sådana kunskaper i statsrätt och folkpsykologi och allt sådant som en professor Reuterskiöld fortfarande står på den ståndpunkten, att icke ens en sådan här liten reform är av behovet påkallad. Den där ståndpunkten erinrar mig om ett gammalt historiskt uttalande, som fälldes någon gång nere i Judalandet för ett par tusen år sedan till en person: »För mycken lärdom har gjort dig rasande.» Jag tror nu inte, att man i detta fall precis behöver tolka alltför mycket efter bokstaven uttrycket: »för mycken lärdom», utan kanske man kan säga: »för illa smält lärdom».

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Bergman, Johan: Herr vice talman! Herr Reuterskiöld och herr Dahl hava bägge angripit mig å logikens vägnar. Herr Reuterskiöld fann bristen på logik ligga däri, att utskottsmajoriteten gjort gällande, att § 13 i regeringsformen icke står i riktigt god överensstämmelse med § 74 i regeringsformen. Han utvecklade hurusom dessa paragrafer handla om helt olika saker, i det § 74 handlar om finansiella frågor, och förmenade att de alltså icke skulle kunna stå i motsatsförhållande. Det kan låta sig sägas, att § 74 formellt handlar om finansiella frågor, men i realiteten gäller den också något mer. Det står här i konstitutionsutskottets utlåtande, att man skall ställa § 13 regeringsformen i närmare överensstämmelse med den i § 74 regeringsformen uttryckta *grundsatsen* o. s. v. Det är väl alldeles omöjligt att förneka, om man läser § 74 regeringsformen, att den förutsätter den grundsats, som här är omtalad, att rikets krigsmakt icke bör ställas på krigsfot i annat syfte än för upprätthållande av vår neutralitet eller för avvärijande av befarat eller börjat angrepp, och att däri även ligger den meningen, att riksdagen skall hava medinflytande i sådana avgöranden. Grundsatsen är implicerad i denna paragraf, även om paragrafen i övrigt formellt handlar om andra saker. Vill man göra gällande, att den det oaktat redan står i överensstämmelse med § 13, kan man ju, om man skall ge sig in på sådana formalistiska hårklyverier, svara att konstitutionsutskottet ju endast yrkar, att den skall bringas i *närmare* överensstämmelse. Låt vara alltså, att den redan står i en viss överensstämmelse, den bör emellertid bringas i närmare överensstämmelse med § 74. Ja detta sista betraktar jag själv såsom hårklyveri, men svaret kan ju få gå i samma stil som angreppet.

Vad herr Dahls kritik beträffar, utgick den från en annan utgångspunkt. Han finner den logiska motsägelsen ligga däri, att jag yrkar, att riksdagen skulle äga medinflytande på Konungens beslut att börja krig, men på samma gång erkänner, att det skulle kunna tänkas förhållanden, beroende på medlemskapet i Nationernas förbund, som skulle kunna skapa undantagsfall, vilka gjorde det nödvändigt att Konungen, d. v. s. Konungen i statsrådet, regeringen, hade rätt att utan riksdagens hörande, då ärendet vore brådskande, vidtaga nödiga åtgärder. Häri ligger dock ingen brist på logik. Det har nämligen utsagts från första början, att eventuella förpliktelser till följd av medlemskapet i Nationernas förbund måste respekteras, men att, om något undantag skulle vara ofrånkomligt av den anledningen, man åtminstone i alla andra avseenden bör tillämpa den grundsats, som vi anse vara den tidsenliga i detta avseende. Jag har visst icke sagt, att det överhuvud behöver förekomma något sådant undantag, men för den händelse det skulle visa sig under utredningens gång att så vore förhål-

landet, är en reservation gjord för det fallet, då det står: »utan att strida mot de med medlemskapet i Nationernas förbund förenade förpliktelser». Det skulle i så fall vara ett tvångsläge, ur vilket man icke kunde komma på grund av vår ställning i Nationernas förbund. Skulle här kunna talas om någon brist i logiken, ligger den i varje fall icke hos oss. Jag kan sålunda icke alls finna, att jag i mitt försvar för utskottsmajoritetens ståndpunkt gjort mig skyldig till någon bristande logik vare sig i ena eller andra fallet.

*Om
Konungens
rätt att börja
krig och sluta
fred.
(Forts.)*

Vad herr Winbergs anförande beträffar, torde jag icke behöva vända mig emot detsamma, då han ju kom till samma slutsats som utskottsmajoriteten. Men då han med sin kritik vänt sig mot en viss passus i utskottets utlåtande, vill jag endast påpeka, att han vänder sig emot något, som endast innebär ett av utskottet gjort referat. Det står, att i § 74 regeringsformen är den grundsatsen uttryckt, att rikets krigsmakt icke bör ställas på krigsfot i annat syfte än för upprätthållande av vår neutralitet eller för avvärjande av befarat eller börjat angrepp, samt att den tillförsäkrar riksdagen medinflytande vid sådana avgöranden, som i det ifrågavarande grundlagsstadgandet avses. Detta är ju en tankegång, som ligger i denna paragraf, och det är den tankegången som refereras. Frågan huruvida § 74 regeringsformen bör ändras eller icke, den frågan föreligger icke i dag.

För övrigt vill jag säga, att om man talar om sådana förhållanden, som förelågo år 1788 och om Gustav III:s något teatraliska sätt att börja krig, är detta likaväl en anakronism, synes det mig, som att här försvara den nuvarande formuleringen av regeringsformens § 13 som väl alla ändå måste erkänna vara ett gammalt relik från tider med en helt annan åskådning. De som anse detta relik bör bibehållas, synas mig hysa en alldeles överdriven vördnad för ålderdomliga former, något som svenska folket i allmänhet knappast torde sätta så stort värde på. Vi äro här i Sverige benägna att se sakerna mera realistiskt, och då det förekommer något av denna ålderdomliga art, som visserligen kanske numera i sak icke betyder så mycket men som dock står i strid mot gängse åskådning, lära vi icke behöva känna oss förhindrade att genom en lämplig modernisering ställa det i bättre överensstämmelse med nu gällande åskådning. Det är för mycken respekt för en gammal formel att i vår tid försvara denna paragrafs lydelse, då det ju icke är något som helst reellt intresse, som genom den föreslagna förändringen angripes eller äventyras.

Jag tillåter mig, herr vice talman, att vidhålla mitt yrkande om bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr andre vice talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt; och förklarade herr andre vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller, vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 23, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan.

Om
Konungens
rätt att börja
krig och sluta
fred.
(Forts.)

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 45;

Nej — 25.

Föredrogos ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 35, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Konungen rörande åtgärder i syfte att ombilda jordbrukarbanken till en verklig jordbrukets bank m. m.; och

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till materiell för det fysikalisk-kemiska laboratoriet vid universitetet i Uppsala m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo och företogs punktvis till avgörande bankoutskottets utlåtande nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa understöd och pensioner, att utgå av postmedel eller trafikmedel.

Punkten 1.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2.

Om
understöd åt
änkefru
J. F. Giertz.

I punkt 2 av en till riksdagen avlåten, den 7 mars 1924 dagtecknad proposition, nr 99, som hänvisats till bankoutskottets förberedande behandling, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för samma dag, föreslagit, att riksdagen måtte medgiva, att förra sorteringsbiträdet hos generalpoststyrelsen änkefru *Jenny Fatima Giertz, född Scheenholm*, finge från och med den 1 januari 1924 tillsvidare under sin återstående livstid, utöver henne förut tillerkänt årligt understöd av 600 kronor, åtnjuta ett ytterligare understöd av 250 kronor för år, att utgå av postmedel.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten av angivna orsaker hemställt, att Kungl. Maj:ts ifrågavarande framställning icke måtte av riksdagen bifällas.

Herr statsrådet **Lübeck**: Herr vice talman! Bankoutskottet har på denna punkt icke ansett sig kunna följa Kungl. Maj:t, och då jag vill hoppas, att första kammaren icke skall visa sig lika hårdhärtad som bankoutskottet, tillåter jag mig taga kammarens tid och uppmärksamhet något i anspråk.

Den person, vilkens pension här är i fråga, änkefru Giertz, har tidigare åtnjutit en pension av 600 kronor, och Kungl. Maj:t har begärt, att den skulle höjas med 250 kronor, detta helt enkelt på den grund, att levnadskostnaderna nu äro sådana, att pensionen rimligtvis icke räcker till för hennes försörjning, och att det tillkommit omständigheter, som gjort, att de formella skäl, som annars skulle kunna anses utgöra betänkligheter mot en sådan förhöjning, i förevarande fall icke kunde anses föreligga. Generalpoststyrelsen har framhållit, att om personen i fråga blivit pensionerad i egenskap av ordinarie tjänst innehavare, i stället för såsom extra ordinarie, skulle hon fått 880 kronor i pension, och det är en mycket ovanlig tillfällighet, att en tjänsteman, som har över 30 tjänsteår och 63 levnadsår, blir pensionerad såsom extra ordinarie. De konsekvenser, som

kunde vara förenade med ett bifall till framställningen, torde kammaren därför finna vara ytterst ofarliga. Vidare togs, när pensionen bestämdes till 600 kronor, hänsyn till att hon efter sin avlidne make, en postmästare, fått en änkepension, som uppgick till 300 kronor.

Efter det att den reducerade pensionen bestämts, ha emellertid inträffat förhållanden, som gjort att, såsom redan tidigare berörts, Kungl. Maj:t nu ansett sig kunna föreslå en förhöjning i detta särskilda fall. Riksdagen har nämligen vid tvenne tillfällen, ena gången 1921 på grund av enskild motion och andra gången år 1923 på grund av kungl. proposition, medgivit full pension till kvinnliga tjänstemän, som tidigare haft änkepension, båda gångerna efter tjänstemän i postverket. Och den omständigheten, att änkefru Giertz, då pensionen bestämdes, fick den reducerad på grund av att hon samtidigt hade änkepension, kan sålunda icke längre åberopas såsom skäl för att hennes pension skulle sättas till ett reducerat belopp.

Utskottet har också erkänt, att förhållandena i detta fall varit behjärtansvärda, men har ansett sig av principiella skäl icke kunna gå med på framställningen. Jag hemställer emellertid, om icke kammaren skulle kunna finna, att de kousekvenser, som skulle följa av bifall till Kungl. Maj:ts förslag, äro synnerligen litet betydande, och att följaktligen riksdagen här, såsom ju ofta förekommit, skulle kunna låta de ömmande omständigheterna tala. Jag skall icke ytterligare så mycket trycka på dessa omständigheter, men får kanske tillägga, att gumman fyller 76 år om måndag, och jag tycker, att kammaren kunde kosta på sig att fira hennes födelsedag genom att bifalla Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Gustafsson, Karl: Jag har egentligen ingenting att säga emot vad herr statsrådet nu anför, ty det är nog så, att riksdagen åtskilliga gånger fört gått med på förhöjning av pensioner. Men denna gång har utskottet icke kunnat finna skäl för att tillstyrka förslaget, och till följd därav vill jag endast yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Julin: Det är icke mycket att tillägga till vad herr statsrådet sagt i denna sak. Men det bör kanske framhållas, att det här rör sig om en gammal gumma, som nu är på sitt 76:e år, en postmästaränka, som på 70-talet före ingånget äktenskap tjänstgjorde i postverket och sedan efter sin makes död på nytt tog upp sitt postarbete och som sedan blivit kvar i postverkets tjänst mer än 30 år. Hon blev mycket riktigt pensionerad av 1912 års riksdag, och på den tiden var ju dessa extra tjänstemäns pensionering något högst ovanligt, så att, när generalpoststyrelsen då gick in med framställning om att riksdagen skulle bevilja pension, sökte den i bästa välmening efter allt, som kunde göra beloppet så lågt som möjligt, för att riksdagen skulle gå med på det. Riksdagen har sedermera visat en större förståelse för sådana saker och låtit de få tjänstemän, som bli pensionerade, ehuru de stå på extra stat, få full pension, om deras tjänsteår berättigar dem därtill. Här är alltså en ren felräkning av generalpoststyrelsen, visserligen gjord i största välmening, men dock en felräkning, som riksdagen har i sin makt att rätta. Denna felräkning gjordes på det sätt, att man sade: »Eftersom denna postmästaränka har en änkepension på 300 kronor, så låt oss räkna bort från hennes fulla pension detta belopp, 300 kronor, och giva henne återstoden, 600 kronor!» Felräkningen består givetvis däri, att man rör sig med pengar, som staten icke har ett dugg med att göra. En änkepension är icke något, som staten giver en änka, utan en pension, som uppkommit genom till fullo inbetalda änkepensionsavgifter, erlagda av ankans man. Det är alltså icke någon av staten skänkt verklig pension utan en livförsäkring kan man säga. Sedan har man emellertid kommit underfund med det fel, som

*Om
understöd åt
änkefru
J. P. Giertz.
(Forts.)*

Om
understöd åt
änkefru
J. F. Giertz.
(Forts.)

begåtts, och i senare inträffade fall har man, såsom statsrådet utvecklade, underlåtit att på detta sätt nedskriva ett pensionsbelopp, därför att vederbörande åtnjuter en änkepension.

Då det således står i riksdagens makt att här göra rättelse av en tidigare felräkning, hemställer jag till kammaren, att den måtte bifalla Kungl. Maj:ts förslag i ämnet.

Herr Vindahl: Jag ber att få fästa kammarens uppmärksamhet på att det vore tämligen egendomligt, om kammaren, 10 år sedan riksdagen fattat beslut i ett ärende och tillerkänt en befattningshavare en viss pension, kommer och ändrar på detta och försöker anlägga andra synpunkter än dem, som tillämpats under de senare 10 åren. På detta sätt bryter man givetvis alldeles sönder vad en gång beslutits, och jag undrar i fall man tillämpar den taktiken, vilka beslut för framtiden kunna anses riktiga eller bli bestående, allra helst i fråga om pensioner, som äro så ytterligt ömtåliga ärenden i och för sig. Det blir en fullkomlig karusell, om man skall göra på detta sätt, då man icke kan veta, vart det skall leda eller till vad resultat man slutligen kommer. Jag ber följaktligen att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr andre vice talmannen i enlighet med föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning; och förklarade herr andre vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller, vad bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 37 punkten 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning.

Sedan herr talmannen infunnit sig och övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, företogs omröstningen, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 40;

Nej — 38.

Punkterna 3—6.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare medel till gäldande av statens anstalts för pensionering av folkskollärare m. fl. förvaltningskostnader.

Vad utskottet i detta utlåtande hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande bankoutskottets utlåtande nr 41, i anledning av vissa framställningar rörande pensioner och understöd.

Punkterna 1—3.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 4.

I en inom andra kammaren av herr *Lovén* väckt motion nr 66 hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att till f. d. städerskan vid postverket i Malmö *Kjerstin Hansson* skulle under hennes återstående livstid av postmedel utgå ett understöd från och med år 1922 av 500 kronor årligen.

Ang.
understöd åt
förra städers-
skan *Kjerstin*
Hansson.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på åberopade grunder hemställt, att riksdagen, i anledning av förevarande motion II: 66 måtte medgiva, att förra vagnstäderskan hos postverket *Kjerstin Hansson*, Malmö, finge från och med den 1 juli 1924 under sin återstående livstid av postmedel uppbära ett årligt understöd av tvåhundrafemtio kronor.

Reservation hade anmälts av herr *Vindahl*, som på grund av innehållet i generalpoststyrelsens uti ärendet avgivna utlåtande hemställt, att ifrågavarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr **Vindahl**: Herr talman, mina herrar! Om de skäl, som motionären här framfört till grund för sin motion och framställning vore riktiga, skulle det säkerligen icke vara mycket att säga om saken, utan säkerligen skulle vi alla vara ense om att den borde bifallas. Men om man tager del av vad generalpoststyrelsen säger om saken, kommer man till ett helt annat resultat. Den säger nämligen, att »Hanssons arbete har, enligt av postdirektionen i Södra distriktet lämnad uppgift, icke varit fritt från anmärkningar. Upprepade gånger hava klagomål förekommit mot hennes sätt att förrätta städningen i postvagnarna, i anledning varav, då Hansson icke låtit sig rättas av gjorda föreställningar, postdirektionen ansett sig böra anskaffa annan vagnstäderska.» Därav utläser jag, och det är tämligen tydligt, att hon, trots upprepade anmärkningar, icke låtit sig rättas, och att det slutligen resulterat i att tålmodet brutit och hon avskedats från sin tjänst. Att under sådana förhållanden — låt vara, att hon har lång tjänstetid — ändå sedermera lämna pension eller understöd åt denna person, som skött sin tjänst på detta sätt, har jag för min del icke kunnat vara med om eller vill på något sätt medverka därtill. Jag har nämligen den åsikten, att ett av grundvillkoren för pensionering i allmänhet och allra helst då personen i fråga icke är pensionsberättigad, måste vara, att denne har bakom sig en väl vitsordad tjänstgöring. Har han icke det, kan pension icke heller gärna beviljas.

Då jag för min del icke vill vara med om att uppmjuka detta grundvillkor på något sätt, har jag i detta ärende avgivit en reservation, och på grund av vad generalpoststyrelsen omförmält, har jag ansett, att förevarande motion icke bör föranleda till någon riksdagens åtgärd och ber, herr talman, att få yrka bifall till min reservation.

Herr **Björnsson**: Det förhåller sig verkligen, såsom herr *Vindahl* sagt, så att man icke utan viss tvekan kan vara med om att förorda pension till en befattningshavare, som blivit avskedad från statens tjänst på grund av tjänstefel. Men man får komma ihåg, att det här gäller icke en ordinarie befattningshavare utan en extra ordinarie, som kan avskedas utan laga rannsaking och dom. Ja, som kan avskedas snart sagt när som helst, redan för minsta förseelse i tjänsten. Då denna person icke desto mindre fått lov att tjänstgöra i 31 år, måste man naturligtvis därav draga den slutsatsen, att de fel och förseelser,

Ang.
understöd åt
förra städer-
skan Kjerstin
Hansson.
(Forts.)

hon gjort sig skyldig till, inträffat under de senare åren av denna långa tjänstetid, och det är väl också allt för troligt, att man kan tillskriva tjänstefelen denna kvinnas ålder och de besvärliga omständigheter, under vilka hon för övrigt har levat. Den tjänstgöring hon haft har för övrigt varit ganska tröttande. Hon har bl. a. haft att städa postvagnar tidigt på morgonen, innan morgontågen gå, och det är ju en företeelse, som icke är alltför sällsynt, att äldre kvinnor börja mista sinnet för noggrann renlighet; det är väl bland annat detta, som man lagt henne till last. Det har under dessa förhållanden förefallit majoriteten i utskottet, som om det skulle vara ett allt för hårt straff, om denna kvinna efter 31 års tjänst skulle helt och hållet gå förlustig en pension, som, efter de regler, som på senare tid tillämpats, skulle belöpa sig till 500 kronor om året plus tillägg av olika slag, bland annat dyrtidstillägg. Det bleve, kort och gott, en mycket hård bestraffning, icke blott en gång för alla utan årligen återkommande under hennes återstående livstid, och det förefaller, som om staten, för den relativt långa tid hon tjänstgjort utan anmärkning, vilken tid uppenbarligen måste utgöra en stor del av dessa 31 år, borde känna sig förpliktad att giva henne något understöd på hennes ålderdom.

Bankoutskottets majoritet har emellertid på det sättet tagit hänsyn till de anmärkningar, som gjorts mot hennes tjänstgöring, att den nedsatt det reguljära pensionsbeloppet på 500 kronor till hälften. Denna människa får således, tack vare de anmärkningar, hon låtit komma sig till last, endast 250 kronor plus därå kommande dyrtidstillägg, och det förefaller mig vara ett tillräckligt hårt straff för de förseelser hon kan ha gjort sig skyldig till. Jag tror, att kammaren skulle göra sig skyldig till en stor och orimlig hårdhet, om den icke i likhet med andra kammaren följde bankoutskottets majoritet, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den framställning utskottet gjort.

Herr **Widell**: Jag hade litet svårt att följa med den föregående ärade talaren i hans resonemang. Han började med att säga, att visserligen framhålles av generalpoststyrelsen, att personen i fråga gjort sig skyldig till försumlighet, men då hon i alla fall fått tjänstgöra mer än 30 år, kan det icke ha varit så svårt med det, och sannolikt berodde det helt enkelt på hennes ålder, att hon icke längre kunde på tillfredsställande sätt sköta sin tjänst. Sedan talaren yttrat detta, förklarade han, att utskottet i alla fall ansåg, att, på grund av den försumlighet hon gjort sig skyldig till ville man icke tillerkänna henne 500 kronors pension om året utan prutade ned den till 250 kronor. Jag har svårt att se, hur dessa tvenne ståndpunkter gå hop med varandra.

För min del har jag ingen som helst kännedom om arten av den försumlighet hon visat i sin tjänst, men med den erfarenhet, jag äger om ämbetsverkens förfaringssätt i sådana fall, är jag fullkomligt övertygad om, att generalpoststyrelsen, så länge det varit möjligt, dröjt med att avskeda henne, och först när hon visade sig försumlig till den grad, att man icke kunde se genom fingrarna därmed, har man gripit till avskedande. Det vore egendomligt, om generalpoststyrelsen efter hennes 30-åriga tjänstgöring icke självmant skulle hava gått in med begäran om pension till henne, därest hennes försumlighet berodde, såsom föregående talare ansåg, på hennes ålder. Jag måste därför utgå från, att denna försumlighet varit av annat slag, och därpå tyder alldeles givet generalpoststyrelsens utlåtande.

Om riksdagen nu på grund av enskild motion skulle bevilja pension i ett sådant fall som detta, förefaller det mig, att det skulle bli ett synnerligen betänkligt precedensfall. Att en person, som icke sköter sin tjänst till belåtenhet utan som ämbetsverket nödgas avskeda, sedan skulle få pension, förefaller icke riktigt. Det gäller här icke någon ordinarie tjänsteman, som själv betalat pen-

sionsavgifter och juridiskt är berättigad till pension, utan en person, som riksdagen skulle bevilja en särskild pension.

Jag tillåter mig alltså, herr talman, att yrka avslag på utskottets hemställan.

*Ang.
understod åt
forra städer-
skan Kjerstin
Hansson.*

(Forts.)

Herr Björnsson: Den föregående ärade talaren uppdrog en jämförelse mellan här ifrågavarande och ett tänkt fall med en ordinarie tjänsteman. Jag skulle tro, att om en ordinarie befattningshavare i statens tjänst gör sig skyldig till sådana tjänstefel, som t. ex. föranleda upprepade varningar, så går han icke miste om sina pensionsförmåner på denna grund, och i dessa förmåner ingår alltid icke blott vad tjänsteinnehavaren själv betalt utan även ett större eller mindre bidrag av statsmedel.

Vad sedan beträffar det, som den föregående talaren anförde om inkonsekvenser i utskottsmajoritetens uppfattning och att det förefaller besynnerligt att säga, att personen ifråga skall ha pension och därvid å ena sidan tala om relativt oskyldiga förseelser och å andra sidan pruta ned pensionen till hälften, så vill jag påpeka att nedsättningen till hälften är gjord på känn — det medgiver jag —, och det är naturligtvis icke från juridisk synpunkt en tillfredsställande dom. Man har yxat till sitt beslut på ett ungefär så gott man kunnat. Vi ha härmed velat stryka under, att vi icke på något sätt dragit i tvivelsmål, att generalpoststyrelsen haft skäl för sina anmärkningar mot denna befattningshavare. Och vidare ha vi icke velat skapa något precedensfall, som skulle vara ägnat att undergräva disciplinen. Det bör naturligtvis stå klart för statens befattningshavare, att de måste sköta sina tjänster omsorgsfullt, så att icke allvarliga anmärkningar kunna göras mot dem, för att kunna räkna med att icke gå miste om större eller mindre del av sitt ålderdomsunderstöd. Jag tror därför, att denna motsägelse på sin höjd kan sägas vara kvantitativ och icke kvalitativ.

Herr Lindley: Herr talman! Jag tror, att mina kolleger i utskottet kunna vitsorda, att jag icke tillhör dem, som acceptera första bästa motion, då det gäller pensioner åt någon som i aldrig så liten grad haft något att göra med statens institutioner och ämbetsverk, och om här förelegat ett prejudicerande fall, skulle jag säkerligen i det hänseendet hava vägrat att gå med på detta förslag. Men så är icke fallet. Det har förekommit flera dylika fall, där städerskor och sådana mera tillfälligt anställda hava fått pension.

I detta fall låg det emellertid så olyckligt till, att personen i fråga, som nu är gammal, fått en del anmärkningar emot sig. Motionären har sökt inhämta upplysningar angående dessa anmärkningar, och han har å sin sida till och med velat bestrida det berättigade i de emot personen i fråga riktade anmärkningarna. Ja, därom kunna vi sannerligen icke döma. Det kan ibland inträffa, att personer kunna komma i onåd, och framför allt gäller detta kanske när det är fråga om gamla envisa gummor, som vilja sköta arbetet på det sätt de äro vana vid. Få de några nya order, så äro de bängstyriga och vilja icke böja sig, och då är det givet, att cheferna icke kunna fördraga något dylikt och vidtaga åtgärder för att få en sådan gammal person avskedad. Jag kan icke finna, att detta skall vara en anledning till att vi här skola förvägra denna kvinna att få något litet stöd på sin ålderdom — hon har likväl varit anställd i denna verksamhet i 31 års tid!

Vidare har man här sagt, att det skulle väl ändå vara galet att pensionera folk, som ha blivit avskedade, därför att de icke kunnat sköta sin tjänst. Har icke riksdagen gjort likadant förut och det till och med vid upprepade tillfällen? Jag behöver endast fästa uppmärksamheten på det fall, som vi för något år sedan hade uppe här i riksdagen, ifrån Göteborg, då man ville bli av med en

Ang.
understöd åt
förra städer-
skan Kjerstin
Hansson.
(Forts.)

tullförvaltare, som icke kunde sköta sin tjänst. På grund av att han icke stod på den nya staten, behöfde han alltså icke avgå, och då måste vi, för att bliva av med karlen, betala honom högre pension än han var berättigad till. Då man i ett sådant fall måste handla på det sättet, måste man fråga sig om det verkligen är rättvist att straffa denna gamla kvinna med att beröva henne allt stöd på alderdomen? Jag kan icke se, att det ligger någon rättvisa i det. Inom utskottet hava vi också nära nog enhälligt — med undantag för en enda reservant — beslutat bifalla framställningen, fastän vi reducerat pensoinsbeloppet så mycket som möjligt.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Rosén: Bankoutskottet brukar rätt ofta åberopa principer och tala om konsekvenser. Regeln har ju varit att bevilja sådana understöd endast i de fall, där vederbörande kan åberopa en väl vitsordad tjänstgöring. Jag vill fästa uppmärksamheten på att i den närmast föregående punkten, punkten nr 3 i samma betänkande, åberopar utskottet 29 års tjänstgöring med utmärkta vitsord såsom ett skäl för beviljande av ett årligt understöd av 250 kronor. Av punkt 4 framgår det, att vederbörande i det fallet har så skött sin tjänst, att hon blivit avskedad ifrån den; och på grund därav hemställer bankoutskottet, att hon skall beviljas ett understöd av 250 kronor.

Jag kan verkligen icke förestå, att bankoutskottet i det fallet har följt några principer, och konsekvensen av ett bifall till denna punkt blir väl ändå den, att extra befattningshavare, som icke hava rätt till någon pension, få sköta sig hur illa som helst, vi skola ändock giva dem pension.

Jag hoppas, att kammaren icke bifaller utskottets hemställan i denna punkt.

Herr Julin: Jag har begärt ordet därför att det under debatten ideligen förekommer uttrycket »avskedad». Det är icke alls fallet här, utan det gäller en städerska, som man icke var fullt belåten med inom södra postdistriktet. Postdirektionen sade upp henne i vanlig ordning och skaffade en annan, som kunde göra hennes arbete bättre.

Det förhåller sig på det sätt herr Björnsson sagt, att hon, därför att hon blivit gammal, icke orkat hålla vagnarna i det goda skick, som personalen, jag kan säga, numera kräver. Pretentionerna hava stigit åtskilligt hos den resande postpersonalen också — och nog med rätta — på hur vagnarna skola hållas. Jag vänder mig alltså mot uttrycket »avskedad», som här är hårt och oriktigt, och vill för min del yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Gustafsson, Karl: Herr talman! Jag hade icke tänkt uppträda i denna diskussion, men då herr Rosén nu senast sagt, att utskottet i föregående punkt föreslagit beviljande av en pension på 250 kronor för 29-årig, väl vitsordad tjänst och att utskottet i denna punkt föreslår likaledes en pension av 250 kronor till en person, som blivit avskedad, vill jag säga, att detta endast delvis men icke helt och hållet är med sanningen överensstämmande. Det är nämligen så, att personerna i fråga hava haft olika befattningar och haft olika betalt för det arbete de utfört.

Jag behöver icke utveckla denna sak närmare, ty det har en föregående ärad talare, herr Björnsson, tydligt gjort, men jag vill framhålla, att jag anser, att utskottet verkligen här gått en medelväg, samt att kammaren, om kammarens ledamöter allesamman hade suttit i ett utskott och sett alla de handlingar vi sett, icke skulle tvekat att gå denna medelväg.

Herr Vindahl, som reserverat sig, gjorde icke detta, förrän på det allra sista sammanträdet, och då han icke förr förklarar, att han ämnade reservera sig. an-

sågo vi utskottet vara fullkomligt enigt, trots det att vi tvekade beträffande vilken väg vi skulle gå fram på.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag, ty det är icke några större förseelser, som denna person begått, utan hennes fel bero, såsom en talare på stockholmsbänken anmärkte, på sådana förhållanden, som ofta följa med ålderdomen och gamla personers syn på nya saker och deras fasthållande vid det gamla invanda. Det är för resten icke några fel att tala om, som begåtts. Jag tror icke heller, att konsekvenserna av ett bifall till utskottets hemställan för framtiden bliva farliga, ty utskottet tänker nog icke bevilja pensioner till personer för att de skött sig mindre väl utan för det arbete, som de utfört under en lång tid.

*Ang.
understöd åt
förra städer-
skan Kjerstin
Hansson.
(Forts.)*

Herr Björnsson: Herr talman! Vad herr Rosén anförde föreföll mig hava gjort ett starkt intryck på kammaren, och det är därför anledning för mig att visa upp, hur det hänger ihop med den av honom gjorda jämförelsen.

Det beslut, som kammaren fattade under punkt 3, innebär på sätt och vis ett prejudikat. Det gäller pension åt en postförare, och det är, såvitt jag vet, det andra fallet, där sådan förekommit. Det fanns utomordentligt starka principiella betänkligheter mot att överhuvud taget giva ifrågavarande postförare någonting alls.

För övrigt vill jag säga herr Rosén, att det är ett av de få fall, där jag instinktvt känt, att en pension varit berättigad och nödvändig. Men inom utskottet resonerade man ungefär så här: Det finns många olika slag av postförare, vilka icke alla kunna anses böra tillerkännas pension. Många äro att betrakta som entreprenörer, vilka icke själva utföra arbetet med postföringen, utan låta t. ex. en son eller dräng sköta detsamma.

Det är därför, som kammaren, såvitt jag förstår, skapat ett prejudikat, vilket kommer att få bestämda och kanske rätt dyrbara konsekvenser, men jag tror, att det är alldeles riktigt, att kammaren tog det förslaget. Av vad jag nu anför, är det emellertid också klart, att detta fall icke är jämförbart med nu föreliggande. I förra fallet gäller det att pensionera en ny grupp befattningshavare, i senare en person, för vilkens pensionering bestämda regler finnas att följa.

Jag har velat erinra härom, för att icke den jämförelse, vilken herr Rosén uppdragit och som vid första påseendet kan låta utskottets förslag framstå såsom besynnerligt, må verka ogynnsamt för den f. d. befattningshavare, varom nu närmast är fråga.

Herr Rosén: Jag tror icke, att en understödsfråga av den art, som behandlas under punkt 3, förekommit endast i något enstaka fall, såsom herr Björnsson påstod. Och om man får tro vad generalpoststyrelsen säger, så har riksdagen »i ett fåtal fall på grund av avlätna propositioner eller med anledning av väckta motioner beviljat f. d. postförare årligt understöd av postmedel». Det måste sålunda hava förekommit i mera än ett fall.

För övrigt är det ju så, att i det av mig åberopade fallet var det 29 års tjänstgöring, men i det nu förevarande fallet är det något över 30 års tjänstgöring.

Jag undrar, om det är lämpligt att draga upp sådana gränser, som bankoutskottets ärade vice ordförande tycks här vilja göra, att i det ena fallet en befattningshavare skall få sköta sig dåligt men i ett annat fall måste sköta sig bra.

Herr Winberg: Ja, herr talman, jag beklagar verkligen de personer, vilkas liv och leverne skall nagelfaras såsom i här ifrågavarande fall, för att de skola komma i åtnjutande av ett understöd av 250 kronor, vilket, om möjligt, skall förhindra dem att svälta ihjäl.

Ang.
understöd åt
förra städer-
skan Kjerstin
Hansson.
(Forts.)

Jag känner icke till detta fall så noga, men jag misstager mig nog icke, när jag säger, att det är så i verkligheten, att vederbörande ämbetsverk ha rätt att utan vidare avskeda ifrågavarande befattningshavare ensamt av den anledningen, att de kommit till en sådan ålder, att det är bättre att avskeda dem och få ny arbetskraft i stället. När man här talat så mycket om att tjänsten icke utförts på tillfredsställande sätt, borde man hava fått litet mera klarhet om vad det är för förseelse, som i verkligheten begåtts, och man borde icke tala så här i allmänna ordalag. För min del, då jag känner till förhållandena inom administrativa verk och särskilt den icke ordinarie personalens ställning, förefaller det mig märkvärdigt, att en person efter 30 års tjänst skulle hava blivit fullständigt oduglig och skulle begå den ena förseelsen efter den andra, medan hon förut skött sig på tillfredsställande sätt. Här har man nog använt sig av denna rätt att i dessa indragningstider avskeda gammal personal för att få yngre krafter.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr **Rosén**: Det förefaller som om herr Winberg icke hade läst betänkandet eller icke följt med diskussionen. Här står i betänkandet följande: »Upprepade gånger hava klagomål förekommit mot hennes sätt att förrätta städningen i postvagnarna, i anledning varav, då Hansson icke låtit sig rättas av gjorda föreställningar, postdirektionen ansett sig böra anskaffa annan vagnstäderska.» Det är klart, att det icke är postdirektionen, som hittat på detta, utan att det beror på upprepade klagomål från de lägre befattningshavare, som tjänstgöra i postvagnarna.

Herr **Winberg**: Såsom en upplysning till herr Rosén kan jag meddela, att det under den tid av 16 år, varunder jag var lokputsare vid statens järnvägar, förekom klagomål mot mitt sätt att sköta mitt arbete många gånger, utan att dessa klagomål i något fall visade sig befogade eller medförde bestraffning. Alltså, att klagomål framföras, är icke detsamma som att det är bevisat, att vederbörande har misskött sig.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt de yrkanden, som därunder framkommit, gjorde propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr **Vindahl** begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller, vad bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 41 punkten 4, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 39;

Nej — 34.

Punkterna 5—10.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 20, i anledning av väckt motion om viss ändring i lagen om understödsföreningar.

Ang.
registrering
av understöds-
föreningar.

I en inom första kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 44, vilken behandlats av andra lagutskottet, hade herr *Berglund* föreslagit, att riksdagen måtte besluta sådan ändring av 2 § i lagen den 29 juni 1912 om understödsföreningar, att *pensionskassa* skulle oavsett medlemsantalet registreras, så ock *annan understödsförening*, vars medlemsantal överstege femtio.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen i anledning av förevarande motion måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t efter slutförandet av en inom socialstyrelsen pågående undersökning rörande förekomsten av understödsföreningar, vilka enligt nu gällande bestämmelser icke vore registreringspliktiga, måtte för riksdagen framlägga det förslag till utvidgad registreringskyldighet för understödsföreningar, vartill undersökningen kunde giva anledning.

Reservation hade anmälts av herr *Sigfrid Hansson*, som likväl ej antytt sin åsikt.

Herr **Hansson, Sigfrid**: Herr talman! Jag ber att med några ord få motivera den reservation, som jag tillåtit mig foga till detta utlåtande.

Anledningen till att jag till det nu föredragna utskottsutlåtandet fogat en blank reservation är, att jag icke blivit övertygad om behovet och nyttan av en utvidgning av den i lagen om understödsföreningar föreskrivna registreringskyldigheten. Då ifrågakvarande lag stiftades år 1912 varnades enträget mot en sådan utvidgning, som man befarade skulle vålla de små självhjälpsföreningarna icke blott onödiga kostnader utan även betungande svårigheter i administrativt hänseende. Riksdagen behjärtade de skäl, som härvidlag anfördes, och mildrade avsevärt de av Kungl. Maj:t föreslagna bestämmelserna. Sålunda begränsades registreringskyldigheten till att gälla pensionskassa, som består av flera än 50 medlemmar, samt annan understödsförening, som utfäster sig eller utbetalar kapitalunderstöd till högre belopp än 300 kronor för en medlem och består av flera än 100 medlemmar eller som består av flera än 500 medlemmar. Den nu föreliggande motionen går ut på, att registreringskyldigheten skall utsträckas till att gälla varje pensionskassa oavsett medlemsantalet, och varje annan understödsförening, vars medlemsantal överstiger 50. Socialstyrelsen har, såsom herrarna torde ha funnit av det över motionen avgivna och till utskottsutlåtandet fogade yttrandet, förordat bifall till motionen, med det förebehåll likväl, att i fråga om pensionskassa registreringskyldighet icke må stadgas, där medlemsantalet i kassan understiger 5.

Utskottet har visserligen icke direkt tillstyrkt vare sig motionärens eller socialstyrelsens yrkande, men indirekt har det otvivelaktigt givit det sistnämnda sin anslutning.

För min del har jag, som sagt, icke blivit övertygad om att ett verkligt behov av en på så sätt utvidgad registreringskyldighet förefinnes. Jag tillåter mig även betvivla nyttan av en sådan. De skäl, som anfördes mot utvidgningen år 1912, äga utan tvivel alltjämt giltighet. Det kan sålunda knappast anses vara ur rättssäkerhetens synpunkt påkallat att pålägga varje liten understödsförening ett tvång av denna beskaffenhet, i all synnerhet som tvångsförfarandet måste medföra för sådana föreningar nog så kännbara kostnader. Jag befarar nämligen, att flertalet av dessa föreningar skulle bli nödsakade att anlita juridiskt sakkunnig hjälp för att bringa sina stadgar i överensstämmelse med lagens bestämmelser. Att den med registreringstvånget förenade rapporteringskyldigheten m. m. ävenledes skulle komma att vålla dessa små föreningar, vars admi-

Ang.
registrering
av understöds-
föreningar.
(Forts.)

nistrativa angelägenheter i många fall torde handhas av med dylika uppgifter mindre förfarna personer, åtskillig möda, lär heller icke kunna bestridas. Jag tänker på till exempel de föreningar för ömsesidigt bistånd, som bildats av arbetare i verkstäder och fabriker och som ha till ändamål att medelst uttaxeringar bland medlemmarna lämna ekonomisk hjälp för inköp av möbler och husgeråd vid äktenskaps ingående, för anskaffande av kläder åt konfirmander, vid dödsfall o. s. v. Kan det verkligen vara ett samhällsintresse av någon betydelse att betunga sådana sammanslutningar med ett tvångsförfarande, som här ifrågasatts? Finnes icke anledning att befara, att tvångsförfarandet skulle komma att rent av taga död på dylika berömvärda strävanden till självhjälp?

I fråga om pensionskassorna har, såsom framgår av utskottsutlåtandet, en medlem av understödsföreningsnämnden inom sociala rådet gjort sig till tolk för den uppfattningen att den föreslagna utvidgningen av registreringstvånget skulle kunna verka hämmande på tillkomsten av sådana till vissa företag anknytna kassor, till vilka bidrag lämnades huvudsakligen av arbetsgivaren men i viss utsträckning jämväl av arbetare. Denna farhåga torde icke sakna fog för sig, trots att socialstyrelsen försäkrat, att den vid lagens tillämpning komme att gå till väga med största varsamhet och med hänsyn till de i varje särskilt fall gällande taktiska förhållanden.

Jag kan, herr talman, väl förstå, att socialstyrelsen önskar få sina befogenheter ökade med avseende på ifrågavarande lags tillämpning. Men jag nödgas å andra sidan uttala min förvåning över, att samma ämbetsverk icke sörjer för att den befogenhet, som det redan har, utnyttjas. I sitt yttrande över den föreliggande motionen har den lämnat den överraskande upplysningen, att icke mindre än 48 pensionskassor och 24 andra understödsföreningar, vilka enligt nu gällande lag äro registreringsskyldiga, uraktlåtit att låta registrera sig. Dessa kassor och föreningar äga tillsammans 23,839 medlemmar och förfoga över i runt tal 8½ miljon kronor.

Man måste fråga sig om det inte vore skäl, att socialstyrelsen bemödade sig om att bringa lagen i tillämpning beträffande dessa kassor och föreningar, innan styrelsen krävde att få taga hand om de kassor och föreningar, som för närvarande icke äro registreringspliktiga och som till sitt medlemsantal äro betydligt mindre än de åsyftade. Dessa icke registreringspliktiga kassor och föreningar, som det här närmast är fråga om, ha beräknats till ett antal av 136 och äga sammanlagt endast omkring 9,500 medlemmar, d. v. s. i jämförelse med de icke registrerade registreringspliktiga pensionskassorna, som ha i medeltal 207 medlemmar, komma dessa icke registreringspliktiga kassor med ett medlemstal av i medeltal 70. Beträffande andra föreningar äro de icke registrerade men registreringspliktiga föreningarnas medlemsantal i medeltal 578, men de icke registreringspliktigas endast 135. Jag menar således, att det funnits alldeles särskilda skäl även ur den synpunkten, att det i första fallet är rätt stora kassor, till att socialstyrelsen verkligen under dessa många år hade sett till att lagen bringas i tillämpning beträffande dem. Om det förhåller sig på det sättet, att arbetskraften inom socialstyrelsen icke räckt till för ett övervakande av de redan nu registreringspliktiga kassorna och föreningarna, torde det väl bli så, att arbetskrafterna ännu mindre komma att räckta till, om registreringstvånget skall utvidgas till att gälla alla dessa mindre föreningar och kassor. En sådan utvidgning av registreringsskyldigheten skulle säkerligen också komma att nödvändiggöra en ökning av socialstyrelsens arbetspersonal och alltså ökade kostnader för staten. Och jag måste då säga, att i dessa tider, då man på allt sätt försöker spara, kan jag icke finna, att det är någon anledning att utsätta sig för en sådan konsekvens som skulle betyda ökade utgifter för staten, i all synnerhet som jag icke anser, att det verkligen föreligger ett behov av en sådan utvidgning av registreringsskyldigheten.

Det är, herr talman, närmast dessa skäl, som föranlett min reservation. Jag gör intet yrkande, men jag ber att få tillägga, att de kassor och föreningar, som för närvarande äro befriade från registreringsskyldigheten, kunna, därest de så skulle finna med sin verksamhet och sina intressen förenligt, tillgodogöra sig de fördelar lagen till äventyrs erbjuder dem genom att frivilligt låta registrera sig. Ett trettiotal av dem hava redan begagnat sig av denna möjlighet, och det är väl icke osannolikt, att flera andra skola göra det, därest socialstyrelsen i godo söker påverka dem. Jag föreställer mig då särskilt, att därest sådana pensionskassor, som förfoga över mycket stor förmögenhet eller också hava relativt stort medlemsantal, bleve tillrädda att registrera sig, de också skulle efterfölja en sådan anvisning. I varje fall håller jag före, att man skulle kunna nå det resultat, som åsyftas i motionen, därest socialstyrelsen använde sin rätt att försöka påverka de icke registreringspliktiga kassorna. Man skulle då kunna nå detta syftemål utan lagändring och utan skrivelse till Kungl. Maj:t. Det kan vara rätt betänkligt att avlåta en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om ökad befogenhet för socialstyrelsen i detta avseende, när man samtidigt nödgas konstatera, att socialstyrelsen icke har utnyttjat den befogenhet i detta avseende, som styrelsen redan äger.

Herr talman! Jag har intet yrkande.

Herr **Berglund**: Herr talman, mina herrar! Denna motion har tillkommit, därför att jag vid åtskilliga tillfällen under min verksamhet har blivit tillfrågad, huruvida icke registrering skulle kunna åläggas vissa understödsföreningar. Det har påpekats för mig åtskilliga ganska upprörande fall, som under årens lopp ha inträffat. Jag har naturligtvis icke kunnat annat än hänvisa till den nu gällande understödsföreningslagen, vilket icke kunnat åvägabringa någon ändring för ifrågavarande fall, då denna lag icke omfattar alla understödsföreningar. Innan jag väckte min motion, hörde jag efter hos socialstyrelsen, hur saken låg. Jag fick då veta, att man hade igångsatt en undersökning om hur många understödsföreningar verkligen finnas i landet, som icke äro registrerade och som icke äro ålagda registreringsskyldighet. Jag ansåg då, att man behövde gå till botten med saken och få till stånd registreringsskyldighet jämväl för de föreningar, som nu icke ha sådan skyldighet. Socialstyrelsen har sedan till utskottet lämnat uppgifter, som bestyrka motionens syfte i högre grad än jag kände till, när jag väckte motionen. Jag finner därav, att det är av mycket större behov, att man vidtager åtgärder, än jag väntade, att det skulle vara. Dessa socialstyrelsens upplysningar till utskottet synas mig egentligen ha bort medföra, att motionen blivit tillstyrkt av utskottet, men så har icke skett. Utskottet har valt att gå den försiktiga vägen att genom en skrivelse till Kungl. Maj:t söka få frågan närmare utredd. Jag har ingenting att häremot invända, och jag skall alltså icke framställa något annat yrkande än vad utskottet här hemställt.

Jag kan emellertid icke underlåta att framkomma med några konkreta exempel, eftersom herr Hansson i sitt nu hållna anförande ansett det vara så onödigt, att man går längre beträffande registreringsplikten enligt understödsföreningslagen än vad nu är förhållandet. Jag skall därför anförä ett par exempel från pensionskassorna. Det finns en pensionskassa här i Stockholm, operakörens, som utbetalar i pension 75 kronor om året. Medlemsantalet är 54. Denna kassa har registreringsskyldighet, därför att den har mer än 50 medlemmar. En annan kassa, polispersonalens i Sundsvall, utbetalar efter olika tjänstegrader 1,000, 750 och 500 kronor i pension. Kassan har 45 medlemmar och är icke registreringspliktig. En tredje kassa, som ställer förhållandena alldeles på huvudet, synes mig vara försäkringsanstalten i Norberg. Den har en pension på i medeltal 3 kronor per år, men denna kassa är registreringsplik-

Ang.
registrering
av understöds-
föreningar.
(Forts.)

Ang.
registrering
av understöds-
föreningar.
(Forts.)

tig, därför att den omfattar några hundra medlemmar. Jag undrar, vad det kan finnas för konsekvens i en sådan ordning.

Jag skall icke anföra några flera exempel rörande pensionskassor utan övergå till att taga ett par exempel beträffande begravningskassor. Vi ha en kassa, packhuskarlarnas i Göteborg, vars medlemsantal är 61. Kassan utbetalar respektive 700, 1,400 och 2,100 kronor i begravningshjälp. Kassan är icke registreringspliktig. Den kan öka beloppen ännu mera, och medlemsantalet gör ändock, att den icke är registreringspliktig. En annan kassa, posttjänstemännens kassa här i Stockholm, har 109 medlemmar och utbetalar 500 kronor i begravningshjälp, men denna kassa är registreringspliktig. Det kan ju icke vara rimligt, att det i längden skall få vara sådana ojämnheter och olikheter mellan de olika föreningarna.

Herr Hansson har nu framhållit en del skäl, varför registrering icke borde ifrågakomma. Det har sagts, att man skulle behöva använda jurister för att få stadgarna i enlighet med lagens föreskrifter. Det är alldeles icke nödvändigt. Det finns stadgar utarbetade, som man endast har att följa, varför detta är en mycket enkel sak. Vad beträffar de tillfälliga föreningarna, som herr Hansson talade om, vilka avse att skaffa bidrag till julen eller till beklädnad av fattiga barn och dylikt, avser ju lagen icke sådana föreningar; de ha alltså icke med denna sak att skaffa. Detsamma gäller vad herr Ekman anført i sin reservation inom understödsföreningsnämnden, när han talar om arbetsgivares bidrag till understödsföreningar. De föreningar, där arbetsgivaren väsentligt bidrager till avgifterna, falla icke heller under lagen, så att med dessa föreningar har man icke alls att göra i detta fall.

Vad medför nu t. ex. uraktlåtenhet att låta registrera sig. Det medför givetvis, att en förening, som arbetar utan att vara registrerad, har icke rättskapacitet, den får lita fullständigt på sin styrelse. Den arbetar också utan försäkringsmatematiskt beräknade avgifter, och nog synes mig detta vara ganska vanskligt, när det, såsom framgår av exemplen, i många fall rör sig om ganska stora belopp, för vilka den enskilde betalar avgifter och som han väntar att få gagn av. Det är icke så länge sedan man kunde konstatera det ena exemplet efter det andra på hur understödsföreningar icke buro sig, därför att avgifterna voro satta för lågt. Nu finns visserligen i understödsföreningslagen också den bestämmelsen, att de mindre föreningarna och de som icke förpliktat sig att utbetala ett alltför högt bidrag icke heller behöva arbeta efter försäkringsmatematiska grunder. Men där har man likväl den säkerheten, att socialstyrelsen periodvis inforrdar uppgifter om föreningens ekonomiska ställning, så att denna får se, huruvida det är någon risk eller icke i fråga om den ekonomiska bärigheten. Dessutom vill det synas mig, som om endast det, att en förening årligen måste avgiva rapport till socialstyrelsen, innebär en säkerhet.

Jag kan icke förstå, att det kan vara någon som helst betänksamhet mot denna registreringsplikt, då jag aldrig har försport, att någon understödsförening har farit illa av att den låtit registrera sig. Jag tillhör en annan rörelse, sjukkasserörelsen. Där rådde också betänksamhet, när registreringstvänet började göra sig gällande. Någon registreringsskyldighet finnes visserligen icke där, men när statsbidraget kom, som så gott som tvingade sjukkasorna att registrera sig, rådde en viss betänksamhet häremot, men aldrig har jag hört, att någon sjuk-kassa farit illa av registreringen. Visserligen kan man där säga, att det är statsbidraget, som har gjort, att sjukkasorna låtit registrera sig, men de svårigheter, som man tidigare talat om, ha icke visat sig. Det har icke alls varit några svårigheter i detta hänseende. Det är alltså icke så farligt, som man tror.

Nu är ju förhållandet det, att understödsföreningsnämnden, som, med undantag av ordföranden, består uteslutande av medlemmar ur understödsföreningar, har

tillstyrkt förslaget. Herr Ekman avgav visserligen, som jag nyss antydde, ett säryttrande angående arbetsgivarnas bidrag, men i sak tillstyrkte han i alla fall motionen. Socialstyrelsen har också tillstyrkt motionen. Det synes mig då icke vara någon risk, att man åtminstone går så långt, som utskottet försiktigtvis har gjort, då det föreslagit en skrivelse till Kungl. Maj:t.

*Ang.
registrering
av understöds-
föreningar.
(Forts.)*

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Petré, Bror: Den förste talaren framställde icke något yrkande, och det skulle kanske därför icke vara nödvändigt att från utskottsmajoritetens sida göra något uttalande med anledning av vad han yttrade. Men hans anförande var format så, att det närmast motiverade ett avslagsyrkande; och det gör, att jag nu ber att ändock få säga några ord med anledning av anförandet.

Det är sant, vad han säger, att när riksdagen år 1912 antog denna lag om understödsföreningar, så var det ett mycket starkt motstånd emot den kontroll, som då pålades de under lagen fallande föreningarna, men det är en väsentlig skillnad mellan förhållandena då och nu. Då var det nämligen så, att man icke hade en mera ingående kännedom om strukturen och beskaffenheten av de många skilda slag av understödsföreningar, som verkade i landet. Nu har utskottet däremot lagt det på den bogen, att man kommer att hava denna sak i detalj undersökt, innan riksdagen står inför bestämmandet, var gränsen för registreringsplikten lämpligen bör sättas. Och detta är, menar jag, en bestämd skillnad. Jag har här i min hand en förteckning på vad under den i socialstyrelsen nu pågående undersökningen om ej registrerade understödsföreningar i denna del hittills har uttrönts i fråga om pensionskassor, och jag vill nämna, att det finnes sådana kassor, som hava ett delägarantal under 50 och som alltså f. n. stå utanför registreringsplikt, men som hava tillgångar på ända upp till över en halv miljon kronor. Jag måste för min del anse det vara ett befogat önskemål, att de bestämmelser angående gränserna för registreringsplikt för tillhörande föreningar, som efter sammanjämkning mellan skilda kammarbeslut kommo till stånd vid lagens antagande år 1912 och som i tillämpningen visat sig verka så synnerligen ojämnt, bliva underkastade en revision. Huru långt man därvid skall gå i fråga om utökad registreringsplikt är, menar jag, icke nu tidpunkten att närmare inlåta sig på. Man har nog därvidlag, såsom herr Sigfrid Hansson sade, anledning att se sig väl före, så att man icke drager in under registrerings-skyldighet även smärre föreningar utan ett därtill föreliggande behov. Jag är alltså för närvarande icke beredd att säga, var gränsen för registreringsplikt lämpligen bör gå, och det är även i enlighet med denna uppfattning, som utskottet har ställt sig på den försiktigare linjen och nu föreslagit en skrivelse i ämnet.

Till förslaget härom ber jag, herr talman, att få yrka bifall.

Herr Hansson, Sigfrid: Herr talman! Då herrarna måhända av herr Berglunds anförande fått den uppfattningen, att jag på något sätt skulle vara fientligt stämd mot registreringsskyldigheten i och för sig, ber jag att få säga, att så naturligtvis icke är förhållandet. Jag uppskattar till fullo betydelsen av gällande lagstiftning, men jag håller före, att denna lagstiftningsuppgift bör begränsas till de större och mera affärsmässigt skötta pensionskassorna och försäkringsföreningarna och icke utsträckas till att gälla småföreningar, som i och för sig utöva en mycket förtjänstfull verksamhet, men för vilka registreringsskyldigheten skulle komma att verka både ekonomiskt och i annat avseende betungande. Gentemot herr Berglunds erinringar vill jag endast framhålla, att i de fall, då de små pensionskassorna och föreningarna verkligen känna behov av registrering, t. ex. när de förfoga över ett stort kapital, som bör skyddas, bör det väl ligga nära till hands, att medlemmarna i dessa små

*Ang.
registrering
av understöds-
föreningar.
(Forts.)*

kassor och föreningar enas om att låta registrera kassorna. Inte bör man väl vidtaga så stränga åtgärder, som här har ifrågasatts och som skola drabba alla över en kam, för att förmå en och annan kassa, som behöver registreras, att låta göra detta. Jag tror, att man kan vinna syftet med motionen utan att vidtaga någon lagändring och utan att skriva till Kungl. Maj:t, därest socialstyrelsen inriktar sin verksamhet på att övertyga dessa kassor och föreningar om att de frivilligt böra registrera sig.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlå-
tande hemställt.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 10,20 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Tisdagen den 6 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 3,30 e. m.

Justerades protokollen för den 30 nästlidne april och den 2 innevarande månad.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 8 A, i anledning av dels vissa utav Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln gjorda framställningar dels ock åtskilliga beträffande samma huvudtitel väckta motioner;

nr 128, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder för färdigställande av vissa utav Norrlands Statsarbeten påbörjade arbetsföretag;

nr 129, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning rörande anslag till väganläggning Parkajoki—Muonionalusta; samt

nr 130, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppförande av ett bangårdspostkontor i Stockholm.

Anmälades och godkändes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 133, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av ett mellan Sverige och de Socialistiska Sovjetrepublikernas Union avslutat handelsavtal.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 134, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t angående beredande av pensionstillägg för barn åt änka efter enligt pensionsförsäkringslagen pensionsberättigad man;

nr 135, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning med vissa bestämmelser angående handel med brännved och annat virke i löst mått m. m.; samt

nr 136, i anledning av väckt motion om viss ändring i lagen om understödsföreningar.

Anmälades och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 137, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande för vattenfallsstyrelsen att försälja tomter och områden från de under styrelsens förvaltning ställda fastigheter m. m.;

nr 138, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse av kronan tillhörande jordägarandelar i gruvor;

nr 139, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse av en lägenhet från kronoegendomen Ekeberg i Skaraborgs län;

nr 140, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtande till Malå kommun av visst område av den vid avvitringen inom Malå socken till kyrkstad avsatta mark;

nr 141, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 72, angående försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådana egendomar;

nr 142, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t om beredande av ökad möjlighet för upplåtande av ecklesiastisk jord till smärre jordbruk och egna hem;

nr 143, i anledning av väckta motioner om ändring av 59 § i lagen den 23 oktober 1891 angående väghållningsbesvärets utgörande på landet;

nr 144, i anledning av väckta motioner angående viss ändring i bestämmelserna rörande rösträtt vid vägstämma;

nr 145, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 35, angående försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådana egendomar, punkt 8; samt

nr 146, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av ett kronan tillhörigt område i Mölltorps socken av Skaraborgs län.

Efter föredragning av ett från andra kammaren ankommet protokollsutdrag, nr 391, med delgivning av nämnda kammares beslut över dess första tillfälliga utskotts utlåtande nr 6, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående tillsättande av en speciell yrkesinspektör för gruvindustrien m. m., beslöt första kammaren hänvisa detta ärende till sitt andra tillfälliga utskott.

Anmälades och bordlades:

bankoutskottets utlåtande nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående sättet för amortering och förräntning av statslån till Hultsfred—Västervik—Åtvidaberg—Bersbo järnvägsaktiebolag;

första lagutskottets utlåtande nr 30, i anledning av väckt motion med förslag till ändring av 25 kap. 22 § strafflagen;

andra lagutskottets utlåtande nr 21, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av övergångsbestämmelserna till epidemilagen den 19 juni 1919, dels ock en i anledning av propositionen väckt motion;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 2 § 1 mom. i skogsvårdslagen den 15 juni 1923 (nr 212) jämte en i ämnet väckt motion;

nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om tillämpning i Västerbottens och Norrbottens läns landstingsområden av förordningen den 15 juni 1923 (nr 213) angående skogsvårdsstyrelser och till förordning om ändrad lydelse av 5 § i förordningen den 11 oktober 1912 (nr 275) om skogsvårdsavgift jämte en i ämnet väckt motion;

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel för främjande av skogsvård å enskilda skogar i Västerbottens och Norrbottens län samt Särna och Idre socknar;

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förlängd giltighetstid av avlöningsreglementet för tjänstemän vid domänverket;

nr 34, i anledning av väckt motion om bedrivande av upplysningsverksamhet angående torvströ, dess tillverkning och användning m. m.;

nr 35, i anledning av väckt motion om anslag för möjliggörande av sänkning av räntan å vissa lån till elektriska distributionsföreningar;

nr 36, i anledning av väckt motion om viss ändring i gällande villkor för erhållande av statsbidrag till lantmäteriförrättning;

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disponerande av avkastningen av statens hästavelsfond; samt

nr 38, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående elev- och lärlingsavgifterna vid de till Alnarp förlagda skolor samt till Alnarps egendom m. m.; ävensom

första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 11, i anledning av väckt motion i andra kammaren, nr 19, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående viss ändring i kungörelsen den 19 maj 1916 med vissa bestämmelser rörande elektriska starkströmsledningars anordnande i förhållande till trafikleder och svagströmsledningar m. m.; samt

nr 12, i anledning av väckt motion i andra kammaren, nr 89, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående nedsättning av frakten vid transport av svensk frukt m. m.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets utlåtanden nr 58—60, bevillningsutskottets betänkanden nr 35 och 36, bankoutskottets utlåtanden nr 39, 40 och 42 samt andra lagutskottets utlåtande nr 17.

Herr **andre vice talmannen**. erhöll på begäran ordet och yttrade: Jag hemställer, att kammaren måtte besluta, att första lagutskottets utlåtande nr 29, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förmyndarskap m. m. dels ock i ämnet väckta motioner, måtte uppföras sist bland två gånger bordlagda ärenden på föredragningslistan för morgondagens plenum.

Denna hemställan bifölls.

Ordet lämnades till friherre **Adelswärd**, som anförde: Herr greve och talmän! Den interparlamentariska unionen har alltid eftersträvat att söka göra sitt arbete verkligt fruktbarande, att söka åstadkomma verklig nytta. Man har avsett, att det skulle ske på det sättet, att de beslut och resolutioner, som fattades vid unionens konferenser, bleve under så framträdande former som möjligt överlämnade till myndigheterna i varje land, d. v. s. närmast till regeringen och riksdagen. Tidigare har denna regel icke blivit så strängt efterföljd, men i samma mån som unionens arbete utvidgats och fördjupats, har det blivit för unionen ett ännu större intresse, att man icke måtte arbeta förgäves, utan att vad som sker och beslutes inom unionen också måtte komma fram till vederbörande inom de olika länderna. Därför ha också på senare tiden stadgarna ändrats i den riktningen, att respektive grupper äro förpliktigade att på bästa sätt försöka framföra dessa konferensbeslut.

Det har mött vissa svårigheter att inom den svenska riksdagsordningen och arbetsordningen finna en lämplig form för detta framförande, och därför hava dessa resolutioner tidigare väl i allmänhet överlämnats till regeringen, men icke förrän på de senare åren till riksdagen. Herr talmannen har benäget lo-

vat mig att såsom skedde vid förra riksdagen nu få framföra de resolutioner, som fattades vid den senaste konferensen, och det ber jag få göra genom att nu överlämna en skrivelse till riksdagen från svenska interparlamentariska gruppens styrelse av följande lydelse:

»Jämlikt gällande stadgar för Interparlamentariska Unionen åligger det Unionens medlemmar att i möjligaste mån medverka till att Unionens verksamhet blir känd i deras respektive länder i syfte att tillförsäkra densamma mesta möjliga stöd.

Särskilt åligger det varje nationell grupp av nämnda union att genom sitt sekretariat eller någon av sina medlemmar bringa till vederbörande parlaments kännedom de interparlamentariska konferensernas beslut.

I anledning härav får styrelsen för riksdagens interparlamentariska grupp härmed vördsamt överlämna ett exemplar av de vid XXI:a interparlamentariska konferensen i Köpenhamn den 15—17 augusti 1923 fattade resolutionerna, och ber styrelsen att särskilt få fästa uppmärksamheten vid resolutionerna angående de nationella minoriteternas rätt, avrustningsfrågan och ekonomiska och finansiella frågor, däribland skadeståndsproblemet.»

Dessa resolutioner, som gruppen har låtit överföra på svenska, hava utdelats till alla kammarens ledamöter redan för några dagar sedan.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3,45 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.